

ŞAFAK URAL VE POZİTİVİZM

FIRAT ÖZARPACI

TARAFINDAN

ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜNE

SUNULAN TEZ

FELSEFE ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

OCAK 2017

Tez Onay Sayfası

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Yrd. Doç. Dr. Seyfullah YILDIRIM

Enstitü Müdür V.

Bu tezin Yüksek Lisans Derecesi için gerekli tüm şartları sağladığını tasdik ederim.

Prof. Dr. Musa Kazım ARICAN

Anabilim Dalı Başkanı

Okuduğumuz ve savunmasını dinlediğimiz bu tezin bir Yüksek Lisans derecesi için gereken tüm kapsam ve kalite şartlarını sağladığını beyan ederiz.

Doç. Dr. Halil Rahman AÇAR

Danışman

Jüri Üyeleri

Prof. Dr. Mustafa ÇEVİK (ASBÜ, Felsefe)

Doç. Dr. Halil Rahman AÇAR (YBÜ, Felsefe)

Doç. Dr. Mehmet VURAL (YBÜ, Felsefe)

Bu tez içerisindeki bütün bilgilerin akademik kurallar ve etik davranış çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu beyan ederim. Ayrıca bu kurallar ve davranışların gerektirdiği gibi bu çalışmada orijinal olmayan her tür kaynak ve sonuçlara tam olarak atıf ve referans yaptığımı da beyan ederim; aksi takdirde tüm yasal sorumluluğu kabul ediyorum.

Adı Soyadı: Fırat ÖZARPACI

İmza:

ÖZET

ŞAFAK URAL VE POZİTİVİZM

Özarpacı, Fırat

Yüksek Lisans, Felsefe Anabilim Dalı

Tez Yöneticisi: Doç. Dr. Halil Rahman Açar

Ocak 2017, 113 sayfa

Bu tez çalışması felsefe alanında ülkemizde yetişen Şafak Ural'ın hayatı, çalışmaları özellikle Pozitivizm üzerine görüş ve değerlendirmeleri dikkate alınarak Viyana çevresi pozitivizmi üzerine bir incelemeyi kapsamaktadır. Öncelikle pozitivizmin tarihsel arka planı, Batı ile Türkiye düşünce tarihindeki yeri ve etkisi incelenip aydınlatılmaya çalışılmış, sonraki bölümlerde Ural'ın pozitivizm üzerine araştırmalarına ve ulaştığı bazı sonuçlara yer verilmiş, Ural'ın araştırmaları sonucunda kaos teorisi ve puslu mantık ile birlikte pozitivizm üzerine görüşleri ortaya konulmuş, Sonuç bölümünde ise Ural'ın Viyana Çevresi ve pozitivizm üzerine görüşleri ve bu görüşlerin sonuçları tartışmaya açılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Şafak Ural, Viyana Çevresi, metafizik, kaos teorisi, puslu mantık.

ABSTRACT

ŞAFAK URAL AND POSITIVISM

Özarpacı, Fırat

M. A., Department of Philosophy

Supervisor: Assoc. Prof. Halil Rahman Açar

January 2017, 113 pages

This study aims to investigate the Vienne Circle positivism by considering the works of Şafak Ural, who has been trained in the scope of philosophy in our country and, particularly his views and evaluations on Positivism. Firstly the historical background of positivism, its place and influence upon the history of Western and Turkish thought are tried to be investigated and illuminated. In the later chapters Ural's researches and some of his results that came out on positivism are made known and in the consequence of Ural's studies, his opinions on positivism together with chaos theory and fuzzy logic are exposed. In Conclusion part, Ural's views on Vienne Circle, positivism and the results of these opinions are open to debates.

Keywords: Şafak Ural, Vienne Circle, metaphysics, chaos theory, fuzzy logic.

Değerli Aileme ve Dostlarıma



TEŞEKKÜR

Bu alıőmamda önerileri, eleştirileri ve yardımları için Tez Danıőmanım ve Hocam Do. Dr. Halil Rahman AAR'a, değerli zamanını ayırarak kendisine yonelttiğim sorulara verdiği cevaplar için Sayın Şafak Ural'a, teővikleri, hoőėorüleri ve katkıları için aileme ve dostlarıma teşekkür ederim.



İÇİNDEKİLER

İNTİHAL	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
İTHAF.....	vi
TEŞEKKÜR.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
BÖLÜM	
1. GİRİŞ	1
2. POZİTİVİZMİN TARİHİ	3
2.1. Pozitivizmin Doğuşunu Etkileyen Unsurlar.....	3
2.2. Pozitivizmin Batı Düşünce Tarihindeki Yeri	5
2.3. Pozitivizmin Türkiye Düşünce Tarihindeki Yeri ve Etkisi.....	8
3. ŞAFAK URAL'IN ÖĞRENİMİ VE ESERLERİ	12
3.1. Şafak Ural'ın Hayatı.....	12
3.2. Şafak Ural'ın Başlıca Eserleri	14
3.3. Şafak Ural'ın Entelektüel Gelişimi	17

4. ŞAFAK URAL'IN ARAŞTIRMALARI ÇERÇEVESİNDE POZİTİVİZM	19
4.1. Viyana Çevresi	19
4.2. Viyana Çevresi-Metafizik İlişkisi	24
4.3. Çevre Üyelerine Göre Metod (Doğrulama)	29
4.4. Kaos Teorisi Işığında Pozitivizm	39
4.5. Ural'ın Puslu Mantık Değerlendirmeleri.....	46
5. SONUÇ	52
SONNOT	55
EKLER	65
A. RÖPORTAJ-1.....	65
B. RÖPORTAJ-2.....	74
C. TEZ FOTOKOPİSİ İZİN FORMU.....	107
YARARLANILAN KAYNAKLAR	108

1. GİRİŞ

Bu tez; Pozitivizm ve Viyana Çevresini araştıran felsefecilerimizden Prof. Dr. Şafak Ural'ın Pozitivizm üzerine incelemelerini esas almaktadır. Ural 1977 yılında İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sistematik Felsefe kürsüsüne asistan olarak atanmasından 2015 yılında aynı üniversiteden emekliye ayrılmasına kadar geçen süre içinde mantık, bilim tarihi, bilim felsefesi, pozitivizm ve diğer birçok farklı alanda eserler ortaya koydu, yayımladı.

Amaçlanan biyografik bir çalışma yapmaktan ziyade pozitivizm üzerine çalışmalar yapmış olan Ural'ın eserlerindeki görüşleri ile entelektüel gelişiminin aydınlatılması ve tarafımızca önemli görülen hususların açıklamasıdır.

Bahsedilen amacı gerçekleştirebilmek için Ural'ın mevcut çalışmaları özenle gözden geçirilmiş, ayrıca iki farklı tarihte yüz yüze görüşülerek kendisine daha önceden hazırlanarak tezimin ekinde yer alan sorular yöneltilmiştir.

Bu inceleme, Şafak Ural'ın kendi metinlerinden, konuşmalarından ve kendisine yönelttiğim sorulara verdiği cevaplardan hareketle onun pozitivizm üzerine olan çalışmalarında ortaya konan görüş ve yaklaşımlarını bir sistematik içerisinde sunmayı amaçlamaktadır. Tez bir Giriş, Pozitivizmin Tarihi, Şafak Ural'ın öğrenimi ile birlikte Pozitivizm üzerine yazıları, görüşleri ve bir Sonuç Bölümünden oluşmaktadır.

Etkisinin bugün hala birçok farklı alanda hissedilen, önem derecesini koruyan Pozitivizm, özel olarak Viyana Çevresi olguculuğundaki değişim ve evrilmeye dikkat çekerek pozitivizmin oluşturduğu düşünme biçimi, şekillendirdiği zihniyet ve yansımaları üzerine bu coğrafya üzerinden güncel bir felsefi araştırma yapmaktır.

Felsefi yönelimler ve bunların bireysel, toplumsal, siyasal yansımaları muhasebelerini kaçınılmaz kılmaktadır. Farklı yaklaşım ve değerlendirmelere açıklık,

sorunların zamanında esaslı irdelenmelerini gerektirmektedir. Pozitivizmin veya Viyana Çevresi'nin tezlerine, ister lehinde isterse aleyhinde olalım, sonuçları görmemezlikten gelinemeyecek düzeydedir. Tez çalışmamın, ülkemizdeki mevcut felsefi birikime, Türkiye kültür hayatı bakımından mütevazı de olsa bir katkı sağlayacağı inancındayım.



2. POZİTİVİZMİN TARİHİ

Araştırmamız her ne kadar Şafak Ural'ın Viyana Çevresi Olguculuğu ile ilgili çalışmalarına yönelse de bu bölümde genel olarak pozitivistten, onun tarihinden bahsetmek, Batı ve Türkiye'deki etkilerini kısaca sistematik olarak sunmak, -bahsi geçen etkinin kapsam ve sınırlarını kesin olarak belirleme iddiası taşımaksızın- çalışmamız açısından uygun ve yararlı olacaktır.

2.1 Pozitivizm, Pozitivizmin Doğuşunu Etkileyen Unsurlar

“Pozitivizm/Olguculuk” kavramının Batı düşüncesinde ilk kez Saint Simon (1760-1825) tarafından bilimsel bir metod ve bu metodun felsefeye uygulanması anlamında kullanıldığı, Simon'un görüşlerinden etkilenmiş Auguste Comte tarafından felsefi bir harekete gönderme yaptığı bilinir. *Pozitivizm* terimini sadece bir felsefi ekol olarak değil bilim, edebiyat, hukuk, sanat gibi farklı alanlarda kullanılır: Söz gelimi; pozitif sözcüğü günlük konuşma dilinde olumlu bir davranışı veya düşünceyi, matematikte belirli özellikteki sayılar topluluğunu belirtir. “Pozitif yük”, “pozitif kutup” gibi tamlamalarla deneysel bilimlere ait kavramlar olarak, hukukta “pozitif hukuk” terimi “doğal hukuk” deyiminin karşıtı bir anlam olarak karşımıza çıkar. Yine belirli ilkeleri olan ve bu ilkelere göre çalışan bir bilgi türü için “Pozitif bilimler”deyimi kullanılır. Felsefedeki kullanımıyla Pozitivizmin ise belirgin özelliği “*bilimi tek geçerli bilgi olarak görmesi ve olguları (facts) bilinebilen ve üzerinde inceleme yapılabilecek tek obje olarak kabul etmesidir*” (Ural, 2012a, s.55). Diğer bir ifadeyle pozitivist sadece pozitif olarak, deney yoluyla bilinebilene değer veren bir görüştür. (Hızır, 2007, s.126). Yukarıda “Pozitif” kavramının kullanımlarından anlaşılacağı üzere “Pozitif” kavramı farklı alanlarda, farklı disiplinlerde farklı anlamlara gelmektedir.

Genel olarak bir düşünce akımını doğru anlamının yolu, o düşünceyi oluşturan arka planı ve onun sonuçlarını iyi bilmekten geçmektedir. Bir düşünce akımını ve bilimsel bir gelişmeyi tarihselliğinden ve karşı olduğu düşüncelerden yalıtılarak tam anlama girişimi doğru olmayacaktır (Ural, 2012a, s.14-15). Saint-Simon ile takipçileri Fransız devrimi ve endüstri devrimi gibi devletleri ve toplumları kökünden sarsan gelişmelere tanık olmuşlardır. Bu dönemde yaşanan bilimsel gelişmeler çok ciddi ekonomik, hukuksal, siyasal, ahlaki, politik etkiler oluşturmuştur. Onlara göre toplum; bilimsel gelişmelerin yol açtığı yeni bir çağda yaşamaktadır ve bu yeni çağ orta çağdan ve onun temsil ettiği şeylerden kopuşu getirmelidir. Bu amaçla toplum pozitif esaslara göre yani bilimsel yöntemlere göre yeniden düzenlenmelidir (Ural, 2012a, s.56). Bu bakımdan Pozitif felsefenin bu dönemde ortaya çıkması yukarıda da bahsettiğimiz gibi kendine has tarihsel koşullarla izah edilebilir. Bireyin tekil olarak tarihin akışındaki rolü yadsınamaz fakat bireyi oluşturanın içinde yaşadığı zaman, toplum, değerler dünyası, eğitim sistemi ile diğer bazı tarihsel koşullar olduğu unutulmamalıdır. Pozitivizmin Saint-Simon ve A. Comte'un eserlerinde belirmesini bu açıdan değerlendirmek daha doğru bir yaklaşım olarak görünmektedir.

Saint-Simon ve A. Comte'den bu yana farklı yorumları olsa da genel olarak pozitivistlikten ve pozitif felsefeden anlaşılan; bilimsel bilgi dışında herhangi bir bilgiye önem atfetmeyen ve bilimsel yöntem dışında herhangi bir yöntemi kabul etmeyen bir felsefedir. Böylece pozitif felsefe bilimlerin genel ilkelerini bulacak ve bu ilkelerle toplumu yeniden kuracaktır (Ural, 2012a, s.57). Bu bakış açısında bilim, koşullardan soyutlanmış ve mutlaklaşmıştır. İhtiyacımız olan şey sadece bilime ve onun yöntemlerine güvenmektir (Horkheimer, 2013, s.94). Pozitif felsefeye göre felsefe akla dayanan, bilimleri örnek alması gereken, metafizik karşıtı bir etkinlik olmalıdır.

Şafak Ural, Viyana Çevresini Antik Çağdan bugüne gelen bir düşünce akımının son noktası olarak görür ve bunu gerekçelendirir. Kendisinin bu konudaki görüşleri ve yine ona göre Viyana Çevresini doğuran koşulları dördüncü bölümde genişçe incelenecektir.

2.2 Pozitivizmin Batı Düşünce Tarihindeki Yeri

Orta Çağda Roger Bacon'dan (1214-1292) başlayan, Kopernik (1473-1543), Kepler (1571-1630), Galileo (1564-1642) ve Newton (1642-1727) ile sonlanan bilimsel çalışmalar serisi bilim, dünya ve Batı düşünce tarihinde önemli bir zincirdir. Bu bilim insanlarının çalışmaları ve felsefi düşünceleri birbirlerini beslemiş ve ulaştıkları sonuçlar etki yaratmıştır (Ural, 2011a, s. 15). Bahsedilen çalışmaların ortak yönü, yöntem olarak gözlem ve deney kullanılarak, fizik nesnelerin ve olayların neden-sonuç ilişkisi içerisinde nicel bir dille ifade edilmesi ve aralarındaki ilişkinin bu dille açıklanabilmesidir (Ural, 2011a, s. 231). Tarihçiler bahsedilen bilim insanlarının çalışmaları ve yakaladıkları devrimsel başarılar dolayısıyla 16. ve 17. yüzyıllara “bilimsel devrim çağı” adını vermişlerdir (Capra, 2012, s. 62).

Doruk noktasını Newton ile yaşayan yukarıda bahsedilen bilimsel gelişmeler serisi Aristoteles'in evrene yönelttiği “niçin?” sorusundan ve bu soruya uygun felsefi cevaplardan vazgeçmeyi ifade eder. Yeni soru “nasıl?” sorusudur. Evrene “nasıl?” sorusuyla yönelim, Aristoteles'in evrene ilişkin teolojik ve nesnelerin içinde var olduğuna inanılan erek anlayışından (Ural, 2005a, s. 13), evrenin akılla kavranabilen, determinist ve mekanist bir yoruma geçişi getirmiştir. Böylece nesnelere için bir erek varsayma anlayışı terk edilmiştir. “Nasıl?” sorusu ile evren artık, rasyonel olarak işleyen ve bu işleyişi akılla kavranabilen bir yapıdadır (Ural, 2005a, s.16). Bir örnek vermek gerekirse, gece ve gündüz gibi olağan bir olguya teolojik açıdan yaklaşırsa “niçin?” sorusuna cevap bulmak gerekir. Bir teolog inandığı kutsal kitaba göre bu soruyu cevaplandırır ve Aristoteles sisteminin teolojik bakış açısı bu izaha uygun bir zemin de hazırlar. Newton sistemi ise bu olguya “nasıl?” sorusu ile yaklaşır ve bize bu olgunun nasıl gerçekleştiğini bildirir. Newton'un bu mekanik evreninde sorulan soruya akla dayanan bir cevap bulunur (Ural, 2003, s. 75).

Nesneler, içinde bir erek barındırdığını iddia eden Aristotelesçi bakış yerine ölçülebildiği, gözlenebildiği ve denetlenebildiği sürece bilimin konusu olan nesnelere haline dönüşmüştür. Matematik formüller aracılığıyla bu nesnelerin hareketleri birbirleriyle

ilişkileri ortaya konmuştur (Ural, 2005a, s. 17 ve 18).

Doğanın bu Newtoncu yeni yorumu evrenin akılla kavranabilmesini, nesnelere hareketlerinin ve birbirleriyle ilişkilerinin matematik bir dille ifadesini sağlamıştır. Bu yeni yorumda sadece ölçülebilen ve gözlemlenebilen nesnelere bilimin konusu haline getirilmiş, böylece “niçin?” sorusu ve ona verilecek felsefi cevaplar önemsiz kılınmıştır.

Onaltıncı ve onyedinci yüzyılda adına “Bilimsel Devrim Çağı” denen sürede nicel bir dille ifade edilen evren, duyu organlarımızla algıladığımız bir evren olmaktan ziyade mekanik bir tarzda işleyen evren olmuştur (Ural, 2011a, s. 264). Bu Newtoncu bakış, yöntem ve hadiseleri birbirine neden-sonuç ilişkisi ile bağlayan mekanist anlayış, uzun yıllar boyunca bilimsel çalışmalara yön vermiş ve gerçek bilim olarak kabul edilmiştir (Ural, 2011a, s. 11 ve 15). Newtoncu mekanik, gel-git olaylarını, yer çekimiyle ilgili öteki doğa olaylarını, yıldızların ayın ve gezegenlerin hareketlerini ince ayrıntılarına kadar açıklamış ve kurduğu matematikle kendisini dünyaya kabul ettirmiştir (Capra, 2012, s. 77). Sunduğu yöntem, evren yorumu ve kazandığı başarılar ile Newton fiziği “kesin” bir bilim örneği ve öteki bilimlere model teşkil eder hale gelmiştir. Öteki disiplinler klasik fiziğin bahsedilen bu mekanistik yaklaşımını kabul etmiş ve kendini bu örnek üzerine inşa etmiştir (Capra, 2012, s. 55). Çalışmamızın Pozitivizmin doğuşunu etkileyen unsurlar bölümünde, Saint-Simon ve A. Comte’nin eserlerinde bilimsel yöntemi örnek almak gerektiğinden ve toplumu da buna göre yeniden inşa etmek istemelerinden anlatılmak istenen budur. Tarihsel olarak pozitivizmin, pozitif felsefenin yukarıda anlatılan nedenlerden dolayı o dönemde bu eserlerde belirmesi ve pozitif felsefe akımına yüklenen anlam buradan gelmektedir.

Mekanist dünya görüşünün tam olarak kendini kanıtlaması ve yerleşmesi ile fizik bilimi ve Newtoncu yöntemler tüm diğer doğa ve toplum ile ilgili disiplinlerin örneği ve temeli durumuna yükselmiştir. Makine olarak tasavvur edilen dünyanın anlaşılmasının tek yolu Newtoncu mekaniği kabul etmek olmuştur (Capra, 2012, s. 79). Newton sistemi ile doruk noktasını yaşayan sistemin kendini kabul ettirmesi ile Avrupa’da sadece dünya görüşü ve kavrayışı değişmemiştir, rasyonel ve mekanik düşüncenin de önü açılmıştır (Ural, 2011a, s. 277). Newtoncu bilim anlayışı böylece doğa, insan ve toplumu anlamada çok geniş bir uygulanabilirlik alanı kazanmıştır (Ural, 2005a, s. 16). İnsanı incelemek üzere oluşan sosyoloji, psikoloji, iktisat disiplinleri bile bahsedilen örneği almak ve onun

yöntemlerini kullanmak durumunda kalmışlardır (Ural, 2005a, s. 17). Newton sonrası felsefi, teolojik ve entelektüel hayat bir yöntem olarak “niçin?” sorusundan ziyade “nasıl?” sorusu ile ilgilenmiş ve bu soru felsefe ile beraber öteki disiplinleri şekillendirmiştir (Ural, 2005a, s. 13).

Şafak Ural, bir fizik teorisi olmasından ziyade sadece bilimleri değil günlük hayatı bile değiştiren Newtoncu bilimin Rönesans ile birlikte Aydınlanma ile ilişkisine değinir ve Aydınlanma denen olgunun günümüze kadar olan etkisinden bahseder. Aydınlanma onsekizinci yüzyıl Avrupası için o döneme verilen addır. Bu dönem evrenin akılla kavranabileceği inancını ve buna bağlı olarak akıl sahibi insanın *bağımsız bir nesne* durumuna gelerek bireyleşmesini ifade eder. Bireyleşen özne, evrene akılla yönelmiş, onu anlamaya çalışmış ve böylece kendi kimliği ile kültürel varlığını inşa etmiştir (Ural, 2012b, s. 8 ve 9). Newtoncu sistem ile Rönesans’ın etki ettiği aydınlanma döneminde, insanın akılla evreni kavrayabileceği inancı ve bu yolla bireyleşmesi, insana kendi sorumluluğunu taşıyabilen nitelikler kazandırmıştır (Ural, 2012b, s. 5). Aydınlanma ile birey Orta Çağın Hristiyanlık inanisinden olan daha çok inanma yerine daha çok bilerek inanmaya yönelmiştir (Ural, 2012b, s. 9).

Alman ve Fransız aydınlanmaları ile birlikte aydınlanmayı oluşturan İskoç Aydınlanması, Newton fiziğinin ihtiyaç duyduğu felsefi temelleri sağladı. Locke, Hume ve Berkeley gibi İskoç düşünürlerin duyumcu felsefeleri Newton fiziğinin empirik temeller üzerine inşa edileceği felsefi temeli sağladı. Bu felsefi alt yapı ile Aristoteles teolojisinden beslenen erek/amaç/telos varsayan “niçin?” sorusundan, “nasıl? sorusuna ve bu soru dolayısıyla verilecek nesnel, empirik cevaba geçişin, günlük yaşamı da kapsayan birçok değişikliğin ve yeni bir bakış açısının yerleşmesine felsefi olanak sağladılar (Ural, 2013a, s. 5). Bilindiği gibi empirizm fizik dünyanın varlığını, duyu verilerinin sağlamış olduğu verileri ve bu verilerin doğruluklarını tartışma konusu yapmaksızın kabul eder (Ural, 2011b, s. 199). Bu noktada Newton fiziğinin ihtiyaç duyduğu empirik felsefi temeli sağlayan İskoç Aydınlanmasının temsilcisi bu düşünürler, Newton fiziğini yorumlaması ve ona sundukları katkılarla yeni bir paradigma oluşmasına yardımcı oldular.

Bu başlık altında bahsettiğimiz onaltıncı ve onyedinci yüzyıldaki bilimsel çalışmalar serisi “niçin?” sorusundan “nasıl?” sorusuna geçişi, evrenin akılla kavranabileceği inancını ve nesnelere ve bu nesnelere hareketlerinin nicel bir dil ile ifade edilmesini getirmiştir. Bahsedilen değişim ve yakalanan başarılar öteki tüm disiplinleri etki

altına almış ve bu disiplinler de kendilerini fizik bilimi örneğine göre kurmak iddiasında bulunmuşlardır. Bu bakımdan S. Simon, A. Comte ve onların ardıllarının pozitif felsefenin ne olması ve ne yapması ile ilgili düşünceleri bahsedilen bilimsel çalışmaların ve onların etkileri ile ilgilidir. Belirtilen değişim Batı'nın tüm kurumlarına ve insanların düşünüş şekillerine güçlü kalıcı etkiler bırakmıştır, eğitim sistemlerini, sosyal ve fen bilimleri ile ilgili disiplinlerini, değer dünyalarını, günlük hayatlarını biçimlendirmiştir.

Batının evreni “nasıl?” sorusuna göre yeniden kurgulaması sonucu oluşan yeni bir teorik yapı, yeni bir düşünüş tarzı oluşmuştur. Bu yapı ve tarz ile birlikte oluşan yeni felsefe, batı toplumlarına rasyonel bir toplum düzeni kurma olanağı sağlamıştır. Batının kurmuş olduğu bu son derece rasyonel yapı ve onun ürünleri olan teknoloji, kültür ve medeniyet bugün tüm dünyayı etkisi altına almıştır. Bu onun istediği her şeyi güç vasıtasıyla elde edebilen bir konuma getirmiş ve böylece sorumluluklarını kendi dışına taşımış olmasına neden olmuştur. Bugün Batı insanı sadece “nasıl?” sorusu çerçevesinde şekillenen bir düşünüş ve felsefe dünyasına sahip olmuş ve toplum sadece bu soru üzerine inşa edilmiştir. Böylece Batı insanı mekanikleştirmiştir. Bugün Batı'nın ihtiyaç duyduğu şey “niçin?” sorusunu sorarak (metafizikle) kendi yaptıklarıyla ahlaki hesaplaşmasını gerçekleştirmektir (Röportaj, Ek 2, 2015, s. 86 ve 87).

2.3 Pozitivizmin Türkiye Düşünce Tarihindeki Yeri ve Etkisi

Pozitivizmin Türkiye düşünce tarihindeki yeri ve etkisi, Avrupa'da yaşanan yukarıda kronolojik sırası kısaca verilen bilimsel gelişmelerden ve bu bilimsel gelişmelerin düşünce dünyasında yol açtığı değişiklikler ile bunların etkisinden ayrı düşünülemez. Osmanlı devletinin siyasal, askeri ve kültürel dünyasında baş gösteren duraklama ve gerilemeler, devleti bazı reformları ve ıslahatları yapmaya itmiştir. İçinde yaşadığı dünyadan ve zamandan bağımsız ve yalıtık kalması düşünülemeyecek olan Osmanlı devleti, karşı karşıya kaldığı sorunları kendi kurumları ve imkanları ile çözemeyeceğini idrak ettikten sonra bu sorunları çözebilmenin yolunu Batıyı anlamak ve onun başarısının sırrına erişip onu örnek almak olarak belirledi. Esasında bu durum sadece Osmanlı devleti için değil Batı dışı tüm toplumlar için bu şekilde gerçekleşmiştir. Büyük bir refah ve

zenginlik kazanmış olan Batı galibiyeti, Batı dışı toplumlar ise mağlubiyeti temsil etmekteydi. Böylece on yedinci ve on sekizinci yüzyıllar Osmanlı devleti için sorunları çözmek için teşhisler koyup yeniden yapılanma yılları olurken on dokuzuncu yüzyıl başarı kazanmış batı tarzı yeni bir düzen oluşturma yılları olmuştur (Karaca, 2008, s. 3 ve 74).

Şafak Ural, bu yıllarda Osmanlı devletinin pozitivistlikten ve pozitivistliğin felsefi arka planından ziyade Aydınlanmanın farkında olduğunu belirtir. Ona göre Osmanlı devleti Aydınlanma ile başlayan hareketin farkındadır (Röportaj, Ek 1, 2015, s. 69). Teknik ve askeri olarak Batının üstünlüğünü kabul eden Osmanlı devleti Batıyı daha yakından tanımak, orada gerçekleşen gelişmeleri yakından takip etmek ve karşı karşıya kaldığı sorunları çözebilmek maksadıyla yaptığı diğer girişimlerin yanında Avrupa'da elçilikler açmış, Batı tarzı eğitim-öğretim kurumları teşekkül ettirmiş ve Avrupa'ya öğrenci yollamıştır. Bu durum bize Osmanlı'nın Ural'ın da belirttiği gibi ortaya çıkan hareketin farkında olduğunu ve onu anlamaya çalıştığını gösterir.

Döneme has bazı koşullardan dolayı Osmanlı devleti öğrencilerini, aydınlarını Fransa'ya göndermiştir (Röportaj, Ek 1, 2015, s. 69). Fransa'ya gönderilen öğrenciler, teknik personel ile bürokrat ve aydınlar Avrupa'da yaşanan eşine az rastlanır refah ve zenginliğin temelinde bilimi ve pozitivist felsefeyi görmüşlerdir. Pozitivistlik onlar için ilerleme ve gelişmişlik anlamına gelmiştir (Bulut, 2009, s. 157 ve 160).

Pozitivistliğin Türkiye'ye girişi felsefi kanallar vasıtasıyla olmamıştır. Pozitivistlik Türkiye'ye Avrupai tarzda oluşturulan eğitim kurumları, mevcut eğitim kurumlarına konulan pozitif bilim dersleri, yukarıda bahsedilen Fransa'ya öğrenci gönderimi, yurda gelen bazı teknik uzmanlar ve bazı dernekler aracılığıyla girmiştir (Korlaelçi, 2002, s.163). A. Comte ve ardıllarının pozitif felsefesinden etkilenen Osmanlı aydın ve bürokratları cemiyetler (Yeni Osmanlılar Cemiyeti-Jön Türkler, İttihat ve Terakki Cemiyeti) ve dernekler (Servet-i Fünun, Ulum-i İktisadiye, İçtimaiye Mecmuası) kurmuştur. Pozitivistlikten etkilenerek kurulan bu cemiyetler ve dernekler ile Osmanlı toplumunun ve devletinin sorunlarını çözmeye ve pozitivistliki kitlelere tanıtmaya çalışmıştır (Korlaelçi, 2002, s. 166 ve 175). Eserleri ile Pozitivistliğe katkı sunamayan Osmanlı aydını pozitivistlikten anladıklarını halka aktarmış ve böylece halk nezdinde pozitivistliki tanıtarak yaygınlaşmasında rol oynamıştır (Korlaelçi, 2002, s. 299).

Cumhuriyeti kuran asker sivil kadrolar gibi Mustafa Kemal Atatürk de bahsedilen pozitif etkinin uzağında değildir. Kendisi, askeri kabiliyetleri yanında entelektüel kapasitesi ve birikimi olan bir Osmanlı kadrosudur. Kendisinin “Hayatta en hakiki mürşit ilimdir” sözünden pozitivismden etkilendiği yorumunu çıkaran Ural, Atatürk’ün Avrupa’da gerçekleşen gelişmelerden haberdar olduğunu belirtmektedir. Aydınlanmanın sadece felsefi olarak değil ekonomik, siyasi, kültürel ve teknolojik güçlü etkiler yaratarak dönemini değişime ve kökten bir dönüşüme zorladığını belirten Şafak Ural, Cumhuriyetin kurulmuş olmasını böyle bir zorunluluğa bağlamaktadır. Büyük teknolojik gelişim, sanayi devrimi ve aydınlanmanın dünyada siyasal yapıyı, yönetim şekillerini değiştirmemesi mümkün değildir. Ona göre Cumhuriyet’in kurulmuş olması imparatorluğun çökmesinden ziyade zorunlu bir dönüşümü ifade eder. Ural, Osmanlı devletinin bu değişim ve dönüşüme ayak uydurmak istediğini fakat bunu başaramadığını, Atatürk’ün Cumhuriyeti kurmasının ve ardından yaptıklarının, dünyanın her yerinde etkisi hissedilen ve yukarıda bahsedilen değişimin Türkiye’deki yansımaları olduğunu dile getirmektedir (Röportaj, Ek 1, 2015, s. 69 ve 70).

Cumhuriyeti kuran kadrolar pozitivismden anladıkları ile yeni bir devlet, yeni kurumlar, yeni bir eğitim sistemi ve yeni bir kültür inşa etmek istemişlerdir. Bu amaçla eski ile bağlarını kopararak, dilde, günlük yaşamda, kültürde ve bürokraside yeni bir içerik ve söylemle kurucu rolünü üstlenmişlerdir. Siyasal iktidarların tutumları, dünyayı ve gelişmeleri algılayış ve yorumlayış şekillerine göre değişen ve yeniden organize edilen kurumlar ve politikalar olsa da Türkiye’de pozitivist anlayış ve yaklaşım bugün de etkisini sürdürmektedir.

Bu noktada Şafak Ural’ın Batı toplumu ile Türk toplumunu karşılaştıran fikirlerine yer vermek çalışmamız açısından faydalı olacaktır. “Pozitivizmin Batı Düşünce Tarihindeki Yeri” başlıklı bölümün sonunda Batı toplumunun “nasıl? sorusu ile kurmuş olduğu rasyonel toplumdaki bahsetmiştik. Ural’a göre bizim Batı dünyası ile farkımız bu noktadadır. Onlar sadece “nasıl?” sorusu ile bir felsefe ve düşünüş tarzı geliştirmişler bununla teknik, teknolojik kültürel başarılar kazanmışlardır. Fakat bir yönden de bu onları makineleştirip yaptıklarının ahlaki sorumluluğunu almamaya yöneltmiştir. Ural’a göre bizim rasyonel bir sosyal yapı, hukuk ve devlet düzeni kurmamız gerekmektedir. Bizim ihtiyacımız olan şey insanın bireyleşmesidir. Onlar sadece “nasıl?” sorusu ile düşünüp eylerken, bizim yaptığımız sadece “niçin?” sorusu ile bunları gerçekleştirmek olmuştur.

Bugün ihtiyacımız olan şey “niçin?” sorusunu ihmal etmeden “nasıl?” sorusunu temel olarak evrene yönelmemiz, sosyal ve hukuksal yapımızı, yaşamımızı buna göre rasyonel bir şekilde kurmamız olmalıdır. İnsanın makine olmadığını unutmadan yani hem nasıllar ve hem de niçinler ile hareket ettiğini bilerek toplumu, sosyal düzeni, yaşamı bu iki soru ekseninde kurmalıyız (Röportaj, Ek 2, 2015, s. 86 ve 87).



3. ŞAFAK URAL'IN ÖĞRENİMİ VE ESERLERİ

Hayri Şafak Ural'ın Pozitivizm üzerine görüşlerine ve çalışmalarına geçmeden önce bu bölümde onun hayatına, hayatına dair bazı bilinmeyenlere, eserlerine, pozitivizme yönelmesindeki nedenlere, eğitim hayatına etki eden onu etkileyen hocalara, yazarken oluşturduğu üslubuna ve bunun nedenlerine, entelektüel gelişimine yer verilecektir.

3.1 Şafak Ural'ın Hayatı

Şafak Ural, devlet memuru olan babası Mustafa Ural ve ev hanımı olan Bedriye hanımın tek çocuğu olarak dünyaya gözlerini açmıştır. Geleneksel bir Türk ailesinde büyümüş, öğrenim hayatı büyük ölçüde Ankara'da geçmiştir. İki oğlan, birisi kız olmak üzere üç çocuğa sahip bulunmaktadır. 1948 yılında İlköğrenimine İlktekin ilkokulu'nda, orta öğrenimini Cebeci Ortaokulu'n da, liseyi de Kurtuluş lisesi'nde tamamlayan Ural, lisede fen bölümünden mezun olmuş, bu eğitimi sırasında hiç felsefe dersi almamış ve felsefe ile ilk defa üniversite eğitimi sırasında tanışmıştır.

Yüksek öğreniminde Ankara Üniversitesi Dil-Tarih-Coğrafya Fakültesi'ne girmiş, Lisans eğitimi sırasında felsefeyi kendine çok uygun bulan Ural, bu yıllarda Fen Fakültesinden matematik ve fizik derslerini, Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden de doktrinler tarihi dersini almıştır. 1971 yılında Dil-Tarih-Coğrafya-Felsefe bölümünden mezun olmuş, 1977 yılında İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sistemik Felsefe kürsüsüne Profesör Dr. İsmail Tunalı'nın asistanı olarak atanmıştır. Şafak Ural'ın asistan olmaya karar vermesinde ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesine atanmasında İsmail Tunalı'nın büyük bir emeği, katkısı ile değerlendirmelerinin yeri önemlidir (Röportaj, Ek 1, 2015, s. 65) ve (Röportaj, Ek 2, 2015, s. 92).

O dönem Ernest Mach'ın etkisi ile empiryonist ressamlarla ilgili bir çalışma yapmakta olan İsmail Tunalı, Ural'ın lisede fen bölümünden yani fizik ve matematik ağırlıklı bir eğitimden geçmiş olduğunu bildiğinden onu pozitivizm üzerine çalışmaya

teşvik etmiştir. Bu amaçla Şafak Ural'ı o sıralar İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesinde çalışmalarını yürüten, Türkiye'nin ilk atom mühendislerinden ve Atom Enerjisi Kurumu başkanlığı da yapmış olan Ahmet Yüksel Özemre'ye yönlendirmiştir. Şafak Ural, Ahmet Yüksel Özemre yönetiminde, 1978 yılında "Pozitif Bilimlerde Basitlik İlkesinin Belirlenmesi Yolunda Bir Deneme" başlıklı çalışmasıyla doktorasını tamamlamış, doktora sonrası dönemde yaklaşık bir yıl süren Almancaya yönelik çalışmadan sonra, 1979-1980 yıllarında Viyana Üniversitesi Felsefe Enstitüsünde araştırmalar yapmak üzere burslu olarak gönderilmiştir. Viyana Üniversitesi Bilim felsefesi profesörlerinden Erhard Oeser ve asistanı Stephan Haltmayer ile çalışmış ve onlarla birlikte "İstanbul-Viyana Felsefe Çevresi" grubunu oluşturmuştur. Grubun temel amacı, bilim felsefesi üzerine, bilimin felsefesi üzerine ortak çalışma yapabilmek, bilimleri belli bir bakış açısıyla ele almaktır. Şafak Ural ayrıca bu toplantılarla Türkiye'de bir üniversitede, yurtdışından da katılımcıların olduğu düzenli felsefi toplantıların yapılabilmesini amaçlamıştır. Ural, grubun toplantılarıyla belirlenen amaçlarına ulaştığını ve bir hareket yarattığını ifade etmiş, toplantıların maddi olanaksızlıklar yüzünden sürdürülememesi ve dolayısıyla kalıcı bir etki bırakamaması açısından da amacına ulaşmadığını belirtmiştir. Bugün aktif olmayan ve toplamda beş toplantı düzenleyen İstanbul-Viyana Felsefe grubunun her bir toplantısına, çeşitli alanlarda Türkiye'den ve yurtdışından başta Amerika, Almanya ve Avusturya olmak üzere farklı disiplinlerden tanınmış bilim insanları katılmıştır (Röportaj, Ek 1, 2015, s. 66) ve (Röportaj, Ek 2, 2015, s. 74 ve 92).

Ural, 1982 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sistemik Felsefe ve Mantık Anabilim Dalı'na Yardımcı Doçent olarak atanmış, 1983 yılında Doçent, 1988 yılında da Profesör unvanını almıştır. 2004-2009 tarihleri arasında İstanbul Üniversitesi Rektör Yardımcılığı görevini yürütmüş, 2000-2015 yılları arasında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde, kurucusu ve başkanı olduğu Mantık Anabilim Dalı'nda öğretim üyesi olarak görev yapmıştır. İstanbul Üniversitesi Mantık Uygulama ve Araştırma Merkezi'ni 2014 yılında kurmuş ve 2015 yılına kadar başkanlığı sürdürmüştür. 1989-2015 yılları arasında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü başkanlığını yürütmüştür. 16 Aralık 2014 tarihinde Mantık Uygulama ve Araştırma Derneği'nin kurucu yönetim kurulu başkanı olmuş ve 12 Ocak 2015 tarihinde Mantık Uygulama ve Araştırma Derneği ilk başkanı olarak seçilmiştir. İstanbul Üniversitesindeki görevinden 2015 yılında emekliye ayrılan Ural, yurt içinde Marmara Üniversitesi, Mimar Sinan Üniversitesi,

İstanbul Teknik Üniversitesi ve İstanbul Üniversitesinin çeşitli Fakültelerinde Mantık ve Bilim Felsefesi dersleri vermiştir. Yurt dışında da Viyana, Budapeşte ve ABD’de misafir öğretim üyesi olarak bulunmuş, çalışmalar yapmıştır. (Bakınız Kronolojik bilgiler için: <http://www.safakural.com/ozgecmis> (Erişim:21/10/2014) ve <http://felsefe.istanbul.edu.tr/ogretimuyeleri/safakural> (Erişim:21/10/2014) adreslerinden edinilmiştir.)

Şafak Ural için spor, hayatının vazgeçilmez bir parçasıdır. Ona göre spor insanı sosyalleştiren, onun sağlıklı düşünebilmesine olanak sağlayan çok önemli bir etkinliktir. Üniversite yıllarından beri sporun birçok farklı dalıyla yakından ilgilenmiş ve bu alanlarda başarılar göstermiştir. Judo, kürek, uzun mesafe yüzme, koşu, bisiklet gibi farklı spor dallarıyla ilgilenen Ural son olarak, triatlon olarak adlandırılan yüzme, bisiklet ve koşunun bölünmeden ardı ardına yapılması etkinliğini kapsayan ve fiziksel dayanıklılık ile kuvvete dayanan spor dalıyla uğraşmakta ve fırsat buldukça yarışmalarına katılmaktadır (Röportaj, Ek 2, 2015, s. 102, 103 ve 104).

Solipsizm ile ilgili çalışmalarını sürdüren Şafak Ural ilk olarak üç cilt halinde yayınlanan ardından tek kitap olarak basılan *Bilim Tarihi* adlı kitabını genişletmeyi ve teknik tarafı ihmal edilmeden fakat fazla teknik sayılmayacak Mantık tarihi ve mantığın günümüzdeki durumunu ele alacak bir mantık el kitabı yazmayı tasarlamaktadır (Röportaj, Ek 2, 2015, s. 106).

3.2 Şafak Ural’ın Başlıca Eserleri

Matematik ve fizik çalışmalarını öncelikli olarak yürüten Ural’ın yayınlanan kitapları, makaleleri, yayına hazırladığı kitapları, yönettiği sempozyumları, katıldığı konferans ve toplantıları incelendiğinde kendisinin mantık, bilim felsefesi, bilim tarihi, pozitivizm, değerler, mimarlık, müzik, teknoloji, edebiyat gibi farklı sayılabilecek birçok alana ilgisini yönelttiğini ve bu farklı alanlarda çalışmalar yaptığı görülür. Şafak Ural birbirinden farklı birçok alanda çalışma yapmış olmayı ve akademik hayatı boyunca fizik, matematik, biyoloji, tıp, astronomi, iktisat, hukuk ve güzel sanatlarla ilgili eğitim veren fakültelerde felsefe dersleri vermiş olmayı iki temel nedene bağlamıştır (Röportaj, Ek 1, 2015, s. 67 ve 68):

İlk amacının bu alanlara belli bir yaklaşım açısından, pozitivism açısından bakmak ve belirli bir anlayışla bu konuları ele almak olduğunu, ikinci amacının da müzikte, mimaride veya edebiyatta nitelikli bir sıçrama ve ilerleme sağlayabilmenin ön koşulu olduğuna inandığı felsefi arka plan ve felsefi bakış açısının bu alanlarla ilgilenen kişilere kazandırılmasının gerekliliği ile felsefenin yayılmasını bir misyon olarak seçmesidir. Ona göre felsefe, başka hiçbir disiplinin olmadığı kadar insanla ve hayatla ilişkilidir. Bireysel ve toplumsal sorunları felsefi bakış olmadan tespit edemeyeceğimizden dolayı hayatın içinde olan felsefe ile diğer disiplinleri ilişkilendirmeliyiz. Böylece farklı disiplinlere mensup insanlar hem kendi alanlarını hem de bireysel ve toplumsal sorunları felsefi bakışla temellendirebilecektir (Röportaj, Ek 1, 2015, s. 67 ve 68) ve (Röportaj, Ek 2, 2015, s. 94).

Yukarıda konu başlıkları verilen alanlarda toplamda altmış aşkın makalesi yayımlanan, farklı alanlarda birçok kitap için bölümler yazan Şafak Ural'ın tüm çalışmalarını burada belirtmek yerine konumuz ve amacımız kapsamında yayınlanmış bazı kitapları ve makaleleri yayın tarihleri ile birlikte aşağıda belirtilmiştir. Ural'ın öteki çalışmalarının tamamı tezimizin sonnot kısmında yer almaktadır. (Bu kaynakça <http://aves.istanbul.edu.tr/424/yayinlar> (Erişim:14/03/2015) ile <http://www.safakural.com/ozgecmis> (Erişim: 14/03/2015) adreslerinden derlenmiştir.)

Kitapları:

Pozitif Bilimlerde Basitlik İlkesinin Belirlenmesi Yolunda Bir Deneme, 1981

Temel Mantık, 1985

Pozitivist Felsefe, 1986

Bilim Tarihi (I-II-III), 1994

Yayımlanmış makaleleri ve kitap bölümleri:

K. R. Popper'ın *Tarihselciliğin Sefaleti* isimli kitabın Türkçe çevirisine yazılan "Sunuş", 1985

"Epistemolojik Açıdan Değerler ve Ahlak", 1998

“Teknik, Teknoloji ve Değerler”, 2000

“Teknoloji ve Felsefe”, 2001

“Kozmoloji ve Felsefe”, 2001.

“Teoloji ve Felsefe”, 2003

“Puslu (Fuzzy) Mantık”, 2004,

“Kozmozdandan Kaosa”, 2005.

“Kant’ın Newtoncu Kozmolojisi ve Modern Yıldız Kuramının Temellerinin Atılışı”, 2007

“Kaos: Yeni Bir Paradigma mı?”, 2008

“Newtoncu Bilim Anlayışı”, 2005

“Bireysel Algı Uzayı ve Fizik Nesnelere”, 2011

“Platon, Kaos Teorisi ve Varlık Tasarımı”, 2013

“Aydınlanma, Bilim ve Bireyleşme”, 2012

“Bireyleşme ve Bireyin Eğitimi”, 2014

Konuşmaları;

Pozitivizmin Mirası, 2005

Bilim ve Özgür Düşünce, 2013

Pozitivizm ve Metafizik, 2014

3.3 Şafak Ural'ın Entelektüel Gelişimi

Öğrenim hayatı boyunca bütün hocalarının doğrudan veya dolaylı olarak kendisini etkilediğini belirten Şafak Ural, özellikle Nusret Hızır, Necati Akder, Aydın Sayılı, Mübahat Türker Küyel, Teo Grünberg, Hüseyin Batuhan ve Nihat Keklik gibi hocalarından aldığı derslerin akademik eğitimi açısından çok büyük bir önem taşıdığını ve bu hocaların gelişiminde çok büyük katkılarının olduğunu ifade ettikten sonra, bütün eğitim hayatı içerisinde hem değerler hem bilimsellik hem de üslup açısından Ahmet Yüksel Özemre'nin çok büyük bir yerinin ve katkısının olduğunu belirtmiştir. Gerçekten de üslup ve kullanılan dil açısından Şafak Ural'ın çalışmalarında kurduğu cümlelerin, seçtiği kelimelerin son derece açık ve yalın olması göze çarpar. Spekülatif bir alan olan Felsefenin yapabilmesinin koşulunun akıcı ve sade bir üslupta yazabilmek olduğunu, dilin karmaşık bir biçimde kullanılmasının yani ifadelerimizin karmaşık olmasının, düşüncemizin de karmaşıklaşmasına, dolayısıyla bir fikri anlatamamaya sebep olacağını ve Türkçe'nin bu bakımdan uzun ifade etmeye çok müsait olmadığını belirten Şafak Ural, anlaşılır, açık ve basit yazma özelliğini Ahmet Yüksel Özemre'ye borçlu olduğunu ifade etmiştir. Sade, açık, anlaşılabilir bir üslupta yazmanın, doktora çalışmasını satır satır okuyup düzelten hocasından aldığı en önemli miraslardan bir tanesi olduğunu söylemiştir (Röportaj, Ek 1, 2015, s. 65) ve (Röportaj, Ek 2, 2015, s. 92, 96 ve 97).

Bu kapsamda Cumhuriyet'in ilanından sonra ve bugün de "Dilde sadeleşme, Türkçede sadeleşme, öz Türkçe" başlıkları altında tartışılan konuya kısaca değinmemizde ve Şafak Ural'ın bu konudaki görüşlerine değinmemizde yarar görülmektedir. Ural, Batı dillerinin temelinde Latincenin olduğunu fakat Türkçenin temelinde Arapçanın var

olmadığını, Türkçenin, Arapçanın sentaktik ve gramatik yapısına bağlı gelişmediğini ve Türkçenin bilim ve kültür dili olabilmesi için kendi gramatik ve sentaktik kurgusunu kurması gerektiğinin anlaşılabilir olduğunu belirtir. Bu bakış açısı ve çabanın Türkçenin ve Türk kültürünün ilerlemesi için bir koşul olduğunu söyleyen Şafak Ural, Cumhuriyetle birlikte alfabe değişimi ve kavram dönüşümünün Türkçeyi iddia edildiğinin aksine kısırlaştırmadığını ileri sürer (Röportaj, Ek 1, 2015, s.72). Bugün Arapça-Farsça karışımı bir dilin kullanılması gerektiğini öne süren her gerekçeye karşıt fazladan bir gerekçe öne sürülebileceğini belirten Ural, önemli olanın kullanılan dilden çok, düşüncenin, uygun kelimeyle, açık, sade ve yalın ifade edilmesi olduğunu belirtmektedir (Röportaj, Ek 1, 2015, s. 71) ve (Röportaj, Ek 2, 2015, s. 97).

Şafak Ural kendi düşünce tarihini ve entelektüel gelişimini Viyana Çevresinin kendi içerisindeki doğal tarihi seyri bakımından özdeşleştirir. Bugün bile pozitivism denildiğinde pozitivismden Türkiye'ye girdiği tarih olan Cumhuriyet sonrası kısa dönem anlaşıldığını, bu dönemdeki pozitivism tanımlarının akla geldiğini, gerçekte ise pozitivism bugüne evrildiğini belirtmiştir. Ural, pozitivism üzerine okumaları ve çalışmaları ile Viyana Çevresi pozitivismi gibi bu dönüşümü yaşamıştır. Hiçbir zaman tanındığı kadar pozitivist olmadığını belirten Ural mantık, pozitivism ve bilim felsefesi okumaları ve çalışmaları sonucunda bu alanlardaki gelişmeleri fark edip kavrayabilmiş olmaktan dolayı bugün önceye nazaran katı pozitivist ve mantıkçı tutumunda bir kırılma olduğunu ifade etmiştir. Bu alanlardaki çalışmalarının kendisindeki entelektüel dönüşümün nedenlerinden biri olduğunu belirtmekte ve bunun entelektüel hayatını sürekli olarak geliştirip dönüştürdüğünü söylemektedir. (Röportaj, Ek 2, 2015 s. 98 ve 99).

Yukarıda bahsedilen çalışmalar ve okumalar belirli bir gelişim ve dönüşüm sağlasa da kaos fiziği ile karşılaşmış olmayı kendi bilim felsefesi anlayışında, mantık ve dünya görüşünde köklü bir dönüşüme yol açan bir etken olarak tespit eden Şafak Ural, entelektüel hayatındaki gelişim içerisinde en köklü dönüşümü solipsizmle yaşadığını ifade etmiştir. Bu alanda on beş seneyi aşkın bir süredir çalışmalar yürüten, bu çalışmaların bir kitap haline geldiğini ve bu kitabın yakında yayımlanacağını belirten Ural, Solipsizmin hemen hemen hiç taraftarı olmamasına rağmen günümüz felsefesini anlamada çok önemli bir rolü olduğunu iddia etmektedir (Röportaj, Ek 2, s. 97 ve 98).

4. ŞAFAK URAL'IN ARAŞTIRMALARI ÇERÇEVESİNDE POZİTİVİZM

Çalışmamızın ikinci bölümünde kısaca pozitivism kavramından, onun tarihsel gelişim sürecinden, Türk ve Batı düşünce dünyasındaki etkilerinden bahsettik. Bu bölümde ise yine Şafak Ural'ın araştırmaları çerçevesinde Viyana Çevresi tarihinden, Çevre üyelerini etkileyen düşünürlerden, Çevrenin bilimsel arka planından, Çevre üyelerinin ortak sayılabilecek tutumlarından, Viyana Çevresinde felsefe-metafizik ilişkisinden, Çevre üyelerine göre metottan ve doğrulama işleminin dilsel yönünden, kaos fiziği ile puslu mantıktan bahsedeceğiz. Aksi belirtilmedikçe bu bölümde geçecek olan “pozitivism” kavramından kastedilen şey “Viyana Çevresi Pozitivizmi” olacaktır.

4.1 Viyana Çevresi

İkinci bölümde A. Comte ve S. Simon pozitivisminin ortaya çıkış koşullarını ortaya koymuştuk. Yine aynı bölümde Şafak Ural'ın Viyana çevresini antik Yunan'dan itibaren süregelen bir felsefi anlayışın son halkası olarak gördüğünü ifade etmiştik. Bir düşünce akımının bir felsefi hareketin ortaya çıkış koşullarını incelerken doğrudan ve dolaylı birçok etken sıralanabilir fakat incelenen düşünce akımı, bilimsel teori veya felsefi hareketin tarihsel bir süreç içinde ortaya çıktığı, döneminde yaşanan tarihsel ve siyasal olayların önemli olduğu unutulmamalıdır (Ural, 2012a, s. 13-14-15). Bu bakımdan günümüze kadar etkisini güçlü bir şekilde sürdüren bu pozitivist anlayış, içinde bulunduğu koşullardan bağımsız değildir ve antik çağdan beri gelen bir anlayışın sonucudur (Ural, 2005b, s. 1).

Bu akımın kurucuları ve izleyicileri kendilerinden önce hakim olan felsefi anlayışlardan farklılaşmış olsalar da pozitivism Antik çağ felsefesi ile başlayan bir bakışın ve kavrayışın en üst basamağıdır (Ural, 2012a, s. 12). Şafak Ural, bu süregene *rasyonelleştirme* demektedir (Ural, 2012a, s. 27). Ona göre “*Anlaşılabilirlik, yani rasyonelleştirme, bir sistemin tutarlı olması, mantıksal bir işleyişinin (yani aklımızın*

işleyişine uygun) olmasıdır” Bu gelenek dış dünyada bir düzenlilik olduğunu varsayma ve bilim ile felsefenin bu düzenliliği yani kozmosu bizim anlayabileceğimiz bir şekilde rasyonel bir şema haline getirebileceğini iddia etmektedir. Bu görüş Newton sistemi ile doruk noktasını yaşamıştır. Dış dünya makine gibi işleyen bir yapıdadır, rasyonel ve deterministtir. Çevre düşünürlerini de bu gelenek içinde düşünmek gerekmektedir (Ural, 2012a, s. 42). İnsanoğlu mitolojik kabullerinden sonra gelen aşamada içinde yaşadığı evrenin bir düzenliliğe sahip olduğunu temel aldı ve Newton, Aristoteles sistemini terk ederek bu düzenliliği, mekanist ve determinist bir anlayışla geliştirdi (Röportaj, Ek 2, s.81).

Newton sisteminin fizik dünyaya Aristotelesçi “niçin?” sorusundan vazgeçerek “nasıl?” sorusu ile yöneldiğini ve bu paradigma değişikliğinin ne gibi değişikliklere yol açtığını ikinci bölümde irdelemiştik. Şafak Ural, Newton sisteminin en önemli iki kavramı olan ve kaldırıldıklarında Newton sisteminin çökeceğini belirttiği “mutlak Uzay-zaman” kavramları (Ural ve Akarsu, 2007, s. 59) ile Viyana Çevresinin ortaya çıkışı arasında bir bağ kurar. Newton’dan etkilenen ve Newton sisteminde var olan epistemik boşluğu dolduran Kant (Ural ve Akarsu, 2007, s. 57) felsefesinde de son derece önemli olan zaman ve mekan kategorileri ilk olarak duyumcu bir filozof olan Berkeley için algılanabilir olmadıkları için var olarak kabul edilmemiştir (Ural, 2011a, s. 294).

Kant zaman ve mekan kategorilerini, fizik dünyaya ait bir nesne için gözlem ve deney yoluyla empirik olarak söylenebilecek her şeyin bir ön koşulu olarak görür. Berkeley gibi duyumcu bir felsefeci ve aynı zamanda bir fizikçi olan Ernst Mach (1838-1916) da, mutlak uzay ve mutlak zamanın var olmadığını belirtmiştir. Bu duyumcu gelenek Viyana çevresinin de temelini oluşturmuştur (Ural, 2005b, s. 6). Ayrıca bilimsel kavramları duyumcu bir yaklaşımla yeniden ele alan ve bununla metafizik kavramları bilimden uzaklaştırmak isteyen Mach’ın çalışmaları, Einstein’ın rölativite teorisini kurmasında da etkili olmuş ve duyumları bu şekilde temele koyması ile olguları duyumlara özdeş kabul etmesi onu bu yeni pozitivist felsefenin Hume, Berkeley, Locke ile birlikte öncüsü yapmıştır (Ural, 2012a, s. 62 ve 63). Bu bağlamda Mach, bilimin kuramlarını formüleştirebilmek için mutlak zaman, mekan, kuvvet, atom gibi yardımcı kavramların mutlakaştırılıp, sorgulanmadan kabul edilmesine karşı mücadele etmiştir (Frank, 1995, s. 93).

Mach'ın yukarıda bahsedilen mücadelesinin ve metafiziğe bakışının çevre üyeleri üzerine etkisi bölümün ilerleyen kısımlarında ayrıca işlenecektir.

Şafak Ural'ın Viyana Çevresinin kurulmasında özel bir rolü olduğunu iddia ettiği Friedrich Albert Moritz Schlick (1882-1936) (Ural, 2012a, s. 13), Viyana Üniversitesindeki öğretim görevini 1922 yılında Mach'tan devralmıştır. Mach gibi bir fizikçi olan Schlick, doktora çalışmasını Max Plank'ın yanında hazırlamış ve ileriki zamanlarda Einstein'ın rölativite teorisinin kavramsal köklerini ilk inceleyenlerden biri olmuştur (Oeser, 1981, s. 129). Viyana çevresi M. Schlick'in önderliğinde ve etkisi altında Viyana'da çeşitli toplantılarla bir araya gelmiş, hiç biri felsefeci olmayan bir grup bilim insanı tarafından teşekkül etmiştir. Hiç biri felsefeci olmayan bu bilim insanları felsefi sorunlara yönelik tartışmalar yürütmüştür. Başlangıçta "Viyana Çevresi" olarak anılan grup daha sonraları "mantıkçı pozitivism/olguculuk", "mantıkçı empirizm/deneycilik", "Yeni pozitivism" gibi isimlerle anılmıştır (Ural, 1998a, s. 8). Çevre içerisinde henüz oluşum aşamasında iken kendini nasıl adlandıracağı ile ilgili bir tartışma yaşanmıştır. Çevre üyelerinden bazıları "pozitivism" ve "felsefe" gibi sözcükleri, bazıları da "izm" ile sonlanan kelimeleri tercih etmemekten yanadır. İlk olarak kendilerine "Bilimsel Dünya Anlayışı" adını seçen grup, Neurath'ın önerisi ile "Viyana Çevresi" söz öbeğini kabul etmiş ve bu adı kullanmıştır (Frank, 1995, s. 42).

Ural, Çevrenin faaliyetlerine başladığı yıl ile ilgili farklı tarihlerden bahsetmiştir. Söz gelimi; K. R. Popper'ın *Tarihselciliğin Sefaleti* isimli kitabına yazdığı sunuşta Viyana'da bir grup bilim insanının 1923 yılında katıldığı seminerleri başlangıç noktası olarak almış, (Ural, 1998a, s.8) *Pozitivist Felsefe* kitabında Schlick'in girişimi ve başkanlığında 1922 yılından itibaren başlayan ve Viyana'da düzenlenen toplantılardan bahsetmiş (Ural, 2012a, s. 64 ve 65), *Pozitivizmin Mirası* adlı konuşmasında Viyana Çevresinin 1910'lu yıllarda ortaya çıktığını (Ural, 2005b, s. 1), aynı konuşmasında Viyana Çevresi ekolünün kuruluşunu 20. yüzyılın hemen başlarında olduğunu belirtmiştir (Ural, 2005b, s. 2). Bahsedilen felsefi ekolün başlangıç tarihi çalışmamız açısından önemli değildir. Burada önemli olan ve unutulmaması gereken Viyana Çevresini ortaya çıkaran koşulların ve bu felsefenin öteki felsefi ekollerle yukarıda bahsettiğimiz ilişkisinin unutulmamasıdır.

Bahsedilen toplantı ve seminerlere katılan bazı bilim insanları şunlardır; Matematikçi H. Hanh, sosyolog O. Neurath, tarihçi V. Kraft, matematikçi K. Reidemeister, hukukçu F. Kaufmann, fizikçi P. Frank, psikolog E. Kaila, matematikçi K. Gödel çeşitli bilimlerle uğraşmış H. Feigl, E. Zilsel, B. V. Juhos, H. Neider, R. Carnap, G. Bergman, M. Natkin, K. Menger, T. Radokovic ve çevre toplantılarına katılmamakla birlikte çevreyi etkileyen L. Wittgenstein. Ayrıca çevrenin çalışmalarından etkilenecek 1929 yılı içinde Berlin’de F. Kraus, H. Reichenbach, A. Herzberg, A. Parseval, W. Dubislav ile K. Grelling tarafından “Berlin Grubu” oluşturulmuştur (Ural, 2012a, s. 65 ve 66).

Viyana Çevresi kendini ilk kez 1929 yılının eylül ayında Alman Fizik Derneği ile Alman Matematikçiler Birliğinin düzenlemiş olduğu toplantıda duyurmuştur (Oeser, 1981, s. 130). 1929 yılı Çevre üyeleri için önemli çalışmalarını yapma ve fikirlerini yayma açısından önemlidir. Aynı yıl Carnap, Hahn ve Neurath “Bilimsel Dünya Kavrayışı: Viyana çevresi” (Wissenschaftliche Weltauffassung: Der Wiener Kreis) isimli kitapçıkla çevrenin oluşumunu, tarihini, hedeflerini ve diğer özelliklerini anlatmışlardır. 1930 yılında Carnap ve Reichenbach tarafından çıkarılan ve daha sonra adı “Erkenntnis” (Bilgi) olacak olan “Felsefe Yıllığı” (Annalen der Philosophie) dergisi çıkmıştır (Ural, 2012a, s. 65). Bu dergi Viyana çevresinin ana yayın organı (Oeser, 1981, s. 130) ve sözcüsü olmuştur (Frank, 1995, s. 45). Çevrenin diğer önemli yayın organı ise 1934 yılında Neurath tarafından çıkarılan “Birleştirilmiş Bilim” (Einheitswissenschaft) dergisidir (Ural, 2012a, s. 65).

Bahsedilen toplantılar ve yayınlarla birlikte çevrenin görüşlerini ifade etmesinde, bu görüşlerin yeni özellikler kazanmasında ve bunların yaygınlaşmasında 1930, 1934, 1935, 1936, 1937, 1938 ve 1939 yıllarında farklı dünya kentlerinde düzenlenen felsefi ve bilimsel toplantılar önemlidir (Ural, 2012a, s. 66).

1900’lü yılların başlarında Viyana’da bir grup bilim insanının düzenlemiş olduğu toplantılar ve bu toplantılarda tartışılan konular yukarıda da bahsedildiği gibi gelişmiş, grup görüşlerini aktardığı bazı yayın organları oluşturmuş, çevrenin savunduğu fikirler felsefi ve ilmi toplantılarda sunulmuş ve yayılmış ve etkinlik kazanmıştır.

1938 yılının sonlarında Avrupa'nın içinde bulunduğu birtakım siyasi ve politik olaylardan ötürü Viyana Çevresi üyelerinin önemli bir kısmı ülkelerinden göç edip başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere kendilerini güvende hissedebilecekleri ülkelere göç etmişlerdir (Frank, 1995, s. 53). Farklı ülkelere göç eden bu düşünür ve bilim insanları fikirlerini gittikleri ülkelerde anlatma ve yayma fırsatı bulmuşlardır.

Düzenlenen toplantılar, yayınlanan dergiler ve uluslararası toplantılar bize her ne kadar Viyana Çevresinin bir ortak programı varmış ve bu çevre üyesi olduğunu belirten düşünürler bu ortak program çerçevesinde hareket ediyormuş gibi görünse de çevreyi oluşturan grup üyeleri bir felsefi ekolün veya okulun alışılmış anlamda temsilcileri olmamışlardır. Her bir düşünür kendine has bir şekilde farklı alanlarda ve yukarıda bahsedilen göçler sonucu farklı ülkelerde çalışmalar yapmış ve fikirler geliştirmiştir (Ural, 2012a, s. 66). Çevrenin bir üyesi olan fizikçi Philipp Frank da çevrenin siyasal ve dinsel hiçbir ortak inancının olmadığını vurgulamıştır (Frank, 1995, s. 5). Bu düşünürleri bir arada tutan ve çalışmalar yapmalarını sağlayan sadece *ortak bir amaç ve zihniyet birliğinden* söz edilebilir (Ural, 1985, s. 5). Şafak Ural, farklı disiplinlerden gelmiş bilim insanlarının oluşturduğu çevrenin aşağıda gösterildiği şekliyle sadece ortak tutumlarından bahsedilebileceğini belirtmiştir (Ural, 2012a, s. 66);

Geçmişle bağını koparmaya yönelik anlayış Viyana Çevresi'ni karakterize eden özelliklerinden birisi olmanın da ötesinde, bu akımın aynı zamanda varlık sebeplerinin başında gelir. Viyana Çevresi düşünürleri gerçekten de önceki felsefi sistemleri boş birer metafizik yapı olarak görmüşlerdir. Onların gözünde, metafizik olan bir şey anlamsızdır; anlamsız olan bir şey ise metafiziktir. Çevre düşünürleri için kendilerinden önceki felsefe, hiçbir cevabı olmayan, o güne kadar kimsenin cevaplayamadığı ve bundan sonra da cevaplayamayacağı sorular üzerine kurulmuştur. Bu metafizik soruların cevapları yoktur; çünkü onlar anlamdan yoksundurlar. Çevre düşünürlerini bir araya getiren ortak çalışma programları, işte bu anlamsız olarak niteledikleri metafiziği bilim ve felsefeden uzaklaştırmak isteği üzerine kurulmuştur (Ural, 2012a, s. 15).

“Viyana Çevresinde Felsefe-Metafizik” başlıklı bir sonraki bölümde ayrıntılı bir şekilde irdelenecek olan çevrenin metafizik karşıtı bu tutumu Ural’a göre Viyana Çevresini karakterize eden çok önemli bir özelliktir (Ural, 2005b, s.).

Felsefe bilimsel karakterde olmalıdır yani deneysel bilimlerde olduğu gibi felsefede de açıklık, mantıksal tutarlılık, ispatlanabilirlik bulunmalıdır (Ural, 2012a, s.15, s. 66).

Bir önceki tutum ile ilişkili olarak felsefeyi bilim, özellikle fizik bilimine göre kurma isteği çevrenin temel amaçlarından ve karakteristiklerinden biridir. Bilimin nicel yani matematiksel dilini felsefede kurabilmek için dil analizi yapılmış bunun içinde mantık kullanılmıştır. Burada Çevrenin “doğrulama” kavramı da önem arz etmektedir. Belirtilen husus, bu bölüm içinde “Çevre Üyelerine göre Metod (Doğrulama)” başlığı içinde işlenecektir.

4.2 Viyana Çevresi-Metafizik İlişkisi

Metafizik karşıtlığının Viyana Çevresinin ortak karakteristik özelliklerinden biri olduğuna yukarıda değinmişim. Bu bölümde Çevrenin metafizik tanımını, çevre üyelerinin metafizik karşıtlığını ve metafiziğin; Çevrenin anlayışı bağlamında felsefeden uzak tutulmaya çalışmasının yol açtığı bazı problemleri irdelemeye çalışacağım.

Metafizik kavramını tanımlama uğraşısı, onun alanını tüketmeye neden olabilir ve bugün bile metafizikçiler arasında onun kesin anlamı üzerine bir uzlaşım sağlanamamıştır (Açar, 2011, s. 33). Fakat bu çalışmada Viyana çevresi pozitivizminin metafiziğe muhalefetinden bahsedeceğim. Çalışma içinde, Mach’ın ve Schlick’in metafizik karşıtı tutumlarının Çevre için bir örnek ve motivasyon olduğunu ve Çevrenin metafizik karşıtlığının onun belirgin ve ortak özelliği olduğuna işaret edilmişti. Şafak Ural, Çevrenin bu tutumu geliştirmesindeki nedenini; dönemin bilimsel çalışmalarının geldiği noktaya ve çevreyi oluşturan üyelerin bütünü farklı disiplinlerden gelen bilim insanlarından oluşuna bağlar (Ural, 2012a, s. 16). Mach’ın, Newton sisteminin temel postulatlarından olan zaman ve mekan’ın metafizik olduğuna ilişkin yaptığı eleştiriler, Schlick’in bilimsel çalışmaları, aydınlanma döneminin Avrupa’da yarattığı etki, dönemin mantık ve dil çalışmaları Viyana

Çevresinin içinde doğduğu koşulları ve onun metafizik karşıtlığını anlamamıza yardımcı olur (Ural, 2014a).

Çevreyi oluşturanlara göre geleneksel felsefe, metafizik gibi bir takım felsefi problemleri yıllar boyunca tartışmış fakat bu problemleri çözerek bir noktaya varamamıştır. Bugünden sonra bahsedilen problemlerin çözülemeyeceği de açıktır. O halde felsefe, geleneksel olarak tartışılmış fakat çözülememiş metafizik soruları bir kenara bırakmalıdır ve metafizik felsefenin tamamen dışında olmalıdır (Ural, 2005b, s. 1, 2 ve 4).

Ural'a göre "*Cevabı verilemeyen soruların ve hesabı verilemeyen cevapların çevre düşünürlerinin gözündeki adı metafiziktir*" ve geleneksel felsefe cevabını bulmadığı ve bulamayacağı sorularla, bu sorulara verdiği hesabı verilemeyen cevaplardan oluşmaktadır (Ural, 2012a, s. 16). Deney ve gözleme dayanan bilimde, hesabı verilemeyen bir yargı öne sürülemez ve bilimin temelinde doğrulanabilirlik yatmaktadır. O halde yapılması gereken şey felsefeyi bilim örneğine göre kurmak olmalıdır. Bu yolla metafizik ve metafizik problemler felsefeden dışlanmış olacaktır. Şafak Ural çevrenin metafizik anlayışını ve metafiziğin elenmesi için bir metod olarak uyguladığı doğrulamayı şu sözlerle ifade etmektedir; "*Ne ki metafiziktir o anlamsızdır, ne ki anlamsızdır o metafiziktir, ne ki doğrulanamaz o metafiziktir.*" Ural'ın formülasyonuna göre bir metafizik tanımı veren ve neyin metafizik olduğuna dair bir metod uygulayan Çevre, mantık ve dil analizlerine dayanarak "doğrulama" ve "anlam" gibi bir sonraki bölümde ele alacağım kavramları geliştirecek ve tartışacaktır (Ural, 2014a). Bu noktada Ural'ın Viyana Çevresi pozitivistinin metafizik karşıtlığını, Aristoteles metafiziği karşıtlığı olarak gören yorumu önemlidir. Ona göre Newtoncu evren anlayışının bir uzantısı olan pozitivistin çıkış noktası, metafizik karşıtlığıdır. Fakat bu, tek tek nesnelerin içinde bir telos, bir ereksellik varsayan ve evrene "niçin?" sorusu ile yönelen Aristoteles ve Aristoteles orjinli metafizik karşıtlığıdır. Onlara göre "niçin?" sorusunun araştırılması, "niçin?" sorusuna evrende bir karşılık bulunamamış olması ve Newton'un "nasıl?" sorusuyla kurguladığı evren Aristoteles metafiziğini gereksiz ve dışlanması gereken bir konuma sürüklemiştir. "Niçin?" sorusu ile evrene ve nesnelere yönelik tek bir cevap vermeyen bir çabadır çünkü nesnelerin içinde bir telos farz eder ve "niçin?" sorusunun verilebilecek yanıtları da telos yüklü olur. Newton'a göre ise nesnelere bir ereksellik barındırmaz ve kütle, ivme, kuvvet gibi kavramlarla açıklanır. Matematik ile ifade edilen bir ölçme sağlar. Bir yasa vardır ve nesnelerin hareketlerini bu yasa tayin eder. Evren mekanik ve deterministtir.

Bu bakımdan Aristocu metafizik ekseninde tekilerin metafiziğinin araştırılmasına gerek yoktur. Ural'a göre pozitivistler farkında olmasalar da bahsedilen "niçin?" sorusu çıkışlı Aristoteles metafiziğine karşı çıkmışlardır. Ona göre "nasıl?" sorusu çıkışlı hareket bir ereksellik aramaz, her ne kadar Aristocu anlamda metafiziğe karşı gelinirse de bu yeni sorunun getirdiği bir metafizik vardır ve bu kaçınılmazdır. Bu yeni bir metafizik, güncel bir metafiziktir. Bu husus Viyana Çevresine getirilen eleştirilerden biridir aynı zamanda. Niçin sorusundan ve onun getirdiği metafizikten kurtulma çabası sonucu, nasıl sorusu önem kazanmış fakat bu da kendine özgü yeni bir metafizik doğurmuştur. Yeni metafizik determinist ve mekanist olarak tasvir edilen evrenin metafiziğidir, Aristocu anlamda tekilin cevheri değil (Röportaj, Ek 2, s. 83 ve 84).

Şafak Ural pozitivistliğe getirilen "yeni bir metafizik oluşturma" eleştirisini haklı bulur ve şu açıklamayı yapar; tarihi asırları bulan metafiziğin felsefeden bu tarzda uzaklaştırılmaya çalışılması asla mümkün olmamıştır. Metafiziği felsefeden uzaklaştırmaya çalışmak bile metafizik üzerine düşünmeyi ve bu alan üzerine çalışmalar yapmayı getirmiştir. Bu da mevcut metafiziğe yeni alanlar açmış ve geleneksel metafizik bir anlamda Viyana Çevresi ile güncellenmiş ve yoğunlaşmıştır (Ural, 2012a, s. 42).

Ural Viyana Çevresinin, yukarıda bahsedilen metafizik tanımını ve Aristoteles çıkışlı metafiziğe karşı tutumunu sadece başlangıçta çok katı tuttuğunu belirtir. Ona göre sadece başlangıçta var olan metafizik karşıtı bu katı tutum, özellikle ülkemizde Viyana Çevresi için bir önyargı durumundadır (Ural, 2014a). Metafizik karşıtı bu katı tutum zamanla aşınmıştır (Ural, 2012a, s.18). Ural'a göre bu aşınmanın başlıca iki nedeni vardır: Çevrenin "*Metafizik olmakla birlikte doğrulanamayan önermelerin anlamsız olmadığını, bunların atılamayacak olmalarını fark etmeleri*" ve K. Popper'ın bilimselliğin özelliğinin doğrulama değil *yanlışlama* olduğunu, bilimsel bir ifadenin ne zaman hangi koşullarda yanlışlanacağını bildirmesi halinde bilimsel olacağını belirtmesi (Ural, 2014a).

Şafak Ural'ın metafizik olmakla birlikte anlamsız olmadığını belirttiği önermeler inanan ve bu inancı davranışlarında belirleyici olan insanın dini, kültürel, toplumsal değerlerine ilişkin önermeleridir (Ural, 2014b, s. 95). Bu değerler ve bunların önermeleri davranışlarımızı biçimlendirir ve onlara yön vererek tercihlerimizi belirlerler (Ural, 2001, s. 6). Canlı olarak fizik dünyada fakat insan olarak metafizik bir dünyada yaşayan insan için hiçbir fizik nesne ona değer atfetmeksizin var olamaz. İnsanın içinde yaşadığı fizik dünya onun dışında ve ondan bağımsız olarak teorileştirilse bile bu fizik nesnelere insan için

bir takım değerlerle anlam kazanır. Bahsedilen bu değerler dünyası ile ahlaki yargılar içinde yaşanan fizik dünyadan farklıdır ve fizik ötesi (meta-fizik) bir dünyadır (Ural, 1998b, s. 42 ve 43). Genel olarak değer deyince bireylere ve toplumlara yön veren ilkeleri, tercihleri kastedilen Ural, bunların oluşumlarını sosyal, kültürel, tarihsel ve ekonomik nedenlere bağlar ve yukarıda da bahsedildiği gibi tüm fizik nesnelere bu değerler aracılığıyla insanoğlu için anlam kazandıklarını savunur. Ona göre her tür fizik nesne iyi, kötü, güzel, faydalı gibi etik estetik pratik ve ahlaki değerlerle yüklüdür (Ural, 2000, s. 2).

Viyana Çevresinin belirtilen bu değerler dünyasının ve onların önermelerinin metafizik olduğunu kabul edip, Çevre bağlamında doğrulanamamalarının onları anlamsız yapmayacağını fark etmesi baştaki katı metafizik tutumunu zayıflatan bir yön olmuştur. Viyana Çevresinin başlangıçtaki katı metafizik tutumunu zayıflatan bir diğer faktörün K. Popper'in çevrenin doğrulama kavram ve yöntemine getirdiği eleştiridir.

Çevreye göre bilimsel addedilebilecek bir teorinin olgularla uygunluk içinde olmaları ve bu teorilerin olgularla doğrulanabilmeleri gerekir. Popper bu görüşe karşı çıkararak bir teorinin bilimsel olma niteliğini o teorinin yanlışlanmaya açık olmasında görür. Olaylarla uygunluk içinde görülen ve vuku bulan tüm hadiseleri açıkladığına inanılan Marks'ın Freud'un ve Adler'in görüşleri yanlışlanmaya açık değildirler. Yani hangi olay ve şartta bu teorilerin geçersiz veya bilim dışı olacağı açık değildir. Dolayısıyla bu teorileri yanlışlama imkanı yoktur (Ural, 1998a, s. 6). Popper'in bu itirazı ve açılımı tezimizin ana problemlerinden biri olmadığından bu noktada yapılan açıklama zannımca yeterlidir. Burada önemli olan Popper'in doğrulama ile ilgili yaptığı güçlü karşı çıkışın ve dile getirdiği iddianın Viyana Çevresinin metafizik karşıtı tutumunu zayıflattığıdır.

Metafizik kavramını tanımlamaya çalışmanın onun alanını tüketeceğini ve bu girişimin pek de kolay olmayacağını başta belirtmiştik. Viyana Çevresinin metafizikten ne anladığını ve onlara göre metafiziğin kurtulması gereken bir alan olduğunu yukarıda açıkladık şimdi burada, araştırmam neticesinde metafizikten genel olarak ne anlaşılması gerektiği ve metafiziğin dışlanmasıyla nelere yol açacağını kısaca serimleyeceğim.

Taylan Altuğ'un ifade ettiği şekliyle metafizik, evrene ilişkin en genel, en kapsayıcı ilkeleri soruşturma uğraşdır. O, *bütüne yönelik bilme tavrına* tekabül eder ve bunun için kendine kavramsal bir çerçeve inşa eder. Bu çerçeve felsefenin doğa, insan, toplum, bilgi, ahlak gibi evrensel problemlerini soruşturmada kullanılır (Altuğ, 1989, s. 4 ve 5). Bu

kavramsal çerçeve ile metafizik, bir bütün olarak evrene ilişkin bir açıklama veya doğru bir yorum getirmeyi hedefler ve kendi içinde entelektüel bir disiplindir. Bu bağlamda onun özünün spekülasyon olduğu sonucu çıkarılmamalıdır. Her metafizik sistem ince işlenmiş, yaratıcı ve tasarlanan bir dünya görüşü içerir (Walsh ve Wilshire, 2001, s. 80 ve 82).

Şafak Ural her ne kadar Viyana Çevresinin metafizik karşısındaki tutumunun kuruluşundan sonra gittikçe zayıfladığını belirtse de, Çevrenin metafizik tanımını bütün geleneksel felsefeyi, ahlakı, estetiği, dini ve tüm insan sorunlarını ve bunların önermelerini içine alacak şekilde geniş tutması içinden çıkılmaz sorunlara yol açmıştır (Altuğ, 1989, s. 37).

Metafizik tanımını ve onun bileşenlerini bu derece geniş tutan ve bunları kendi iddiaları bağlamında doğrulanamayan, bu yüzden de anlamsız bulan Viyana Çevresi bu çabası ile birikimi küçümsenmeyecek metafiziği felsefeden dışlayarak felsefeyi, kendi evren anlayışlarıyla paralel olarak mekanikleştirip, insansızlaştırmıştır. Kendisi bir bakıma spekülasyona dayanan bir etkinlik olan felsefe, bir insan uğraşısıdır ve insan, değerleri ile sosyal, ekonomik ve tarihsel koşulları ile yaşayan bir varlıktır. Bu varlığın, bütüne yönelik, ilk nedenlere yönelik veya karşılaştığı bir probleme yönelik cevap bulma çabası gayet tabidir. Bu problem kendi yaşantısından, nesnelere veya olaylardan kaynaklanmış olabilir. Problemi tespit edip ona makul ve tutarlı bir cevap bulma arayışı insanı, sorun üzerine sistematik ve derinlemesine düşünmeye sevk eder.

Ayrıca bu uğraşı insanın olayları bütün olarak görüp onları bir sistem içinde kurgulamasına meydan verir. Bu anlamda problem ve onu anlamlandırıp çözme etkinliği, tarih içerisinde insana sayısız yetenekler ve olanaklar kazandırmıştır. Bir dönem metafizik olarak adlandırılan, küçümsenen görüş ve sistemlerin zaman içerisinde saygı duyulan *bilimsel gerçekler* haline dönüştüğü bilinen bir gerçektir. Bu bakımdan, henüz cevabı Viyana Çevresi bağlamında ortaya konmamış veya konamamış problemlere yönelik makul, tutarlı ve hesabı verilebilir olan cevaplar değerlidir ve doğrulanamayan, bu bakımdan da anlamsız olarak görülüp elenmeleri felsefeyi daraltan ve insana yabancı bir tutumdur.

4.3 Çevre Üyelerine Göre Metod (: Doğrulama)

Bir önceki bölümde Şafak Ural'ın çalışmaları bağlamında Viyana Çevresinin metafizik tanımından, metafizik-felsefe ilişkisinden bahsederken, doğrulanamayan bir önermenin Çevrenin gözünde metafizik olduğunu dolayısıyla bunun anlamsız sayıldığını belirttik. Bu bölümde *doğrulama* kavramına, bu kavramın pozitivizm açısından önemine, tam bir doğrulamanın mümkün olup olmadığına ve yine Ural'ın çalışmaları bağlamında B. Russell, R. Carnap, G. Frege'in doğrulama üzerine görüşlerine yer vereceğiz.

Çalışmamız içinde çevre üyelerinin farklı disiplinlerden gelen bilim insanlarından oluştuğuna değinmiştik. Onlara göre bilim, hesabı verilebilir, doğruluğu gösterilebilen yargılardan kurulur. Felsefeyi bilim örneğine göre kurmak isteyen çevre, bilimin ve bilimselliğin özelliği olarak gördükleri doğrulamayı felsefe için bir yöntem haline getirerek onu, metafizik ile metafizik olmayan yargıları birbirinden ayıran bir ölçüt haline getirdi (Ural, 2012a, s. 17).

Pozitivizme göre bir görüşün, ifadenin, *geçerli* olabilmesi onun denetlenmesine, doğruluğunun ispatlanmasına, yani doğrulanmasına bağlıdır (Ural, 2012a, s. 45). Bilim, deney ve gözlem yöntemlerini kullanarak kendi doğrulama işlemini gerçekleştirirken problem, geleneksel olarak deney ve gözlem alanına yönelik olmayan konulara yönelen felsefenin önermelerinin nasıl doğrulanacağıdır. Çevre, bu problemin çözümünü felsefeye dil analizi görevini vermekte bulmuştur. Dil analizi ile hesabı verilebilir yargılardan ve metafizikten arındırılmış bir felsefeyi olanaklı hale gelecektir. Dil analizinin en önemli aracı ise mantıktır (Ural, 2012a, s. 17).

Mantığa dayanan dil analizi ile bilim olarak değil etkinlik olarak kabul edilen felsefe, metafizik olanla metafizik olmayan önermeleri birbirinden ayıracak ve böylece doğrulama felsefede bilimdeki deneyin yerini tutacaktır. Felsefenin görevi felsefi kavramların ve tanımların analizlerini yaparak doğrulanamayan, dolayısıyla anlamsız olan ifadeleri belirlemek ve metafizikten arındırılmış felsefeyi olanaklı hale getirmektir. Böylece felsefe problemleri dil problemleri halini almıştır. Bu noktada mantık bir araç durumuna gelmiştir ve anlam sorunu çevre üyeleri için önem kazanmıştır (Ural, 2012a, s. 67).

Doğrulama kavramının dilsel yönüne geçmeden önce dil analizinin, felsefi yazının ve günlük dilin, kavramlarından olan *önerme*, *cümle*, *ifade*'nin kısaca tanımlanması ile *doğru* ve *dil* üzerine bir araştırma, çalışmamız açısından uygun olacaktır. Şafak Ural'a göre *önerme*, bir özne, yüklem ve bağlaçtan oluşur, bir yargı dile getirir ve mantık alanında kullanılır. *Cümle*, gramatik açıdan düzgün bir fiil ve öznenen oluşan kelimeler dizisidir. Emir, hayret ve yargı bildirirler. *İfade*, yazılı veya sözlü bir bilgi aktarmaya yarar ve her cümlenin dile getirdiği bir ifade vardır (Ural, 2012a, s. 69). Doğruluk veya yanlışlık, cümlelerde, önermelerde ve ifadelerde mümkündür.

Popper'a göre *doğru* ile *kesinlik* arasında net bir ayırım yapmak zorundayız ve bir kesinlik arayışından söz etmemiz olanak dışıdır (Popper, 2010, s. 14 ve 15). Şafak Ural da ileride belirtileceği üzere “doğru” ve “doğrulama”nın kesin bir tanımının verilemeyeceğini ifade etmektedir. Fakat Viyana Çevresi için çok önemli bir kavram ve yöntem durumuna gelmiş olan “doğrulama” kavramı ve “doğru”nun kendisi üzerine düşünerek onu anlamaya ve tanımlamaya çalışmak çalışmamız açısından önemlidir. Burada amacımız kesin bir *doğru* tanımı verme iddiası yerine doğruya yaklaşılmaya çalışmaktır. Bir kuram veya önermenin betimlediği durum, gerçekte örtüşüyorsa doğrudur (Popper, 2010, s. 15).

Olgu, dilden, düşünceden, bilen öznenen bağımsız olarak var olmaktadır ve *doğru*, bilginin nesneyle özdeşliği durumudur. Gerçek, burada mevcut olan, bilinebilir olmaktadır. Dış dünyaya yönelen bilen özne, kendi kültürüne, kendi zaman ve mekanına, kendi öznel durumuna bağlı olarak nesnelere deneyimler ve nesnelere karşı bir pozisyon alır. Dışarıya yönelen özne, deneyimleri sonucu olgulara ait bazı malumatlar edinir. Fakat bunlar henüz bilgi değildirler. Kendisinin dışında ve kendi dilinden bağımsız olarak var olan olgulardan deneyim sonucu elde edilen bilgiler, bilenin zihninde kendine has bir şekilde biçimlenir ve insanileşir. Özne deneyimi sonucu edindiği malumatları kendileştirir, bilen, kendine has durumuna göre anlamlandırır ve dile getirir. Dil, ise insan yaratımıdır ve uzlaşmaya dayanır, karmaşıktır, dinamik, yaşar, zaman içinde genişler veya daralır. Zihin-dil-olgular arasındaki bu dolaylı ilişki ve nesnelere yönelen öznenin kendine has durumu dil, dile getirilen ve olgular arasında bir problem oluşturur (Açar, 2014, Ders notları). Bu problem müteakabiliyet problemidir, yani deneyimlediğim nesnenen (gerçekten), duyu organlarımla edindiğim malumatlar, kendime has özelliklerimin özgünlüğünde, zihnimde biçimlenir ve yaratımın olan dil ile dile getirilir. Dile getirdiğim ile nesne arasında tam bir örtüşme var mıdır? Problem budur. Viyana Çevresinin problemi ise doğru olanın ne olduğu üzerine

araştırma yapmak ve böylece doğru olana yaklaşılmaya çalışılmaktan ziyade, doğrulama ile önermeleri ve önermeleri meydana getiren terimleri, dilsel yönden inceleyerek, anlamsız olanın bulunması ve bu anlamsız olanın metafizik olduğu gerekçesi ile felsefeden dışlanmasıdır. Anlam sorunu tek başına felsefe açısından çok büyük bir araştırma alanı ve problemdir. Burada sadece konumuz bağlamında ele alınacaktır.

Wittgenstein'in *Tractatus Logico-Philosophicus*'u bir takım yanlış yorumlar ve anlamalar sonucu Viyana çevresi için çok temel bir metin özelliği taşır. Temel olarak dilin mantıksal yapısını ortaya çıkarmak ve dil üzerine düşünmek (refleksiyon) amacını güden Wittgenstein'in (Rossi, 2001, s. 27), felsefe karşısındaki tutumu sanılanın aksine Viyana Çevresinin bakışından farklıdır. O, felsefe önermelerini anlaşılabilir bulup reddetmek yerine onları anlamaya çalışmıştır. Wittgenstein, dile getirilebilir olanı açıkça ortaya çıkarmak yoluyla dile getirilemeyen göstermeyi amaçlamıştır (Altuğ, 1989, s. 52). Bahsedilen etki çerçevesinde Viyana çevresinin dil analizine yönelmesinde ve doğrulanabilirliği anlam kriteri olarak görmesinde Wittgenstein'in önemi büyüktür. Çevre üyeleri Wittgenstein'in etkisiyle, bir ifadenin anlamlı olmasını, o ifadenin doğrulanabilir olmasına bağlamışlardır. Anlam problemi böylece çevre için doğrulanabilirlik bağlamında önem kazanmıştır (Ural, 2012a, s. 68 ve 70).

"*Gül dikenlidir*" gibi bir ifadenin gözlem yoluyla doğrulanabilmesi mümkündür fakat bu ifadenin doğrulanmasının yapılabilmesi için dil analizine ihtiyaç vardır. Bu ifadeyi meydana getiren terimler anlamlarından bağımsız düşünülemez ve doğrulama işlemi bir yanı sıra terimlerin anlamları arasında ilişki ile ilgilidir (Ural, 2012a, s. 70).

Şafak Ural'a göre "doğru"nun ve "doğrulamanın" kesin birer tanımı verilemez. Bunun nedeni "dilsel bir işlem olarak doğrulama"nın tam bir tanımının verilememesidir (Ural, 2012a, s. 132). Fakat ona göre doğrulamanın dilsel yönünü meydana getiren bazı işlemler vardır. Bunlar;

Bir önermenin doğrulanmasından söz edildiğinde sadece gözlem ve deneyin değil, bu önermeyi meydana getiren terimlerin anlamlarının da hesaba katılması gerekir... Bir önermenin terimleri ve bu terimlerle diğer terimlerin anlamları arasında (zihinsel olarak) yapılan işlemler, doğrulamanın dilsel yönünü meydana getirir (Ural, 2012a, s. 138).

Dilsel yönden bakıldığında doğrulama işlemi, doğrulanacak ifadenin en basit elemanları olan özne ve yüklem arasında gerçekleşir: doğrulama, özne ve yüklem durumundaki terimler arasında, mesela bir önerme aracılığıyla kurulmuş olan bağın tasdiki demektir. Terimler ise bir yandan bir anlam taşımak durumundadır. Bir ifadenin doğrulanmasının dilsel yönden incelenmesi, temelde terimlerin bu gibi özelliklerinin ve terimlerin kendi aralarındaki ilişkinin incelenmesi anlamına gelecektir...Terimlerin işaret ettiği nesnelere olan ilişkisinin, terimlerin sahip olduğu özelliklerin ve terimlerin kendi aralarındaki ilişkisinin incelenmesi, doğrulama işleminin dilsel yönden incelenmesinde de bir çıkış noktası”dır (Ural, 2012a, s. 48 ve 49).

Görüldüğü gibi bir ifadenin, bir önermenin doğrulanması sadece bilimsel metodlar olduğu iddia edilen gözlem ve deneyle sınırlanmamıştır. Bir önermenin doğrulanması bahsedilen önermeyi meydana getiren terimlerin, işaret ettikleri nesnelere ve kendi aralarında var olan ilişkisine de bağlıdır. Şafak Ural bu durumu iki örnek önerme ile şu şekilde izah etmektedir. “Kalemim var.” gibi bir önermenin öznesi, algılanabilir, gözlenebilir bir nesneye işaret eder. Bu terimin anlamının ne olduğunu işaret ederek anlatabiliriz. Fakat “Bankada param var” önermesinin anlamını işaret etmek yoluyla anlatmak doğrudan olamaz. Bu ifadenin öznesinin anlamını açıklayabilmek bankanın, paranın, para yatırmanın ne olduğunun dil sınırları içinde kalınarak tasvir edilebilmesi ile mümkündür (Ural, 2012a, s. 48). Yukarıda da değindiğimiz üzere, Viyana Çevresi anlam sorununu dil sorunu haline getirmiştir.

Ural, Aristocu felsefenin “nedir?” sorusu ile hareket ettiğini, örneğin “hayat nedir?”, “Tanrı nedir?”, “İnsan nedir?”, “Ölüm nedir?” soruları ile ilgilendiğini fakat bu sorulara çözüm bulamadığını, Viyana Çevresinin ise “ne?” sorusunu, “anlamı nedir?” sorusu ile değiştirdiğini belirtir. Yeni sorular “Hayatın anlamı nedir?”, “Tanrının anlamı nedir?”, “İnsanın anlamı nedir?”dir. Şafak Ural, Çevrenin “anlamı nedir?” sorusunu ve bu soruya verilecek cevabı dile indirgeyerek, Newton sisteminin “nasıl?” sorusunu bu yolla felsefeye soktuğunu iddia eder. Bu noktada anlam sorunu artık bir dil sorunu haline gelmiştir. Çevre “anlamı nedir?” sorusunu dilsel bir zemin üzerinde cevaplar. Örneğin,

“Tanrı” kavramının, kelimesinin anlamı nedir? Yaratan demektir. “Yaratan” kelimesinin anlamı nedir? Kadir-i Mutlak demektir. “Kadir-i Mutlak” kavramının anlamı nedir?... Çevre böylece dil içinde kalarak “anlamı nedir?” sorusuna verilen cevapların anlamını, başka kavramlarla açıklamıştır (Ural, 2014a).

Ural’ın vermiş olduğu bir örnek bu durumu daha açık hale getirecektir; *“Şu anda yeşil bir kağıt görüyorum”* önermesi, kağıdın gösterilmesi ve yeşil olması durumunda doğrudur. Fakat bu ifadenin dilsel açıdan mutlak anlamda doğrulanması mümkün değildir. Yukarıda da açıklanmaya çalışıldığı gibi bu önermenin doğrulanabilmesi için başka ifadelerin doğrulanması gerekmektedir. *“Şu anda yeşil bir kağıt görüyorum”* önermesinin doğrulanabilmesi için önce *“gördüğüm nesne kağıttır”* ve *“gördüğüm renk yeşildir”* önermelerinin doğrulanmasına, ardından *“kağıttır, çünkü samandan yapılmıştır”*, *“yeşildir, çünkü dalga boyu...dur, çünkü alet öyle göstermektedir.”* ifadelerinin ve bunlara bağlı oluşacak, başka ifadelerin de doğrulanması gerekmektedir. Böyle bir işlem sonsuz bir zincir şeklinde uzayacaktır. Bu nedenle basit bir ifadenin bile tam ve mutlak doğrulanmasından söz edilemez. Günlük hayat içerisinde bir ifadenin doğruluğunu uzlaşım sal olarak kabul edebiliriz fakat epistemik olarak bilimdeki ve günlük hayattaki ifadelerin tam ve mutlak olarak doğrulanması söz konusu değildir. Bu nedenle, daha önce de belirtildiği gibi, Şafak Ural’a göre teorik olarak “doğrulama” kavramı tam ve kesin olarak tanımlanamaz ve mutlak bir “doğrulama”dan bahsedilemez (Ural, 2012a, s. 161).

Ural’a göre bu durum bilim için de geçerlidir, yani bilimde de felsefedeki gibi tam bir doğrulamadan söz edilemez. Fakat bu durum bilimin önemini ve bilimin ulaştığı sonuçların güvenilirliğini ortadan kaldırmaz. Bilimsel çalışmalar, daha doğru sonuçlar veren aletler sayesinde doğada tekrarlanan olaylar arasında bilimsel teorilerle ifade edilen bağlar kurar. Kurulan bu bağlar, birbirinden bağımsızmış gibi görünen olaylar arasındaki ilişkilerin anlaşılır hale gelmesini olanaklı kılar. Bir araç olma özelliği taşıyan bu teoriler yönedikleri nesnelere mahiyetlerini tam olarak yansıtmaz. Şafak Ural bir benzetme ile *“fizikçi bir terzi, kurduğu teoriler ise bir elbise gibidir”, kurulacak teoriler ne kadar iyi olursa, “elbise” de o kadar iyi duracaktır. Fakat her “elbise”, aynı zamanda fiziksel nesnelere mahiyetinin görünmesini de engelleyecektir.”* demektedir ve kesin sonuçlara ulaştığını iddia eden bilimin kanunları ile doğa hadiselerinin aynı olmadığını ifade etmektedir (Ural, 2012a, s. 162). Oluşturulan teoriler ve ulaşıldığı iddia edilen bilimsel

kanunlar, fizik nesnelerin özlerine, mahiyetlerine ilişkin bir bilgiyi içermezler. Onlar, fizik nesnelerin ve onların hareketlerinin anlamlandırılıp, ön görülmesine yöneliktirler.

Çevrenin, felsefeyi kavram, dil analizi ile ilgilenen bir etkinlik olarak konumlandırması sonucu yapılan çalışmalar “doğrulama” kavramının tam olarak tanımlanamaması ve bilimde olduğu gibi felsefede de tam “doğrulama” dan söz edilemeyeceği neticesini doğurmuştur (Ural, 2012a, s. 164).

Viyana Çevresinin doğrulanamadıkları için anlamsız, dolayısıyla metafizik bulduğu ahlak, estetik ve dini önermelerin bireyin ve toplumların yaşamlarındaki belirleyiciliği, çevrenin bu tip önermeleri anlamsız dolayısıyla metafizik bulmasındaki katı tutumunu yumuşatmasına neden olması gibi felsefede tam “doğrulama” yı tanımlayamamaları ve felsefede tam bir “doğrulama”dan söz edilemeyeceği sonucu, Çevrenin temel görüşlerinden birini daha zayıflatmış ve sarsmıştır.

Doğrulama kavramının tam olarak tanımlanamaması ve felsefede bilimlerde olduğu gibi mutlak bir doğrulamanın mümkün olmaması, Şafak Ural’a göre de pozitivist görüşün temel hedeflerinden birine ulaşamadığını gösterir. Ona göre, tam bir doğrulamadan söz edilememesi pozitivist felsefenin temel bir ilkesini ortadan kaldırır fakat bu sonuçla pozitivism çürütülmüş olmaz. Geline nokta pozitivist görüşün sınırlı bir açıklama gücüne sahip olduğundan, belli problemlere belirli çözümler getirebildiğinden ve belirli bir uygulama alanı olduğundan bahsedilebilir (Ural, 2012a, s. 50), fakat “Doğrulama”nın doğrulanabilecek bir açıklamasının yapılamaması bu kavramın önemini azaltmaz, ayrıca, *bir kavramın sahip olduğu anlamı kendisine uygulamak hiç de gerekli değildir.* Determinizm kavramının determinist, belirsizlik kavramının belirsiz bir açıklamasının olması gerekmediği gibi, doğrulama kavramının da doğrulanabilir bir açıklaması yapılamayabilir (Ural, 2012a, s. 51).

Anlam sorununun çevre üyeleri için önemli bir konu haline geldiğini belirtmiştik. Bu çerçevede burada, Ural’ın çalışmaları ve ulaştığı sonuçlar çerçevesinde anlam ve doğrulama konularında Carnap, Russell, ve Frege’nin görüşlerine yer vereceğiz.

Viyana Çevresinin anlam sorununa iki tür yaklaşımı vardır. Bunlardan ilki Russell’in savunduğu uygunluk teorisi, ikincisi Carnap ve kıta Avrupası filozoflarının savunduğu tutarlılık teorisi (Ural, 2014a).

Russell'a göre temel önermeler konuları hakkında doğrudan bilgi aktaran önermelerdir. Diğer önermelerin temelinde temel önermeler vardır ve bunlar temel önermelere indirgenir (Ural, 2012a, s. 73). Temel önermeler, empirik önermelerden türetilmeye çalışılır ve teorik bilgilerimiz temel önermelere indirgenebilmelidir (Ural, 2014a). Uygunluk teorisine göre temel önermelerin doğruluğu, olup bitenlerle ilişkisine yani empirik önermelerle uygunluğuna bağlıdır (Ural, 2012a, s. 75). Russell'a göre belli bir nesneye işaret eden tekil bir ifade tek başına anlamlı değildir. Bu terimin anlam kazanması onun cümle içinde kullanılmasına ve işaret ettiği nesnenin var olmasına bağlıdır. İşaret edilen nesne mevcut değilse ifade yanlışır. Örneğin “*Bugünkü Fransa Kralı dazlaktır*” önermesinde “bugünkü Fransa kralı” mevcut ise önermenin doğruluğundan bahsedilebilir (Ural, 2012a, s. 156). Yani bir temel önermenin doğrulanması, olaydan kastedilene açıklanması, olaylar ile ilgili kelimeler arasındaki ve önermeyi meydana getiren kelimelerin kendi arasındaki ilişkinin aydınlatılmasıdır (Ural, 2012a, s. 74).

Bir ifadenin anlamını ve doğruluğunu olgulara uygunluk yerine tutarlılıkla izah etmeye çalışan diğer görüşe göre, dil ve dil dışı nesnelere arasındaki ilişki, dil içindeki tutarlılıktan hareket ederek, yani dil içinde kalınarak açıklanmalıdır (Ural, 2012a, s. 157). M. Schlick, O. Neurath ve R. Carnap tarafından savunulan bu görüşe göre doğrulama kavramı ve işlemi için dili sentaks açısından ele almak yani dilin sentaksını ortaya koymak gerekmektedir. Şafak Ural'a göre doğrulama kavramının açıklanması en gelişmiş haline Carnap'la ulaşmıştır (Ural, 2012a, s. 100). Bir şeyin, terimin anlamı bir başka şey veya terimle açıklanabilir fakat bu belirli bir noktaya kadar gidebilir. Bu geri gitmelerin bir olguya dayanması ve “*ben şu olgudan hareket ediyorum*” diyebileceğimiz bir temel gerekmektedir. Carnap'a göre bu temel olgu, protokol önermelerdir, olgu önermeleridir. Carnap, dil içinde kalarak, fizik dünya ile temas etmek istemekte, anlam sorusunu dilsel bir soru olarak görmek ve onu dilsel tutarlılık içinde ele almak istemektedir. Buna göre anlamın dilsel tanımı içerisinde son nokta protokol önermelerdir (Ural, 2014a). Protokol ifadeler, dil içinde kalarak dilin nesnelere olan ilişkisini çözer ve deney ile gözlem hakkında bilgi verirler (Ural, 2012a, s. 106).

Carnap, Felsefi problemleri bir dil problemi olarak ele alan Viyana Çevresine bu anlamda, dili sentaks açıdan ele alarak katkı sunmuştur (Ural, 2012a, s. 101). Carnap'a göre doğrulama; önermeler arasında formel işlem yapmak, yani formel işlemlerle bir

önermeden öteki önermelere geçmek demektir. Gerçekleştirilen bu işlem doğrulanabilirliktir. Böyle bir işlemin yapılamaması yani bir ifadenin doğrulanamaması, bu ifadenin metafizik olmasıdır. Bu, doğrulamayı sadece formel açıdan ve dilsel işlemler olarak tanımlayan bakıştır (Ural, 2012a, s. 104).

Carnap'a göre iki tür doğrulamadan söz edilebilir. İlki “*Şu anda mavi bir zemin üzerinde kırmızı bir kare görüyorum*” şeklindeki ifadelerdir. Bahsedilen nesnenin belirtilen yerde bulunması ve bu durumun görülmesi ile bu ifade doğrudan doğrulanabilen türden bir ifade kategorisinde olur. İkinci tür doğrulama “*Bu anahtar demirden yapılmıştır*” şeklindeki ifadelerin doğrulanabilmesi için bir takım gözlemsel (anahtarın bir mıknaatısın yanına konulması veya anahtar üzerinde bazı kimyasal işlemlerin yapılması) ve mantıksal işlemlerin (söz konusu ifade ile mümkünse bilimsel türdeki bazı genellemeler arasında bir bağ kurulması) yapılmasının gerekli olduğu doğrulama işlemidir. Bu tür ifadeler için geçerli olan doğrulama dolaylı doğrulamadır (Ural, 2012a, s. 102).

Carnap'a göre dolaylı ve doğrudan doğrulama ile bu ikisi arasındaki ilişki mantıksal sentaksın konusudur. Mantıksal sentaks ise bir dilin formel teorisidir. Bu teori, bir dildeki anlam ve dil dışı karşılıkları hesaba katılmadan o dildeki tüm ifadelerin arasındaki ilişkiyi düzenler. Bir dilin formelleştirilmesinden kasıt, ilkin o dilin, kurma kurallarının yani gramer kurallarının, bir cümlenin elemanlarının neler olduğu ve ne şekilde sıralanacaklarının (Türkçe için özne, yüklem, tümleç) belirlenmesi ikinci olarak dönüştürme kurallarının saptanması yani bir önermeden başka bir önermeye geçilmesinin, önermelerin birbirinden çıkarsanmasının tayin edilmesidir (Ural, 2012a, s. 103). Bir dil kurma kuralları ve dönüştürme kuralları ile formel hale getirilir. Böylece bir önerme, kurma kuralları ve dönüştürme kurallarıyla sentaktik bakımdan doğru ve deneylenebilecek bir içeriğe sahip hale gelir (Bravo, 2007, s. 43).

Formelleştirilmiş yani mantıksal sentaksı kurulmuş bir dil Carnap ve takipçileri için felsefi problemlerin çözümünü getirecektir ve felsefe dilin mantıksal sentaksıdır. Özetle söylemek gerekirse doğrulama, formel kurallara uyarak bir önermeden bir başka önermeye geçmektir. Doğrulanabilirlik ise bu işlemin gerçekleştirilmesidir. Bu işlemin gerçekleştirilmemesi yani doğrulanamaması ifadenin metafizik olmasıdır. Metafizik bir ifade, bu bağlamda, ne doğrudan ne de dolaylı olarak doğrulanabilir bir ifadedir (Ural, 2012a, s. 104).

Ural, dili ve doğrulamayı sadece sentaks açısından ele almanın kendi içinde tutarlı olduğunu fakat bunun yeterli olmadığını belirtir. Problemin semantik bir yönünün de olduğunu ve dilin ve doğrulama işleminin bu açıdan da ele alınması gerektiğini ifade etmektedir (Ural, 2012a, s. 120). Semantik, işaretler teorisi olarak bilinen semiyotiğin bir dalıdır. “*Bir ifade ile (işaret sistemi ile) bu ifadenin işaret ettiği şey arasında nasıl bir bağın olduğunu, bir ifadenin anlamının nasıl tanımlanacağını, bir ifadenin doğruluğunun ne demek olduğunu araştırmak, semantiğin konusu içine girmektedir.*” Semantik, işaret eden ile edilen arasındaki ilişkiyi inceler ve bu inceleme doğru, anlam, işaret etme gibi kavramların açıklanıp tanımlanmasını içerir (Ural, 2012a, s. 121 ve 122).

Şafak Ural, sentaktik hale getirilmiş fakat semantik açıdan yorumlanmamış bir dilin anlam taşımayacağını belirtir (Ural, 2012a, s. 124). Sözcük topluluklarının bir önerme halini alması sentaks kurallarına uyulması ile mümkündür fakat bu yeterli değildir. Bahsedilen önermelerin semantik bakımından da anlamlı olmaları gerekir. Dünya üzerine bilgi verdiğini iddia eden her önermenin ayrıca semantik anlamı da olmalıdır (Hızır, 2007, s. 132 ve 133). Sentaktik açıdan uygun ve doğru olan bir önermenin tek başına yeterli olmadığı sonucuna ulaşan Çevre üyeleri semantik üzerine bazı çalışmalar yapmışlardır.

Frege dilsel bir önermede *anlam ve gösterilen şey* ayrımını yaparak bu alanda katkı sunmuştur. Onun tam olarak yapmaya çalıştığı şey, bir sembol, bir kelime, bir isim veya bir harfin sahip olduğu anlam ile işaret edilen şeye ilişkin anlamı birbirinden ayırt etmek olmuştur. O, ayrıca bir işaret için anlam ve gösterilen şey ile tasavvuru da birbirinden ayırmıştır. İşaretin anlamı ile ona yönelik tasavvurun ayırımına dikkat çekerek tasavvurların sübjektif yönüne işaret etmiştir. Frege’ye göre cümlenin yalnızca doğruluk değerinden söz edilebilir, bir fikrin veya tasavvurun doğruluk değeri olamaz. Onun bahsedilen anlam, gösterilen şey, tasavvur ilişkisi üzerine çalışmaları başta Carnap ve Russell olmak üzere birçok çevre düşünürü üzerine etki bırakmıştır (Ural, 2012a, s. 139 ve 140).

Bir cümlenin, önermenin doğruluğundan bahsedilebilmesi için cümlenin anlaşılabilir olması, cümlenin ifade ettiği fikrin kavranmış olması ve cümlede geçen kelimelerin ifade ettikleri hakkında bir tasavvurun olması gerekir. Çünkü ona göre doğruluk nesne ile dilsel ifadeler arasındaki ilişki değildir. Böylece bir önermenin doğruluğundan bahsedebilmek

sadece dil sınırları içinde kalınarak yapılan dilsel bir işlem değildir. Doğrulamadan bahsedebilmek, önermeyi oluşturan terimlerin anlamlarının, gösterilen şeylerin, fikirlerin ve tasavvurların da dikkate alınmasını gerektirmektedir (Ural, 2012a, s. 141). Dilsel bir ifadenin işaret ettiği nesne ile bu ifadenin anlamı arasında bir özdeşlik var mıdır? Frege'ye göre böyle bir özdeşlik yoktur. Yani bir ifade, soyut veya somut bir nesneye işaret etmekte ve işaret ettiği nesneden farklı olarak niteleyebileceğimiz bir anlam taşımaktadır (Ural, 2012a, s. 154).

Görüldüğü gibi Çevre üyeleri önermelerin doğrulanması probleminde dilin sentaktik ve semantik yönlerini göz önünde bulundurmaya çalışmış ve böylece dile hem biçimsel hem de içeriksel bir yapı olarak yaklaşmışlardır (Bravo, 2007, s. 46). Dil üzerine bir araştırmadan, insan yaratımı olan ve uzlaşıya dayanan dilin yapısı üzerine bir soruşturmadan ziyade anlamlı ile anlamsız önermeleri birbirinden ayıracak bir ölçüt belirlemeye çalışmışlardır. Amaç anlamsız ve dolayısıyla metafizik kabul edilen önermeleri tespit ederek onları felsefeden uzaklaştırmak olmuştur.

Bu bölümde Viyana çevresi pozitivismi için temel bir konu ve problem olan doğrulama kavramını, tam bir doğrulamanın mümkün olup olmadığını ve bu alanda çalışmalar yapmış Çevre üyelerinin bazı fikirlerini araştırma konusu yaptık. Şafak Ural, tam bir doğrulama tanımını vermenin mümkün olmadığını, mutlak bir doğrulamadan, semantik açıdan bir genel ifadenin tam bir doğrulanmasından bahsedilemeyeceğini (Ural, 2012a, s. 120), bu durumun pozitivismi çürütmekten ziyade onun bu alanda kısıtlı bir açıklama gücüne sahip olduğunu gösterdiğini ve bu durumun doğrulama kavramını incelemeyi engellemediğini belirtmiştir. Ural ayrıca yerinde bir tespitle, “doğrulama” üzerine yapılacak bir çalışmanın, dilin sahip olduğu çok anlamlılık, paradokslara ve antinomilere açık olma gibi bir takım sorunları göz önünde bulundurması gerektiğine işaret etmiştir (Ural, 2012a, s. 153).

4.4. Kaos Teorisi Işığında Pozitivizm

Üçüncü bölümde Şafak Ural'ın entellektüel gelişiminden bahsederken kendisinin kaos fiziği ile ilgili çalışmalar yapmış olmasının sahip olduğu bilim felsefesi, mantık ve dünya görüşünde köklü bir dönüşüme yol açtığını belirtmiştik. Bu başlık altında, yine Ural'ın çalışmalarını merkeze alarak kaos fiziğini, kaos-kosmoz düşüncesinin tarihini, kaos fiziğinin iddialarını ve temel tezlerini inceleyeceğiz.

“Kaos” kelimesi anlam olarak kargaşa, karmaşa veya içinden çıkılması mümkün olmayan bir hale işaret ediyor olsa da, yeni sayılabilecek ve bir paradigma değişikliği manasına gelen “Kaos Teorisi” kavramının, kaos kelimesinin kullanım alanından farklı ve derin bir anlamı vardır (Ural, 2008, s. 101 ve 102). Kaos fiziğinin ne olduğunu ve ne iddia ettiğini iyi anlayabilmek için öncelikle Aristo ve Newton'un evren anlayışından, oluşturmuş oldukları fizik sistemlerinden ve bu sistemlerin bazı temel özelliklerinden bahsetmemiz yerinde olacaktır. Çalışmamızın önceki bölümlerinde Şafak Ural'ın çalışmaları bağlamında Batının Aristoteles'in “niçin?” sorusundan, Newton'un “nasıl?” sorusuna dönüşümünün bir incelemesini sunmuş ve Viyana Çevresi pozitivizminin bu dönüşümden etkilendiğini belirtmiştik. Burada daha önce sunduğumuz ve irdelediğimiz noktalarda tekrara düşmeden kaos teorisinin temel iddialarını belirginleştirmeye çalışacağız.

Aristoteles'in evren anlayışına göre nesnelere, *içlerine konulmuş olan erek* doğrultusunda hareket etmekte ve bu nesnelere değişimleri önceden içlerine konulmuş ereğin bir potansiyeli vasıtasıyla gerçekleşmektedir. Bu sisteme göre değişim, bilinmezliğe, düzensizliğe veya öngörülemezliğe sahip değildir. Bütün süreç başlangıcından itibaren daha önceden belirlenmiş bir noktaya doğru evrilerek ilerler ve nesnenin kendisinde gözlenebilen değişim daha önceden belirlenmiş bir özelliğe sahiptir (Ural, 2013b, s. 451).

Newton mekaniği ise (klasik mekanik) cisimlerin hareketlerini, konum, hız ve ivmelerinden hareketle matematiksel olarak modelleyen ve bunlarla yasalara ulaşan bir sistemi temsil etmektedir. Buna göre, birbiri ile etkileşime geçen herhangi iki cismin, herhangi bir andaki konum ve hızlarını biliyor olmamız, bize, bu cisimlerin belirli bir süre sonra nerede olacaklarını, ne hızla gideceklerini ve zaman içinde uzayda gidecekleri yolu yani yörüngelerini hesaplamamıza olanak tanıyan bir bilgi sunacaktır (Erzan, 2005, s. 2).

Newton'un sisteminde evren, sebep-sonuç bağıyla birbirine sıkıca bağlıdır. Bir cismin yerini ve yörüngesinin bilinmesi halinde o nesnenin bütün geçmişini ve geleceğini hesaplamamız mümkündür. Dolayısıyla evren, rasyonel ve mekanik tarzda işleyen bir makinadır ve bu makinanın tamamı *mekanist-determinist* bir özelliğindedir (Ural, 2008, s.105).

Yukarıda da bahsedildiği gibi konum ve hızın klasik mekanikte önemi büyüktür ve Newton'un ulaştığı olduğu yasalar bize nesnelere konum ve hızlarının zaman içinde uğradığı değişikliği izah eder (Ruelle, 2014, s. 127). Newton mekaniğine göre bir fiziksel sistemin belli bir zamandaki (bu zaman rastgele seçilmiş bir zaman da olabilir) konum ve hızı biliniyorsa, ilke olarak bu sistemin diğer herhangi bir zamandaki durumunu bilebiliriz. Burada bir fiziksel sistemin belli bir zamandaki konum ve hızından kastedilen o sistemin başlangıç zamanıdır (Ruelle, 2014, s. 43). Evrene ve fiziksel sistemlere bu bakış tamamen katı determinist bir bakıştır (Ruelle, 2014, s. 44). Bu noktada E. Mach ve M. Schlick'in çalışmamız içinde yer verilen eleştirilerini hatırlamak ve şu noktaya dikkat çekmek önemlidir:

E. Mach, Newton sisteminin taşıdığı ve bu sistemin kendisi için çok önemli olan "zaman", "mekan", "mutlak uzay", "kuvvet" gibi bazı kavramların tanımlanmadığını dolayısıyla bu kavramların metafizik olduğunu belirterek, bunların sorgulanmadan kabul edilmesine karşı çıkmıştır. Kaos teorisi ile ilgili önemli çalışmaları olan David Ruelle bu konu ile ilgili olarak fizik teorilerinin gerçeği, kendi amaçlarına uydurma gayreti içinde olduklarını ve kendi teorilerinin başarıları için bazı önemli konuları dikkate almadıklarını belirterek bu amaca uydurma işlemi için *idealizasyon* kavramını kullanmıştır (Ruelle, 2014, s. 178). Kaos teorisi ile ilgili çalışmalar yapan bir diğer bilim insanı olan Ilya Prigogine de kuramların, matematiksel olarak olanaklı hale gelebilmek için idealize edilmiş bir takım fizik kavramlarını kullandıklarını belirtmektedir (Prigogine, 2004, s. 30). Newton fiziğinin yani klasik mekaniğin yapmış olduğu idealizasyon, atom altı parçacıkların hareketlerini açıklamada yetersiz kalmıştır zira, atom altı parçacıkların hem konumları hem de hızları aynı anda ölçülemezdir. Bu durum Kuantum mekaniğinin doğmasında önemli bir etken olmuştur. Bu bağlamda çalışmamız içinde yer verilen E. Mach'ın Newton sisteminin, temel bazı fizik kavramlarına getirmiş olduğu eleştirilere dikkat çekmiş olmak önemlidir.

Yukarıda da belirtildiği gibi Aristoteles nesnelere değişimini ve hareketini kendi içlerindeki bir özellik ile izah ederken, Newton, nesnelere yönelik bilgimizi o nesnelere dışındaki yasalarla ilişkilendirmiştir. Yasaların matematik bir dil ile ortaya konması, nesnelere ve fizik dünyayı bizim dışımızda konumlandırmıştır (Ural, 2013b, s. 452). Bu iki fizik sistemi arasındaki farklara rağmen bunların ortak bir yönünden söz etmek mümkündür. Her iki sistem de evrenin bir düzenliliğe sahip olduğunu ve evrenin akılla kavranılabileceğini iddia eder. Buna göre fizik dünya, öngörülebilir bir neden-sonuç ilişkisi üzerine kurulmuş, düzenliliğe sahip ve akılla kavranılabilirdir. Fizik dünyanın bir kozmos olarak nitelendirilmesi yani onun *öngörülebilir bir düzenlilik* içinde olduğunu kabul edilmesi Antik çağdan günümüze gelen temel ve köklü bir kültürdür. Esasında doğayı anlama isteği tarihsel olarak Batı düşüncesinin en büyük hedeflerinden biridir (Prigogine, 2004, s. 171). Bu hedef kapsamında yapılan çalışmalar nihayetinde doğanın akılla kavranabilir olduğu sonucu, derin bir kültür yaratmıştır. Bu kültüre göre kaos, devamında kozmosa ulaşır. Her kaotik olayı bir düzenlilik takip eder. Düzenlilik yerini kimi zaman kaosa bıraksa da sonuçta karmaşa yani kaos sona erer ve düzenliliğe yani kozmosa ulaşılır (Ural, 2013b, s. 453).

Ural'a göre fizik dünyanın akılla kavranabilir olduğu sonucuna varmış olmak düzenlilik kavramını doğurmuştur. Kozmos yani bahsedilen anlamda düzenliliğin bozulması kaosu doğurur. Kaos, kozmosun özel bir halidir, geçicidir ve aslolan kozmostur (Ural, 2005c, s. 2).

Bazı gözlemleri anlamlandırmada ve atom altı boyutlarındaki cisimlerin hareketleri ile ilgili sorulara cevap bulmada yetersiz kalan Newton mekaniği, yerini yirminci yüzyılın başında kuantum mekaniğine bırakmıştır (Erzan, 2005, s. 3). Daha önce de belirtmiş olduğumuz gibi atom altı olarak adlandırılan cisimlerin hareketleri ve konumları aynı anda ölçülemezdir. Bu anlamda eski önemini yitiren Newton fiziği, determinizm anlayışı ile varlığını sürdürmüştür (Prigogine, 2004, s. 17). Kaos fiziği ise Newtoniyen anlamdaki determinizm anlayışını tartışmaya açmıştır. Şafak Ural, kaos teorisini bu anlamda yeni bir paradigma olarak görmektedir (Röportaj, Ek 2, 2015, s. 81). Bu noktada kaos teorisinin tarihinden ve temel iddialarından kısaca bahsedip onun hangi anlamda yeni bir paradigma olduğuna bakacağız.

1898 yılında matematikçi Jacques Hadamar, bir sistemin başlangıç koşulunda yapılan bir hatanın uzun dönemde sistemi öngörülemez kılacağını iddia etti (Karaçay,

2005, s. 5). Henri Poincaré 1900 yılında güneş sisteminin kararlı olup olmadığına dair yaptığı bir araştırmada; güneş sisteminin hareketini belirleyen denklem sisteminin başlangıç koşullarına bağlı olduğunu ve bu başlangıç koşullarının asla doğru olarak bilinemeyeceğini dolayısıyla sistemin kararlı olup olmadığının belirlenemeyeceğini savladı ve bu öngörülemez durum için “kaos” terimini kullandı (Karaçay, 2005, s. 6).

Edward Lorenz 1961 yılında hava tahminleri ile ilgili yapmış olduğu çalışmalarda kurduğu modellerin başlangıç şartlarında yapılan küçük değişikliklerin sürecin ileri evrelerinde öngörülemeyen değişikliklere yol açtığını gördü (Ural, 2005c, s. 3). Kaos fiziği ile ilgili kronolojik olarak aktarılan üç ismin ve onların çalışmalarının vardığı ortak sonuç; başlangıç koşullarına hassas bağlılıktır. Başlangıç koşullarına hassas bağlılık “kelebek etkisi” olarak da adlandırılır. Kelebek etkisi, Bir kara parçasında söz gelimi Çin’de bir kelebeğin kanat çırpmasının, potansiyel olarak ABD’de bir fırtınaya sebep olabilmesidir. Bu örnekte ifade edilmeye çalışılan temel husus, başlangıçta meydana gelen olay veya olaylar ile bunların sonuçları arasında öngörülebilir bir sebep-sonuç ilişkisinin kurulamayışıdır. Sebep ortada olmasına rağmen sonuçla arasında öngörülebilir basit bir ilişki kurulamamaktadır. Bir sürecin veya olayın başlangıç durumunda çok küçük bir etki veya çok basit bir değişiklik yapılması, öngörülmesi mümkün olmayan bir sonucun ortaya çıkmasını ifade eder (Ural, 2008, s. 104).

Kaos teorisi klasik anlamda bir nedensellik öngörmez. Örneğin, ileriye doğru fırlatılan bardağın yörüngesi, düşeceği yer ve zaman Newton kanunları ile saptanabilir. Fakat hiçbir fizik sistemi bardağın kaç parçaya ayrılacağını ve bu parçaların nereye savrulacağını eksiksiz olarak saptayamaz (Ural, 2008, s. 106). Ural, Newton sisteminin bize evreni anlamada tarihin en büyük rasyonel şemayı verdiğini iddia ederek onun bu şemada tabiatı basitleştirip sadeleştirdiğini belirtir. Bu basitleştirmeler ve bazı etkenlerin ihmal edilmiş olması bardak örneğinde olduğu gibi bardağın kaç parçaya ayrılacağı ve bu parçaların nereye, ne kadar savrulacağı noktasında yetersiz kalmaktadır (Ural, 2008, s. 107).

David Ruelle, “başlangıç durumuna hassas bağlılık”ı kavramsal olarak çok önemli bir buluş olarak görür. Ona göre bir sistemin başlangıç durumu hiçbir zaman eksiksiz olarak bilinemeyeceğinden düşük bir oranda da olsa rastlantı her zaman hesaba katılmalıdır ve başlangıç durumunun sahip olduğu bu rastlantısallık daha sonraki aşamalarda çok büyük boyutlar kazanabilir (Ruelle, 2014, s. 45 ve 65). Burada dikkat edilmesi gereken

husus determinizmin hala var olduğudur. Fakat bu determiniz Newton sistemi bağlamında bir determinizm değildir. Kaos teorisinde var olan determinizm, öngörülemeyen bir determinizmdir.

Çalışmamız kapsamında Şafak Ural ile gerçekleştirdiğimiz Röportajlardan birinde bu husus kendisine sorulmuş ve o da bu durumu şu örnekle açıklamıştır; a, b'yi meydana getiriyorsa, b, c'yi meydana getiriyor ise, c, d'yi meydana getiriyorsa, biz d'den sonra e'nin geleceğini umarız, çünkü olay bir seri içerisinde gerçekleşmiştir. D'den sonra e'nin geleceği bizim için öngörülebilir bir nedensellik içerir. Kaos teorisi bize, d'den sonra k'nın gelebileceğini söyler. Seride k'nın gelmiş olması d'den hareketle öngörülebilir bir durum değildir. Seride k'nın gelmiş olmasının bir sebep-sonuç ilişkisi vardır fakat bu determinizm öngörülemeyen bir determinizmdir. Lidyalıların bir değişim aracı olarak parayı icat etmiş olmasını başlangıç noktası olarak alırsak bugün ekonomik sistemler için temel durumunda olan ve çok karmaşık bir yapıya sahip olan borsa öngörülemez (Röportaj, Ek 2, s. 81).

Buradan karmaşık sistemler hakkında bilgi sahibi olunamayacağı anlamı çıkarılmamalıdır. Herhangi bir sistemde başlangıç durumlarına hassas bağlılık bulunuyor olması o sistem ile ilgili hiçbir şey bilinmeyeceği anlamı taşımaz fakat bu duruma ait bilgilerimizin sınırlı ve kesinlikten yoksun oluşu kestirilemezliği, öngörülemezliği getirir (Ruelle, 2014, s. 112). Bu anlamıyla kaos teorisi, belirlenimsel yasalara göre hareket eden fakat kestirilemez şekillerde işleyen karmaşık sistemleri ifade eder (Hayles, 2010, s. 66).

Tüm farklılıklarına rağmen Aristoteles'ten Newton'a uzanan ve bugüne ulaşan bilim anlayışı katı determinist ve rasyonel bir şema sunar. Evrenin, insanın, toplumun ve bunların birbirleriyle ilişkilerinin bu katı determinist ve rasyonel şema ile anlaşılabilirliğini iddia eder (Ural, 2008, s. 105). Kaos fiziği ise, fizik olaylarını ve nesnelerin hareketlerini bahsedilen bilim anlayışının temeli durumundaki konum ve hız ile açıklanmasını bir kenara bırakarak her türlü gelişmeyi ve fiziksel süreci bu yeni paradigma ile açıklamaya çalışmaktadır (Ural, 2005c, s. 7). Evren, Newton'un bahsettiği gibi katı bir determinizmle makine gibi işleyen bir sistem olmaktan uzak, heterojen ve dengeden uzak termodinamik bir sistemdir (Ruelle, 2014, s. 177).

Bilimsel dayanağını Newton sisteminden alan klasik katı determinizmde, bir nedenin yol açacağı sonuçların öngörülebileceği ve olaylar arasındaki ilişkilerin öngörülebilir sebep-sonuç ilişkisiyle kurgulanabileceği varsayıldığını belirtmiştik. Bu,

sadece geleceğin değil geçmişin de anlaşılıp kavranmasına olanak verir. Newton sistemine dayanan bu varsayım fizik dünya ile sınırlı kalmamış insanı, toplumu, canlıları da kapsayacak şekilde genişlemiş, yaygınlaşmış ve bir dünya görüşü halini almıştır (Ural, 2005c, s. 4). Düşünce-iktidar ilişkisi farklı bir çalışmanın alanı olsa da bahsedilen bu dünya görüşü, 17. yy'dan itibaren Batıda düzensizliği, karmaşıklığı, belirsizliği, kaosu kendi etkinliğinin ve evren tasarımının rakibi olarak görmüştür. İnsanı ve insani sistemleri bu bakış açısına göre şekillendirmiş ve buna karşı gelenleri düzensizliğin kaynağı olarak görmüştür (Akdeniz, 2010, s. 86).

Kaos teorisinin temel iddiası ve tezi insanı, insan davranışları, insan etkinliğinin ürünü olan ekonomiyi, pratik gündelik ihtiyaçlar-sorular-sorunlar ile evreni anlama ve anlamlandırma çabası sonucu oluşan disiplinleri etkisi altına alan bu determinist anlayışa karşı bir determinizm getirmesidir. Evreni katı determinist bir anlayışla makine gibi işleyen bir sistem olarak tasavvur etmek ve bu bakış açısını insana ve insanın tüm etkinliklerine doğru genişletmek Newtoncu bilimin ve kendini ona göre inşa etmeye çalışan Viyana Çevresi pozitivistinin belirgin özelliğidir.

Kanımcı kaos fiziğinin -temel iddiası olan bu yeni nedensellik anlayışıyla ulaşacağı muhtemel başarılar veya başarısızlıklar bir yana- bir dünya görüşü ve bir postutal biçimini almış olan Newtoncu bakışının temeli durumundaki katı determinizmi incelemesi ve buna karşıt bir determinizm önermesi felsefi olarak incelenmeye değer bir savdır. Nitekim tarih boyunca bilimsel çalışmaların ve bunların ulaştıkları sonuçların felsefeyi etkileyerek geliştirmesi, felsefi araştırmaların ve problemlerin de bilimsel çalışmaları etkilemesi tanık olunan durumlardır. Bu yeni fiziğe göre, bir idealizasyon yapılarak basitleştirilen ve bu yolla sahiplerinin teorilerine bir bakıma uydurulan evren, Newton'un öngördüğü ve bir dünya görüşü haline gelmiş determinizmden farklı bir nedenselliğe, işleyişe sahiptir, karmaşıktır, Newtoncu anlamda öngörülemezdir. Bir dünya görüşü ve aksiyom haline gelerek sorgulanmadan kabul edilegelmiş “zaman”, “mekan”, “hareket”, “kütle”, klasik-katı “Determinizm”i, ulaşılan bazı bilimsel verilerle yeniden düşünmek ve onları sorgulamak, “karmaşık sistemler”, “öngörülemezlik”, “başlangıç koşullarına hassas bağlılık” gibi kaos fiziği kavramları ile evreni, nesnelerin hareketlerini tekrar anlamaya çalışmak felsefe ile olanaklıdır ve eleştirel düşünceyi gerektirir.

Şafak Ural, kaos fiziği ile ortaya çıkan bu yeni evrenin okunabilmesi için fraktal geometriye ihtiyaç duyulacağını belirtmektedir (Ural, 2013b, s. 12). Ona göre başlangıç

koşulları tam olarak belirlenemeyen ve dolayısıyla basit bir sebep-sonuç zinciri ile sonucu öngörülemez olarak anlaşılamayan süreçler fraktal geometri ile ifade edilebilir (Ural, 2013b, s. 9). Yukarıda bilimsel teorilerin evreni bir bakıma idealize ederek basitleştirildiğini ve teori sahiplerinin evreni kendi teorilerine uydurduklarını ifade etmiştik. Aynı durum bilimsellik iddiasındaki teorilerin, nesnelerin hareketlerini ifade etmede kullandıkları geometriler için de geçerlidir (Ural, 2008, s. 108).

B. Mandelbrot isimli bir matematikçi “İngiltere sahillerinin gerçek uzunluğu ne kadardır?” sorusundan hareketle Öklid geometrisinin bu soruya doğru cevabı veremediğini, sahillerin düz bir çizgi şeklinde olmadığını, böyle bir ölçme çalışmasının yüksekliğe, sahillere yaklaşım uzaklaşmaya bağlı olarak değişeceğini fark etmiştir (Ural, 2008, s. 108). Bu noktadan hareketle yapılan çalışmalar göstermiştir ki, fraktal geometri, Öklid geometrisinin aksine nesnelerin basitleştirilmiş ve durağan yönünü göstermekten ziyade nesnelerin gerçekten sahip oldukları biçimleri gösteren bir geometridir ve nesnelerin dinamik yönünün, oluşumunun ifade edilmesine olanak verir (Ural, 2005c, s. 5 ve 6).

Katı determinist, durağan ve basitleştirilmiş bir evreni ifade etmede olanaklı olan Öklid geometrisi, nesnelerin gerçek görünüşlerini vermez, onlarla ilgili ortalama bir anlatım sunar. Fraktal geometri ise nesnelerin değişim ve hareket halinde kavranılmasına olanak verir. Dış görünüşü karmaşık ve düzensiz olan nesnelerin Öklid geometrisi ile gösterimi gerçekten uzaktır ve bir idealizasyona dayanır. Örneğin bir çiçeğin yaprağı veya bir akciğerin görünüşü Öklid geometrisi ile gösterilmek istenirse bu ancak belirli bir sadeleştirme ve ortalama ile mümkün olur yani sahip oldukları gerçek görünümünden uzak bir gösterim ortaya çıkar (Ural, 2013b, s. 450).

Fraktal geometri ise ayrıntıları vererek nesnenin gerçek görünümüne yakın bir tasvire olanak verir. Fraktal geometri, pamuk fiyatlarındaki dalgalanmalardan, kanın damar içindeki akışına, ses dalgalarının yayılmasına kadar birçok farklı alanda kullanılabilir, bu sistemlerin incelenmesinde ve anlaşılmasında rol oynayabilir (Ural, 2005c, s. 5). Fizik dünyanın öklid geometrisi yerine fraktal geometri ile tasviri ve fraktal geometrinin yaygın kullanım alanı evrende kozmosun değil de kaosun olduğu anlayışını pekiştirir zira fraktal geometri kaosun adeta dilidir (Ural, 2005c, s. 6).

Evrende bir düzenlilik ve akılla kavranabilirlik gören anlayış, Öklid geometrisi ile katı determinist bakışını, nesnelere tasvir etmede belli bir sadeleştirme ve ortalama

uygulayarak sunar. Fraktal geometri ise nesnelere oluşum süreçleri içerisinde dinamik olarak, gerçek biçimlerine yakın bir Şekilde gösterir. Bu kaos fiziğinin temel iddialarına uygundur. Düzenlilik, ngrlebilirlik, akılla kavranabilirlik gibi temel varsayımları olan Newton fiziği ve onun etkisiyle gelişen bilimsellik anlayışı için önemli bir araç olan klit geometrisi yerini, evrene Newtoncu bakış bağlamında bir düzenlilik ve öngörülebilirlik atfetmeyen kaos fiziğinde, fraktal geometriye bırakır. Çalışmamız içerisinde nesnelere kendisi ile onlar hakkında dil ile aktarılanlar arasındaki özdeŐliđe dair bir tartışmaya yer verilmiŐti. Dikkat edilirse fraktal geometri ile klit geometrisi arasındaki tartışma da bu eksendedir. Zannımca, klit geometrisinin nesnelere gerçek görünüşlerini yansıtmadığını iddia eden fraktal geometri, nesnelere ile nesnelere gösterimleri arasındaki farklılığa dikkat çekerek doğruya biraz daha yaklaŐmıŐ görünmektedir.

Şafak Ural'a göre fraktal geometri klit dışı bir geometri değildir (Ural, 2013b, s. 448). Hangi geometrik teorisinin klit dışı ve hangisinin klit geometrisi kapsamında olduğu tartışma konusudur. Genel relativite teorisinin kullanmıŐ olduğu Riemann ve Lobachevski geometrileri de bu bağlamda tartışılmaktadır (Kocabaş, 2013, s. 40). Bugün bilim dünyasında iki büyük fiziksel teori olan kuantum teorisini ile genel relativite teorisinin çabalara rağmen birleŐtirilememiŐ olması birçok fizikiyi yeni teori arayıŐlarına yönlendirmiştir. Kuantum ve genel relativite teorilerinin evreni anlamada yetersiz kaldıkları, temel özellikleri itibariyle birbirleriyle atıŐtıklarını iddia eden görüş, bu iki teoriyi birleŐtirme ve bu iki teoride işlem yapmaya olanak tanıyan bir matematik yapı ve geometri geliŐtirme hedefindedirler (Kocabaş, 2013, s. 103 ve 104).

4.5. Ural'ın Puslu Mantık Değerlendirmeleri

Pozitivist felsefenin felsefi problemleri bir dil problemi olarak görüp, dilin *ok anlamlılık ve belirsizliğini* gidermede mantığı bir araç olarak gördüğünü ve bu amaçla mantık çalışmaları yaptđını tezimiz içerisinde irdeledik (Ural, 2004, s. 47 ve 48). Çalışmamızın bu aşamasında Şafak Ural'ın puslu mantık ile ilgili çalışmalarına ve görüşlerine yer vererek ulaştığı bazı sonuçlara ve puslu mantık ile pozitivizm arasında kurduğu iliŐkiye yer vereceğiz. Mantık, *mantıklı düşünme*'yi konu olarak belirlemiŐ bir disiplindir. Bu disiplin için, mantıklı düşünme, doğru düşünme veya tutarlı düşünme anlamlarına da gelir (ner, 2013, s. 14). Burada amaç *mantıklı düşünme* denilen düşünme

tarzının tespit edilmesidir (Öner, 2013, s. 15). Doğru düşünmenin ne olduğu araştırılırken odaklanılan husus, yalnız fikirleri değil duyguları da ifade eden dildir. Konuşulan dilin çok anlamlı ve aldatıcı olması bu bağlamda sembolik mantık çalışmalarının da çıkış noktasını oluşturmaktadır (Öner, 2013, s. 16). Klasik mantık, Aristoteles'in mantık çalışmalarını esas alan mantığa işaret eder (Öner, 2013, s. 27) ve çalışmamızda bundan sonra geçecek klasik mantık kavramından da kastedilen bu olacaktır.

Klasik mantık açısından bir A kümesi, bir de onun değillemesi olan \bar{A} kümesi vardır ve bir eleman A kümesine ait değilse onun değillemesi olan \bar{A} kümesinin elemanıdır. Bu 0 ve 1'den oluşan iki değerli bir küme anlayışıdır (Ural, 2004, s. 43 ve 44). Bu küme anlayışı, tanımlı elemanları olan ve bu elemanlara kesin sınırlar belirleyen bir özelliğe sahiptir (Ural, 2004, s. 46). Genel olarak yaklaşımı verilen klasik kümeler mantık anlayışı ve onun temel ilkeleri, 1965 yılında Lütfi Ali Askerzade (Zadeh) tarafından teknik bir problemin çözümüne yönelik olarak yayınlanan “*Fuzzy Sets*” isimli bir makale ile tartışmaya açılmış ve bu çalışma ile daha sonra teknoloji uygulamaları, sosyal bilimler ve temel bilimler gibi birçok farklı uygulama alanı bulacak olan sonuçlara ulaşılmıştır. Bu sonuçlar mantığa ve fizik dünyaya yeni bir açıdan bakılmasını ve yeni felsefi yorumlara olanak tanımıştır (Ural, 2004, s. 43).

Puslu mantık bir geçiş ve sürekliliğe işaret eder. 0 ve 1 gibi iki sınır durumu kullanan klasik mantığın tersine, 0 ve 1 arasında bölgeler, oranlar, kesirler bulunduğunu iddia eder. Klasik mantık açısından *siyah ve beyaz, doğru ve yanlış* varken puslu mantık açısından siyah ve beyaz arasında gri bölgeler ve bu gri bölgelerin geçişleri vardır. Puslu mantıkta 0 ve 1, klasik mantıkta olduğu gibi sınırları ifade eder fakat burada bu iki sınır arasında bir geçiş ve süreklilik vardır (Ural, 2004, s. 43 ve 44). Söz gelimi, “*kalem yeşildir*” gibi bir yargının kalem hakkında verdiği bilgi, klasik küme anlayışı bağlamında bir kesinlik taşır. Halbuki bu kalemin mutlak değil, görelî bir yeşil olma durumundan bahsedilebilir. Kağıt üzerine çizilen bir dairenin hiçbir zaman mükemmel bir daire olamayacağı gibi kalemin mutlak yeşil olmasından da söz edilemez (Ural, 2004, s. 47). Puslu mantığa göre örneğin, tam kırmızı bir elmanın değeri 1 ve tam kırmızı olmayan elmanın değeri 0 olsun. Buna göre diğer tüm elmalar kızarıklık derecelerine göre örneğin %30, %40, %55... oranında kırmızı olarak kabul edilecek ve nitelenecektir. Bu durumda klasik mantık açısından bir “a” nesnesinin “A kümesine ait değilse \bar{A} kümesinin elemanıdır” şeklindeki anlayışının yani bir şey, hem A, hem de \bar{A} olamaz (Çelişmezlik

İlkesi) anlayışının dışına çıkmış olmaktadır (Ural, 2004, s. 44). (Necati Öner kaynakçamızda yer alan “Klasik Mantık” adlı kitabında akıl ilkeleri olarak şu beş ilkeyi saymıştır; özdeşlik ilkesi, çelişmezlik ilkesi, üçüncü şikkın imkansızlığı, yeter sebep ilkesi, nedensellik ilkesi ve gaiyet ilkesi.)

Puslu mantığa göre bir “a” nesnesi örneğin, %40 oranında A özelliğini (Tam Kırmızı olan elma “1”) aynı zamanda %60 oranında \bar{A} (Tam Kırmızı Olmayan Elma “0”) özelliğini birlikte taşır ve “Ave \bar{A} ” birlikte doğru kabul edilir (Ural, 2004, s. 44). Ural’a göre puslu mantık bu haliyle, 0 ve 1 değerleri arasındaki bölgeyi doğruluk değeri olarak kabul ederek klasik mantığa göre daha zengin ve farklı bir anlatıma olanak tanır. Çünkü bu kesirli bölge “daha çok”, “en çok”, “daha yavaş”, “çok yavaş” gibi derecelerle ifade etmeye olanak verir (Ural, 2004, s. 45). Bir başka örnekle, birinin saçından bir saç teli koparmamız halinde bu kişi kel değildir. Klasik küme, bize, bu kişinin ne zaman kel sayılacağını yani ne zaman saçlı insanlar kümesinin bir elemanı olmaktan çıkacağını söyleyemez. Puslu mantık ise “Saçlı olanlar” ve “olmayanlar” arasındaki bölgeleri derecelendirir ve daha zengin bir anlatımı olanaklı kılar (Ural, 2004, s. 46). Söz gelimi, yaşlılar kümesini 80 ile 100 yaşındakiler olarak belirleyelim. Bu sınırlar içerisinde yaşı 99 olan ile yaşı 81 olan arasındaki ilişki klasik mantığa göre ihmal edilmiştir. Fakat 99 yaşındaki kişi 81 yaşındakine göre “daha yaşlı” durumundadır. Puslu mantığa göre, bu ikisi arasındaki ilişki nicel bir yolla ifade edilmiş ve derecelendirilmiş olur (Ural, 2004, s. 46 ve 47). Puslu mantık, “doğruluk değeri”, “kelimelerin anlamı” ve “çıkarım kuralları” gibi kavramlara verdiği tanımları ve bu tanımlara yaklaşımı açısından klasik mantıktan ayrılmaktadır (Ural, 2004, s. 50).

Puslu mantık için duyularımız, konuşma dilimiz ve düşüncelerimiz puslu yapıdadır. Bu bulanık, puslu ve belirsiz olma durumu bizim fizik nesnelere algılayışımıza ve ifade edişimize de yansımaktadır (Ural, 2004, s. 46). Klasik küme bu anlamıyla evreni suni bir şekilde iki parçaya ayırmaktadır. Puslu mantık dili çok anlamlı, puslu olarak addederek bir tespitte bulunur ve bunu çıkış noktası olarak alır. Onun yapmaya çalıştığı, dilin bu yapısını değiştirmek değildir. O, kendini dilin bu özelliği üzerine temellendirir ve puslu kümeleri araç olarak kullanır. Puslu mantık, puslu kümeler ve onun getirdiği olanaklar sayesinde, dilin temel özelliklerini yadsımadan ve onları değiştirmeye çalışmadan evreni bu yeni mantık üzerine kavramaya çalışır, fizik dünyanın suni bir

şekilde ikiye ayrılmasından vazgeçer ve mantığı, dili ve düşünceyi yeniden yorumlar (Ural, 2004, s. 48).

Ural'a göre bir önermenin, klasik mantığa göre 0 ve 1 (doğru veya yanlış) olarak tanımlaması yerine puslu kümeler içerisinde tanımlanması, felsefe tarihinde tartışılmalı olan "doğru" ve "yanlış" kavramlarının ve bunların mahiyetlerinin soruşturulmasını bir kenara bırakılmasına vesile olacaktır. Ona göre "doğru" kavramının dil içindeki kullanımı puslu ve belirsizdir. Bu nedenle, "doğru" kavramı yerine, puslu kümelerin olanakları çerçevesinde, "çok doğru", "oldukça doğru" gibi kavramları kullanmak, bizi doğrunun mahiyeti tartışmasına sokmadan *başarılı uygulamalara* ulaştırır. Aynı şekilde "çok güzel", "oldukça güzel", "çok iyi", "oldukça iyi" gibi nitelermeler, "İyi nedir?, Doğru nedir?, Güzel nedir?" sorularını gereksiz hale getirir. Şafak Ural'a göre puslu mantık açısından bu kavramların mahiyetlerini tartışmak gereksizdir. Puslu mantığın yapmayı önerdiği şey kullandığı kavram çiftleriyle bir derecelendirme yapmak ve süreklilik sağlamaktır (Ural, 2004, s. 48).

Amaç, "güzel" olmanın mahiyeti veya bir şeye güzel demenin ne derece doğru olduğunun tartışmasına girmeden ve bu nitelermenin zamana, topluma ve kişiye göre değiştiğini göz önünde bulundurmadan, onunla anlatılmak isteneni belli bir aralık içinde kesirli değerlerle, örneğin bir nesnenin $\frac{3}{4}$ oranında güzel olduğunu söyleyebilmek, onu derecelendirebilmektir. Puslu mantığın amacı, örneğin "güzel" olanın kesin ve mutlak bir tanımının aranması yerine onun dildeki karşılıklarının nicel bir dile aktarılmasıdır (Ural, 2004, s. 49). Fakat klasik düşünceye göre ise çok zengin bir geçmişi ve birikimi olan "doğru" kavramının puslu mantık bağlamında "çok doğru", "daha doğru" gibi parçalanması mümkün ve gerekli değildir (Ural, 2004, s. 55). Puslu mantık, "doğru", "güzel", "yanlış" gibi felsefi olarak çok uzun bir geçmişi ve tartışma birikimi olan kavramların tanımlarına, mahiyetlerine dair bir soruşturma yapmadan onları derecelendirmeye çalışmaktadır.

Ural, algıların ölçülmesinde ve kelimeler arasında işlem yapılmasında puslu mantığı daha uygun bir yöntem olarak görmektedir. Puslu mantıkla algıların ve dilin gerçek özellikleri ifade edilebilir ve fizik nesnelere puslu mantık aracılığıyla daha doğru bir şekilde anlamlandırılabilir. Bu bakımdan puslu mantık, klasik mantığın bir özelliği olan kesin akıl yürütmeden ziyade yaklaşık düşünceyi ifade eder ve yaklaşık düşünce, ona göre, konuşma dilinin, algıların, fizik nesnelere ve akıl yürütme işleminin daha gerçekçi tasvir

edilmesidir (Ural, 2004, s.53). Ural, algılarımızın ve dilimizin klasik düşüncenin kabul ettiğinin tersine puslu yapıda olduğunu ve dolayısıyla fizik dünya hakkında “kesin” bir bilgiye ulaşmak ihtiyacından söz edilemeyeceği düşüncesindedir (Ural, 2004, s. 51).

Çalışmamızın bu bölümünde Şafak Ural’ın araştırmaları çerçevesinde kaos teorisini ve puslu mantığı serimlemeye çalıştık. Ural, sonuç itibariyle, kaos teorisiyle Aristoteles’in öngördüğü şekliyle doğada bir sebep-sonuç ilişkisinin bulunmadığının anlaşıldığını ve puslu mantık çalışmalarıyla da dil ve düşüncenin farklı yorumlarının sağlandığını ifade etmektedir. Ona göre, Kaos teorisi ve puslu mantık çalışmaları yenilikler getirmiştir ve bunlar dikkate alınmadan doğanın kavranılmasında gerekli olan köklü değişiklik yapılamaz (Ural, 2005b, s. 11). Fizik dünyanın kaotik bir yapıda olduğunun ve konuşma dilinin puslu bir yapıya sahip olduğunun kabul edilmesiyle, aklımızın bir özelliği olan *rasyonel düşünmeyi*, fizik dünyaya yansıtmak, bunu, onun yapısının ve işleyişinin bir özelliği olarak görmek ve dili de rasyonel bir işleyiş içinde tasarlamak tek olanak olmaktan çıkmıştır (Ural, 2012a, s. 43).

Dil ve dil dışı nesnelere arasındaki ilişki felsefi olarak çeşitli vesilelerle çalışmamız içerisinde irdelenmeye çalışılmıştır. Yine çalışmamız içerisinde Viyana Çevresi pozitivistinin felsefeyi bir dil problemine indirgediğini, dilin metafizik öğelerle yüklü olduğunu ve mantık çalışmaları yaparak dilin bu metafizik içeriğinden arındırılacağını iddia ettiğini belirtmiştik. Puslu mantık, pozitivistin dil ile ilgili belirtilen amaçlarından ve çalışmalarından farklı olarak dilin çok anlamlı ve puslu bir yapıya sahip olduğu, fizik nesnelere klasik mantık açısından kavranıp dillendirilmesinin gerçeği yansıtmadığı, bunun yerine iki sınır parametresi arasındaki durumları (0 ve 1) kesirlerle ifade etmenin gerçeğe daha yakın olacağı, kesinlik iddiasından ziyade yaklaşıklık düşüncesinin geçer olması gerektiği sonucuna ulaşmıştır.

Bu bakımdan puslu mantık yöneldiği kavramlarla ilgili mahiyet tartışmasına girmez, onun yapmaya çalıştığı şey belirlenmiş sınırlar içerisindeki küme elemanlarını derecelendirmek ve aynı küme elemanları arasında ilişki kurmaktır. Bu bakımdan puslu mantık kanımca klasik mantığa ve klasik düşünüşe göre daha hassas ölçme ve sınıflandırmaya olanak tanır ve bu sayede fizik dünya doğruya daha yakın bir şekilde algılanabilir. Klasik düşünüşün katı ve sarsılmaz “gerçek” ve “doğru” yaklaşımı yerine puslu mantığın “yaklaşıklık” anlayışı önemli bir çıkış noktasıdır fakat yönelinen kavramın

veya fizik durumun, örneğin “doğru”nun kendisinin ne olduğu sorusu puslu mantık açısından cevapsızdır ve bu tip sorular felsefî bakımdan hala canlı ve önemlidir.



5. SONUÇ

Prof. Dr. Şafak Ural'ın metinlerini ve onun pozitivism üzerine çalışmalarıyla çizdiği çerçeveyi esas kabul ederek araştırmamı sürdürüp, kendisiyle yüz yüze görüşerek araştırmamı tamamladım. Ural'ın pozitivism üzerine ulaştığı sonuçları kısmen çalışmam içerisinde irdeleyerek açıklamaya çalıştım. Araştırmam boyunca konu kapsamında mevcut kimi problemlerin ve sorunların daha iyi anlaşılması ve tartışmanın derinleştirilebilmesi amacıyla bazı yardımcı kaynaklardan da yararlandım. Böylece pozitivism, onun inşa ettiği düşünme biçiminin ve Türkiye'ye yansımaları konusunda daha iyi anlaşılması yolunda var olan tartışmalara felsefi bir katkı sunmayı amaçladım. Bunu gerçekleştirebilmek için sırasıyla tezimin bölümlerinde pozitivism kısa tarihinden, Şafak Ural'ın hayatından, eserlerinden, entelektüel gelişiminden, pozitivism üzerine çalışmalarından ve düşüncelerinden, kaos fiziği, puslu mantık gibi yeni sayılabilecek kimi teori ve çalışmaların pozitivist anlayış üzerine etkilerinden bahsettim.

İncelememizin Giriş Bölümünde konunun ehemmiyeti bağlamında Prof. Dr. Şafak Ural'ın genelde Türkiye felsefe kültürüne özelde Pozitivism üzerine yayınları ve gerçekleştirdiği uluslararası toplantılar vesilesiyle görüşlerinin araştırılmasını hak ettiği belirtildi.

Tezin 2. Bölümünde, Batı düşüncesi içinde doğuşu A. Comte ve S. Simon gibi düşünürlere bağlanan genel olarak Pozitivism/ Olguculuk, özel olarak da Viyana Çevresi pozitivisminin, Ural'ın belirttiği gibi, Antik Çağdan bugüne gelen bir düşünce akımının son halkası olduğuna, bu düşünce akımının evrende bir düzenlilik varsayarak onun bilim ve felsefe ile kavranabileceği fikrine sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Sayın Ural'ın yazılarında, Pozitivismin Osmanlıya etkisini, hem bilimsel anlayışın Avrupa'da hakim konuma gelmesinde hem de Osmanlı Kurumlarının gereksinimleri karşılamayılarında görmekte ve Cumhuriyet sonrası benimsenen pozitivist bakış açısının

arka planında bu ihtiyacın bulunduğu vurgusu haklı olmakla birlikte ideolojik boyuta hiç değinilmemiştir.

İncelememizin 3. Bölümünde görüldüğü gibi, Şafak Ural'ın bilim konularına yönelmesinde fen öğretimi bölümü mezunu olmasıyla Atom Kurumu Başkanlığı yapmış olan Prof. Dr. Ahmet Yüksel Özemre'nin etkisinin olduğu anlaşılmıştır. Ural'ın, Bilim felsefesi açısından hocası Özemre'nin analitik bakış açısına yakın olduğu söylenebilir.

Araştırmamızın 4. Bölümünde, çeşitli disiplinlerden oluşan Viyana Çevresinin mantık çalışmalarını ve dil çözümlemesini bir yöntem olarak benimseyerek Metafizik karşıtlığına yöneldiklerini, metafiziği anlamsızlıkla eş tutmalarına ve yol açacağı sıkıntılara işaret edilmiştir. Bilimde doğrulama yönteminin gerekli fakat yeterli olmadığı bilim felsefesi tartışmalarında ortaya çıkmıştır.

Newton ile devam eden ve etkisini bugün bile hissettiren hakim bilim görüşünün, katı determinizme karşı, Ural'ın işaret ettiği gibi, Kaos fiziğinin karşı bir determinizm önerdiği ileri sürüldü. Bu yeni bakışa göre, evrende bir determinizm vardır fakat bu katı bir determinizm değildir. Buna göre doğada öngörülemeyen bir nedensellik söz konusudur.

Klasik mantığın küme anlayışı ile dilin çok anlamlı ve puslu bir yapıda olduğunu iddia eden puslu mantık küme anlayışı arasındaki farklara tezimizin yine 4. Bölümünde dikkat çekerek, puslu mantığın “doğru”, “gerçek”, “güzel” gibi kavramların mahiyeti tartışmasına girmeden, aynı küme elemanlarını daha hassas ölçüp derecelendirdiğini, puslu mantığın bu yolla da fizik dünyanın doğruya daha yakın bir şekilde kavranmasına olanak tanıdığı sonucuna ulaşıldığı gösterildi. Puslu mantıkla ilgili bir diğer sonuçta, klasik düşünüşün var olan katı “doğru” ve “gerçek” yaklaşımı yerine artık puslu mantığın “yaklaşıklık” anlayışının önemli olduğu fakat Şafak Ural'ın belirttiği gibi, bir kavramın veya bir fizik hadisesinin ne olduğu sorusunun felsefi açıdan hala ehemmiyetini koruduğudur. Ural, Mantık anlayışı bakımından hocası Prof. Dr. Teo Grünberg'e yakın görünmektedir.

Dünyadaki katı pozitivist tutumun istisnalar dışında genelde yumuşaması dolayısıyla Prof. Dr. Şafak Ural'ın kendisi de (gerçekleştirilen röportajda açıkladığı gibi) pozitivistin gerekliliğine inanmakla birlikte, katı bir savunucusu olmadığını belirtmekte, kendisinin aksi istikamette tanıtıldığı düşüncesindedir. Ural'ın pozitivistle ilgili birçok konuları gündeme getirmesi ve Ural'ın kendi konumunu yanlış okuma ve anlamalara

meydan vermeyerek, bizzat kendisi tarafından hayatta iken açıklığa kavuşturması Türkiye düşünce hayatımız için önem arz etmektedir.



SONNOT

Şafak Ural'ın Yazmış Olduğu, Yayına Hazırladığı ve Editörlüğünü

Yaptığı Kitaplar *

1. *Pozitif Bilimlerde Basitlik İlkesinin Belirlenmesi Yolunda Bir Deneme*, İstanbul: İst. Üni. Ed. Fak. Yay, 1981.
2. *Temel Mantık*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1985.
 - a) *Temel Mantık* (genişletilmiş II. Baskı), İstanbul: Çantay Kitabevi, 1995.
 - b) *Temel Mantık* (genişletilmiş III. Baskı), İstanbul: Çantay Kitabevi, 2011.
3. *Pozitivist Felsefe*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1986.
 - a) *Pozitivist Felsefe* (ikinci baskı), Say Yayınları, 2006.
 - b) *Pozitivist Felsefe* (üçüncü baskı), İstanbul: Alfa Yayınları, 2012.
4. *Erkenntnistheorie und Moderne Naturwissenschaften / Mantık ve Modern Doğa Bilimleri*, ed: Ural, Ş., Lucius, E., Isis, İstanbul, 1992.
5. *Bilim Tarihi I*, İstanbul: Ağaç Yay, 1994.
6. *Bilim Tarihi II*, İstanbul: Ağaç Yay, 1994.
7. *Bilim Tarihi III*, İstanbul: Ağaç Yay, 1994.
 - a) *Bilim Tarihi I, II, III* (ikinci baskı), Kırkanbar Yayınları, 1996.

b) *Bilim Tarihi I, II, III* (üçüncü baskı), İstanbul: Çantay Yayınları, 2000.

8. *Matematik und Philosophie / Matematik ve Felsefe / Mathematics and Philosophy*, ed: Ural, Ş., Lucius, E., Isis, İstanbul: 1995.

9. *Mantık*, Ders kitabı, İstanbul: Yuva Yay., 1998.

10. *Artificial Intelligence, Language and Thought / Künstliche Intelligenz, Sprache und Denken / Yapay Zeka, Dil ve Düşünce*, ed: Ural, Ş., Lucius, E., Isis, İstanbul, 1999.

11. *Mimarlık ve Felsefe*, Yay. Hazırlayanlar: Şentürer A., Ural, Ş., Atasoy A., İstanbul: Yem yay., 2002.

12. *Mimarlık ve Felsefe: Etik ve Estetik*, Yay. Hazırlayanlar: Ural, Ş., Şentürer, A., Sönmez, Uz, F., İstanbul: Yapı Yayın, 2004.

13. *Mantık, Matematik ve Felsefe, I. Ulusal Sempozyumu 26-28 Eylül 2003 Assos- Çanakkale*, Yay. Hazırlayanlar: Ural, Ş., Özer, M., Koç, A., Şen, A., Hacibekiroğlu, G, İstanbul: İKÜ Yayınları, 2004.

14. *Kaos, Mantık, Matematik ve Felsefe II. Ulusal Sempozyumu 21-24 Eylül 2004 Assos-Çanakkale*, Yay. Hazırlayanlar: Ural, Ş., Yüksel, Y., Koç, A., Şen, A., Hacibekiroğlu, G., Özer, M., İstanbul: İKÜ Yayınları, 2005.

15. *Çeşitli Yönlerden Türk-Ermeni İlişkileri*, Yay. Hazırlayanlar: Ural, Ş., Yetiş, K., Emecen F., İstanbul: İ.Ü. Yay., 2006.

16. *Sonsuzluk ve Görelilik, Mantık, Matematik ve Felsefe III. Ulusal Sempozyum Bildirileri*, Yay. Hazırlayanlar: Ural, Ş., Yüksel, Y., Koç, A., Şen, A., İstanbul: İKÜ Yayınları, 2008.

17. *Zaman-Mekan*, Yay. Hazırlayanlar: Ural, Ş., Şentürer, A., Berber, Ö., Sönmez, F., İstanbul: Yem Yay., 2008.

18. *Türk-Ermeni İlişkilerinde Yeni Yaklaşımlar*, Yay. Hazırlayanlar: Ural, Ş., Emecen, F., Aydın, M., İstanbul: İ.Ü. Yay., 2008.

19. *The Dialogue of Cultural Traditions: Global Perspective*, Ed.: Sweet, W., McLean, G. F., Imamichi, T., Ural, Ş., Akyol, O. F., Washington DC: The Council for Research in Values and Philosophy, 2008.

20. *Türkiye'de Felsefenin Geleneği ve Geleceği*, Ed: Ural, Ş., İbişi Temelli, A., Çoban Sarı, F. D., Öztanrıkulu Özel, N., İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 2012.

21. *Handbook of the 5th World Congress and School on Universal Logic*, Ed: Beziau, J, Ural, Ş., Buchsbaum, A., Taşdelen, İ., Kamer, V., İstanbul: Mantık Uygulama ve Araştırma Derneği Yayınları, 2015.

22. VI. Mantık Çalıştayı Kitabı, Yayına Haz.: Kamer, V., Ural, Ş., İstanbul: Mantık Uygulama ve Araştırma Derneği Yayınları, 2016.

Şafak Ural'ın Yazmış Olduğu Makaleler ve Kitap İçinde Bölümler *

1. "Kitap Konuşmaları", *Felsefe Arkivi*, 1975, Sayı: 19
2. "Lukasiewicz-Tarski Notasyonu", *Felsefe Arkivi*, 1981, Sayı: 22-23
3. "Felsefi Açıdan Bilim", *Felsefe Arkivi*, 1984, Sayı: 24
4. K. R. Popper, Popper'in *Tarihselciliğin Sefaleti* isimli kitabının Türkçe çevirisine yazılan "Sunuş", İstanbul: İnsan Yay., 1985
5. "Pozitivist ve Neopozitivist Felsefe", *Felsefe Konuşmaları* içinde, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1987
6. "Çok-Değerli Mantık", *Felsefe Arkivi*, 1987, Sayı: 26
7. "Sembolik Mantık ve Uygulaması", *Felsefe Arkivi*, 1987, Sayı: 26
8. "Dedüksiyonda Öncüller mi Yoksa Sonuç mu Önce Gelir?", *Felsefe Arkivi*, 1987, Sayı: 26
9. "Mitoloji ve Bilim", *İnsan ve Kainat*, 1988
10. "Aydın Kimdir?", *Mili Kültür*, 1990, Sayı: 70
11. "Diyalektik Düşünce ve Mantık", *Felsefe Arkivi*, 1991, Sayı: 28

12. "Logic and the Different Forms of Thinking", *Erkenntnistheorie und Moderne Naturwissenschaften / Mantık ve Modern Doğa Bilimleri* içinde, İstanbul, 1992
13. "Mantık ve Çeşitli Düşünüş Türleri", *Erkenntnistheorie und Moderne Naturwissenschaften / Mantık ve Modern Doğa Bilimleri* içinde, İstanbul, 1992
14. "Was Kommt Bei der Deduktion Zuerst: Die Prämisse oder das Ergebnis?", *Erkenntnistheorie und Moderne Naturwissenschaften / Mantık ve Modern Doğa Bilimleri* içinde, İstanbul, 1992
15. "Dedüksiyon da Öncüller mi Yoksa Sonuç mu Önce Gelir?", *Erkenntnistheorie und Moderne Naturwissenschaften / Mantık ve Modern Doğa Bilimleri* içinde, İstanbul, 1992 (Bu makale *Felsefe Arkivi*'nde (Sayı: 26, 1987)'de de yayınlanmıştır)
16. "Bir Mantık Kavramı Olarak Yanlıklık", *Felsefe Dünyası*, 1992, Sayı:4
17. "Hangi Hürriyet?", *Felsefe Dünyası*, 1994, Sayı:12
18. "Bilim Felsefesinin Amacı veya Bilim Felsefesinin Felsefesi", *Felsefe Arkivi*, 1994, Sayı: 29
19. "Mathematics and Physical Things", *Matematik und Philosophie / Matematik ve Felsefe / Mathematics and Philosophy* içinde, İstanbul, 1995
20. "Fizik Nesnelerin Tek Tek Varlıklar Olarak Veya Bir Süreç Olarak Kavranılması", X. *Ulusal Astronomi Kongresi (2-6 Eylül 1996) Bildiriler Kitabı* içinde, İstanbul, 1996
21. "Bireyin Eğitimi ve Toplumun Eğitimi (Değerler ve Eğitim Arasındaki Mantıksal İlişki)", *Yüzüncü Yıl Eğitim Fakültesi, Türkiye 2. Eğitim Felsefesi Kongresi; Bildiriler, Müzakereler* içinde, Ankara, 1997

22. "Mantık, Matematik, Fizik Nesnelere ve Felsefe", *Bilim Felsefesi Seminerleri* içinde, Gebze-Kocaeli, 1997
23. "Epistemolojik Açından Değerler ve Ahlak", *Doğu Batı*, 1998, Sayı:4
24. "Temporality in the Connectives", *Artificial Intelligence, Language and Thought / Künstliche Intelligenz, Sprache und Denken / Yapay Zeka, Dil ve Düşünce* içinde, İstanbul, 1999
25. "Demokrasi Kavramı, Toplumsal Değerler ve Birey", *İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1999, cilt: XL
26. "Goethe ve Renk", *Arredamento Mimarlık*, 2000, Sayı: 100
27. "Teknik, Teknoloji ve Değerler", *Cumhuriyet Bilim ve Teknik*, 14 Ekim 2000
28. "Über die Zeit und die Konnektoren", *Homo pragmatico-theoreticus, Philosophie - Interdisziplinarität und Evolution – Information* içinde, 2001, ss. 167-173
29. "Kozmoloji ve Felsefe", *Ege Üniv. Fen Fak.*, 2001
30. "Temporal Interpretations of the Connectives", *Philosophical Inquiry*, 2001.
31. "Teknoloji ve Felsefe", *Dünya Gazetesi*, 2001.
32. "Teknoloji, Değerler ve Havuç", *Kalite Kongresi II*, 7-8 Haziran 2001. (Konuşma, metin haline getirilmiştir.)

33. "Mimari Objenin Felsefi Açısından Yorumu", *Mimarlık ve Felsefe* içinde, 2002.
34. "Felsefe ve Teknoloji", *Kutadgubilig Felsefe-Bilim Araştırmaları*, 2002, Sayı: 2, ss. 237-247.
35. "Dil ve Düşünce", Dil, Kültür ve *Çağdaşlaşma* içinde, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, 2003
36. "Bir Bina Kente ne Söyleyebilir?: 30.03.3003", *Mimarlık ve Felsefe: Etik ve Estetik* içinde, İstanbul: Yapı Yayın, 2004
37. "Puslu (Fuzzy) Mantık", *Mantık, Matematik ve Felsefe, I. Ulusal Sempozyumu 26-28 Eylül 2003 Assos-Çanakkale* içinde, İstanbul: T.C. İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları, 2004
38. "Pozitivizmin Mirası", Vehbi Hacıkadıroğlu Fahri Doktora Töreni ve Çalıştayı, 9 Aralık 2005, (Bu konuşma, metin haline getirilmiştir.)
39. "Puslu Mantık: Felsefe İçin Yeni Bir Açılım Olabilir mi?", *Prof. Dr. Süleyman Hayri BOLAY Armağan Kitabı* içinde, Ankara: Gazi Kitabevi, 2005
40. "Ritm Ritüel ve Değerler", *Felsefe Dünyası*, 2005, Sayı: 41
41. "Kozmozdan Kaosa", *Kaos, Mantık, Matematik ve Felsefe II. Ulusal Sempozyumu 21-24 Eylül 2004 Assos-Çanakkale* içinde, İstanbul: İKÜ Yayınları, 2005
42. "Kant'ın Newtoncu Kozmolojisi ve Modern Yıldız Kuramının Temellerinin Atlışı", *XV. Ulusal Astronomi Kongresi Bildiri Kitabı* içinde (Akarsu, Ö. İle birlikte), İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları, 2007, No 60, Cilt 1

43. "Pozitivizm, Viyana Mühiti və Sübut Anlayışı", Tərcümə edən: R. Məmmədov, *Fəlsəfə və Sosial-Siyasi Elmlər Elmi Nəzəri Jurnal, AFSEA*, Bakı: Azərbaycan Universiteti, 2007
44. "Sonsuzun Kavranılması (I)", *Sonsuzluk ve Görelilik, Mantık, Matematik ve Felsefe III. Ulusal Sempozyum Bildirileri* içinde, İstanbul: İKÜ Yay, 2008
45. "İç İçe Geçmiş Zamanlar", *Zaman-Mekan* içinde, İstanbul: Yem Yay., 2008
46. "Kaos: Yeni Bir Paradigma mı?", *FLSF Süleyman Demirel Üniversitesi Felsefe Bölümü Dergisi*, 2008, Bahar
47. "Do we have to die?", *Brecha de fragilidad / The fragility gap* içinde, Granada, 2009
48. "Bir Varoluş Biçimi Olarak 'Stress' ve Gerçeklik", *FLSF*, 2010, Sayı: 9
49. "Do we have to die?", *Homo universalis Evolution, Information, Rekonstruktion, Philosophie* içinde, Frankfurt, 2011
50. "Bireysel Algı Uzayı ve Fiziksel Nesnelər", *Felsefe Açısından Kültür, Sanat ve Dil* içinde, İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Yayınları, 2011
51. "Tasavvur ve Gerçeklik Olarak Hayat", *Yaşayan Felsefe* içinde, İstanbul: Otto Yayınları, 2011
52. "Aydınlanma, Bilim ve Bireyleşme", *Aydınlanma Din Demokrasi, II. Ilgaz Felsefe Günleri 13-14-15 Ekim 2011* içinde, Ankara: Eskiyei Yayınları, 2012
53. "Enformasyon Kavramı Üzerine", *Türk Kütüphaneciliği Dergisi*, 2012, Sayı: 3, Eylül

54. "Şehir Bilinci", *II. Uluslararası Felsefe Kongresi 11-13 Ekim 2012: Şehir ve Felsefe Bildiri Kitabı* içinde, Bursa: Bursa Kültür A.Ş., 2013
55. "Teoloji ve Felsefe", *SDÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Yıl: 2003/1, Sayı: 30
56. "Platon, Kaos Teorisi ve Varlık Tasarımı", *Diriliş Yolunda Türk Düşüncesi Necati Öner'e Armağan* içinde, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2013
57. "Bireyleşme ve Bireyin Eğitimi", *Çağın Sorunları Karşısında Eğitim Sempozyumu 06-07 Mayıs 2014* içinde, Bayburt: Bayburt Üniversitesi Yayınları, 2014
58. "Newtoncu Bilim Anlayışı", *Kilikya Felsefe Dergisi*, Yıl: 2005/1, Sayı: 1
59. "Günümüzde Ahlak ve Bireyin Ontolojisi", *Birlikte Yaşamak* içinde, Ankara: Hece Yayınları, 2015
60. "Edebiyat ve Mantık", *Felsefe Edebiyat Sempozyumu (29-30 Nisan 2015, Van) Bildiri Kitabı* içinde, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Yayınları, 2015
61. "Akıl ve İnanç", *Doğu'dan Batı'ya Düşüncenin Serüveni: Aklî Düşünce ve Felsefenin Doğu'dan Doğuşu: Babil-Keldanî-Çin-Hint-İran-İbranî Gelenekleri 1. Cilt* içinde, İstanbul: İnsan yayınları, 2015
62. "Rudolf Carnap", *Doğu'dan Batı'ya Düşüncenin Serüveni: Yirminci Yüzyıl Düşüncesi, 4. Cilt* içinde, İstanbul: İnsan Yayınları, 2015, 4. Cilt
63. "Türkiye'de Aydınlanma, Birey ve Bireyleşme ve Bunun Türkiye'ye Yansımaları", *Türk Tefekkür Dünyası Bilgi Şöleni: 6-7 Aralık 2012, 2. Cilt* içinde, Denizli Pamukkale Üniversitesi Yayınları, 2015

64. "Teknolojinin 'Teknoloji' Kavramı ve Değerlerle İlişkisi", *Yeni Türkiye Dergisi*, 2016, Sayı: 88, Cilt I
65. "Newton Fiziği ve Matematik", *Bilim Tarihi ve Felsefesi: Tarih ve Problemler* içinde, Mardin: Mardin Artuklu Üniversitesi Yayınları, 2016
66. "Pozitivist Metafizik", *Hikmetin İzinde Kenan GÜRSOY'a Armağan* içinde, Ankara: Aktif Düşünce yayınları, 2016
67. "Solipsist Açından «Nesne» Kavramı", *VI. Mantık Çalıştayı Kitabı* içinde, İstanbul: Mantık Uygulama ve Araştırma Derneği Yayınları, 2016.

*Şakak Ural'a ait yukarıda sıralanan eserler ve tarihleri aşağıdaki adreslerden derlenmiştir:

<http://aves.istanbul.edu.tr/424/yayinlar>

<http://www.safakural.com/ozgecmis>

<http://www.uskudar.edu.tr/assets/uploads/cv/file/tr/101-safak-ural.pdf>

EKLER

A. RÖPORTAJ-1*

1. Özgeçmişinizden 1971 yılında Ankara Üniversitesi DTCF Felsefe bölümünden mezun olduğunuzu öğreniyoruz. Lisans eğitiminizde felsefeye yönelmeniz, Lisans sonrası Sistematik Felsefe kürsüsünde akademisyen olarak faaliyetlerinizi sürdürmeniz ve bu dönem içinde Pozitivizme yönelik çalışmalar yapmanızda etkili olan faktör/faktörler nelerdir?

Cevap: Lisans eğitimimde felsefeyi seçmem tesadüftür. Lisede Fen Dalı mezunuyum. Lise eğitimim boyunca hiç felsefe dersi görmedim. Felsefe ile ilk defa üniversitede tanıştım. Lisans eğitimim sırasında felsefeyi kendime çok yakın buldum. Pozitivizme yönelik çalışmalar yapmamda Lise eğitimimin fen bölümü olması, bu eğitimin de matematik-fizik ağırlıklı olması etkilidir. Üniversitede kalmamda ve akademik çalışmamı seçmemde Prof. Dr. İsmail TUNALI'nın büyük katkısı olmuştur. Tunalı hocanın emprisonist ressamlarla ilgili bir çalışması vardı; onun bu konuyu çalışmasında E. Mach'ın etkisi olmuştur. Bildiğiniz gibi Mach, bilime yaptığı katkıyla ünlüdür. Sonuçta Tunalı hoca beni Prof. Dr. Ahmet Yüksel ÖZEMRE'ye yönlendirdi. Prof. Özemre Türkiye'nin ilk atom mühendislerindendir, İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesinde çalışmalarını yürütüyordu o dönem; Atom Enerjisi Kurumu başkanlığı da yapmıştır. Pozitivizme yönelmemin temel nedeni Ahmet Yüksel ÖZEMRE'dir. Doktoramı onun yanında yaptım.

Asistan olarak İstanbul Üniversitesine alınma nedenim, giriş sınavında sorulara verdiğim cevaplardır. Fen arka planım dolayısıyla sorulara verdiğim cevaplar Tunalı hocanın ilgisini çekti. Bu arka plan, daha sonra Bilim felsefesi çalışmak isteğimi de elbette

belirlemiştir. Üniversite öğrenciliği dönemimde Aydın Sayılı, Necati Akder, Nusret Hızır, Teo Grünberg ve Hüseyin Batuhan hocaların da Matematik, Mantık ve Bilim felsefesi ile ilgilenmemde yönlendirmeleri ve büyük katkıları olmuştur

2. Bugüne kadar toplam 5 toplantı yapan ve çeşitli ülkelerden ve disiplinlerden birçok öğretim üyesinin katıldığı “İstanbul-Viyana Çevresi Çalışma Grubu” fikri nasıl ortaya çıkmıştır ve bu çalışma grubunun temel amaçları nelerdir? Belirlenen amaçlara ulaşılabilmiş midir? Özgeçmişinizden 5. Toplantının konusunun “Zaman” olduğunu öğreniyoruz. Öteki dört toplantının konuları nelerdir? Çalışma grubu bugün faaliyet yürütmekte midir?

Cevap: Doktora sonrası Viyana’ya gitmek için bir burs buldum. Bunun için İstanbul’da bir yıl Almanca çalıştım. Ardından Viyana’ya gittim. Orada Bilim Felsefesi Profesörü Erhard OESER ve Asistan Stephan HALTMAYER hocalarla çalıştım. Bu iki hocayla çalışırken “İstanbul-Viyana Çevresi Çalışma Grubu” fikri doğdu. Grubun amacı bilim felsefesi üzerine, bilimin felsefesi üzerine ortak çalışma yapabilmektir. Amaçlarımıza kısmen ulaştık. Grup bugün aktif değildir.

3. Türkiye’de birçok üniversitede lisans düzeyinde birçok felsefe bölümü mevcut olduğu bilginiz dâhilindedir. Hem bir felsefeci hem İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe bölüm başkanlığı hem de 2004-2009 yılları arasında Rektör yardımcılığı yapmış tecrübeli bir yönetici olarak sizce bugün Türkiye’de mevcut felsefe bölümleri; ders içerikleri, yaygınlıkları, hedefleri ve ürettikleri ile çağdaş dünya ile Türkiye kültürüne katkı bakımından hangi konumdadır? Bu konuda gözlemlerinizi ve çözüm önerilerinizi nelerdir?

Cevap: Türkiye’de felsefe bölümlerinin yaygın olması memnuniyet vericidir. Fakat bölümlerde aynı standartlarda felsefe eğitimi yapıldığını söylemek mümkün görünmemektedir. Felsefe bölümlerinin tanımlı bir hedefi olduğunu düşünmüyorum.

Ürettikleri ile felsefe kültürüne istenilen düzeyde katkı yapıldığını da düşünmüyorum. Bu sözlerimin Türkiye’de son derece değerli felsefecilerin bulunmadığı kanaatini içermiyor. Tek tek çok değerli filozofların olması kurumsal başarı sağlamaz. Ne yapmalı? Felsefenin genellikle spekülative bir yapısı olduğu düşünülür. Bu büyük ölçüde doğrudur. Çünkü felsefe geleneksel olarak insanı, kozmosu ve toplumu konu alır. Bu sorunlar-sorularla ilgili felsefi bakış bir yönüyle elbette spekülative’dir. Ne var ki kanaatimce felsefe insanla ve hayatla başka hiçbir disiplinin olmayacağı kadar çok ilgi içindedir. Felsefe günlük yaşamın tam içindedir. Bireysel, toplumsal ve evrensel sorunların felsefi bir bakış olmadan teşhis edilebilmesi ve tanımlanabilmesi kanaatimce mümkün değildir. Şöyle bir söz var: Hiçbir Fransız devlet adamı Descartes’i bilmeden sorunları kavrayamaz ama hiçbir devlet adamı Descartes yöntemiyle sorunları çözemez.

Sorunların teşhisi ve tanımında bir bakıma anlamlandırılmasında felsefi analize, felsefi yoruma, en genel anlamda felsefi bilgiye ihtiyaç vardır. Ülke- Dünya sorunlarına göz atalım: Küreselleşmenin bir yönüyle hukuki, bir yönüyle teknolojik, bir yönüyle de ekonomik veçheleri söz konusu. Aynı zamanda ağırlıklı olarak kültürel sosyal bir problemdir. Şu an ülkede yaşanan sorunların kültürel yönünün ne kadar önemli olduğunu kim inkar edebilir. İslam dünyasının boğuştuğu sorunların kültürel yönü, bu sorunların felsefi bakışa ne kadar çok ihtiyaç gösterdiğinin ispatı değil midir? “Bu çerçevede ümitli olabilir miyiz?” sorusu sorulmadan edilmiyor. Şahsen zaman zaman karamsarlığa düşmekten kendimi alamıyorum. İlahiyat fakültelerinden felsefenin çıkarılmak istenmesi böyle bir kötümserliğin hafife alınmamasını gerektiriyor. Ne yapmalı? Bir siyasetçi gözüyle değil akademisyen gözüyle cevap vermek istiyorum. Felsefeyi diğer akademik alanlarla irtibatlandırmak zorundayız. Doktor, mühendis temel bilim eğitimleri alan herkes felsefe ile tanışmak zorunda. Böyle bir ilişki felsefe eğitimi veren bölümdeki meslektaşlarımın da kendilerine yeni bakış açıları sağlamasına yardım edecektir. Bu amaçla hem felsefe bölümlerindeki eğitimlerinde öğrencilerin farklı dallarla ilişki kurulmaları sağlanmalı, hem de farklı dallarda eğitim gören öğrencilerin felsefeyle ilişki kurmalarına olanak verilmelidir. Amaç, bu bölümlerden mezun olacak kişilerin gelecekteki hayatlarında felsefeyi kullanabilmelerine zemin hazırlamak olabilir. Bu aynı zamanda felsefe bölümünde ders veren öğretim üyelerinin farklı alanlardaki sorunlarla tanışmalarının gerekçesi olabilir Bu öğretim üyelerinin farklı disiplinlerin sorunlarıyla tanışıp onlara felsefi bir bakışla yaklaşabilmelerinin son derece önemli olduğunu düşünüyorum. Bu

sonucu elde edebilmenin bir yolu da, farklı branşlardan gelen öğrencilerin felsefe bölümlerinde yüksek lisans ve doktora yapmalarına zemin hazırlamaktır. Ayrıca ilahiyat fakültelerinde belirli bir oranda felsefe bölümü mezunlarının akademik kadrolarda yer almaları ve imkanlar ölçüsünde başta hukuk, fen, iktisat, tıp fakültelerindeki genç öğretim üyelerinin felsefe nosyonu sahibi olmaları sağlanmalıdır.

Eğer akademik dünyanın sorunlara felsefi bir çözüm getirmesi umuluyorsa, felsefe bölümündeki hocaların sorunlarla yüz yüze gelmesi gerekir. Örneğin bir fizikçinin ne gibi felsefi sorunlarla yüz yüze olduğu, hekimin mühendisin ne gibi sorunları olduğu ve bunlara felsefi ne gibi cevaplar verileceğinin felsefe bölümündeki meslektaşlarının bizzat bilmesi ve görmesi gerekir. Dolayısıyla felsefi birikimi sorunlarla yüzleştirmek zorundayız. Teoloji ile ilgilenen bir felsefecinin kuantum fiziğinin veya biyolojinin temel sorunlarını bilmesi kaçınılmazdır. Bilimin günümüzdeki sorunlarıyla uğraşmak, tarihimizdeki bir filozofun ne dediğini bilmek kadar önemlidir. Günümüzdeki sorunlara uygulayamadıkça ve onlarla ilişkilendirilemedikçe felsefe, hiçbir işe yaramayan akademik bir gevezelik olacaktır. Aslında Antik Çağ'dan günümüze kadarki gelişiminde filozofların yaptığı ve bugün okuttuğumuz felsefi akımlar, salt felsefi sorunlar olarak düşünülemez. Orta Çağ'da teoloji ve felsefe, Yeniçağ'da bilim ve felsefe, bugün ahlak ve felsefe bu dediklerimin dışında, yani birbirlerinden bağımsız olarak sanıyorum anlamlandırılmaz.

Yukarıda söylenenlere dönersek, Felsefe bölümlerinin hedeflerinin bu özellikleri dikkate alarak seçilmesinin önemli olduğunu düşünüyorum. Akademik hayatım boyunca fizik, matematik, biyoloji, tıp, astronomi, iktisat, hukuk, güzel sanatlarla ilgili eğitim veren birimlerde felsefe dersleri verdim. Bunu bilinçli olarak yaptım. Çünkü farklı disiplinlerden gelen insanların kendi mesleklerini felsefi bakış açısıyla ve günlük toplumsal sorunları da yine felsefi bir bakışla temellendirmelerinin gerekli olduğuna inanıyorum.

4. “Atatürkçü Düşünce Sisteminin Felsefi Temelleri” başlıklı konuşmanızda “...“Hayatta en hakiki mürşit ilimdir” sözünde, Viyana Çevresi olarak bilinen ve etkisini halen sürdüren pozitivismin esintisini görmek mümkündür. Bu sözler, O’nun çağını yakından izleyen, anlayıp yorumlayabilen ve uygulayabilen bir lider olduğunun bir göstergesi olarak da düşünülebilir” demişsiniz. Osmanlı’nın son bazı devlet adamlarının ve günün Osmanlı entellektüel dünyasının A. Comte pozitivisminden etkilendiğini biliyoruz fakat sizce M. Kemal Atatürk, Pozitivizmden özel olarak da Viyana Çevresi Pozitivizminden ne ölçüde ve daha çok hangi boyutlarından etkilendi ve bu etkilenme yeni devletin inşasında, yeni kurumların, yeni bir yaşamın tesisi çabasında ne oranda belirleyici oldu, bunu nasıl tespit edip belirleyebiliriz.?

Cevap: (Şafak Ural bu soruyu çok beğendiğini belirtti, bu soru için teşekkür etti) Osmanlı Devletinin pozitivismden önce aydınlanmanın farkında olduğunu düşünüyorum. Esasen Osmanlı gibi köklü bir devletin olup bitenlere bigane kalması ve kendini yenilemek istememesi zaten söz konusu değildir. Aydınlanma deyince üç temel ayak üzerine bu hareketi inşa etmek gerekir. İskoç Aydınlanması, Fransız ve Alman Aydınlanması. İskoç Aydınlanmasının ve diğer sonraki aydınlanma hareketinin temelini teşkil eden Berkeley, Locke, Hume gibi düşünürlerin empirist olmaları tesadüf olarak yorumlanamaz. Locke’un ünlü *Tabula Rasa*’sı bunun tipik bir örneğidir. Locke zamanında insanlar büyücü suçlamasıyla yakılıyordu. Locke “doğuştan getirilen bilgi yoktur” söylemiyle büyük ölçüde ve bilinçli olarak çağının taassubuna ve hurafelerine karşı çıkmak istemiştir.

Bu hareket Orta Çağ’dan kopuşu ve aydınlanmaya giden yolu tanımlar. Osmanlı felsefi olarak bu ayrıntıyı fark etmemiş olabilir; fakat bence başlayan hareketin gelişiminin ve ne gibi sonuçlar olabileceğinin farkındaydı. Tarihi sebeplerden dolayı aydınlarını Fransa’ya yolladı. Jön Türkler olarak bilinen Osmanlı aydınları Fransız Ansiklopedistleri’nin adeta bir kopyasıdır. Fransız Ansiklopedistlerin (Voltaire,-Diderot vd.) amacı halkı aydınlatmaktır. Ansiklopedi yazarlığı bu amaç için seçilmiş bir araçtır. "Halkı aydınlatmak" bir bakıma "tepeden inme hareketi" gibi kavramlar size neyi hatırlatıyor? Jön Türkleri değil mi? Tanzimat dönemi ve Cumhuriyetin başlangıcında

karşımıza çıkan pozitivist bakış açısı da aslında Osmanlının aydınlarını Fransa'ya göndermek suretiyle bilinçli olarak başlattığı entelektüel bir harekettir.

Kuşkusuz Atatürk'ün askeri bir deha olmasının dışında geniş bir entelektüel kapasitesi vardır. Onun, o çağın pozitivisminden etkilendiğini, onlardan haberdar olduğunu biliyoruz. “Hayatta en hakiki mürşit ilimdir” sözünü böyle yorumluyorum. Bu söz pozitivismin metafiziğe karşı görüşünün sosyal alana uygulanmasının çok güzel bir örneğidir. Bir noktaya dikkat çekeyim; en geniş anlamda aydınlanma, bugünün dünyasını (pek farklı değiliz galiba ama) kökten değiştirmiştir. Avrupa'da krallıklar yıkılmış veya sembolik bir konuma gerilemiştir. Rusya, Japonya, Çin gibi ülkelerde de bu hareketin etkisini görmek mümkündür. Bu dünyanın en köklü geleneğine sahip Çin gibi bir ülkede çok köklü kültürel devrimler gerçekleştirmiştir. Bunun arkasında bence aydınlanmanın bir çocuğu olan Marksizm bulunmaktadır. Atatürk'ün cumhuriyetle yaptıkları aslında bütün dünyada etkileri görülen bir değişimin ve dönüşümün Türkiye'deki yansımasıdır.

Bence aydınlanma ile başlayan değişim, yalnızca felsefi anlamda değil, ekonomik-siyasi-kültürel-teknoloji-bilim gibi alanlarda da kendini göstermiştir. Aydınlanma olgusu zincirleme reaksiyon gibi çok farklı alanlarda değişim ve dönüşüme neden olmuştur. Pozitivism de bu dönüşüm ve değişim içerisinde kendine özgü bir yere sahiptir. Dolayısıyla cumhuriyet döneminde karşımıza çıkan değişim ve dönüşümleri kavramak için geniş ölçekli algıya gerek vardır.. Bu değişim dönüşümler örneğin sanayi devrimi akabinde teknolojik devrimi beraberinde getirmiştir. Bu zincirleme reaksiyonun dışında kalmak elbette söz konusu değildir. Yukarıda da işaret ettiğim gibi bu değişim dönüşümler Osmanlı İmparatorluğunun da katılmak istediği değişimlerdir, Osmanlı bunların dışında kalmak istememiştir. Dolayısıyla Cumhuriyet, sadece siyasi yapının değişimi değildir; tüm dünyada gerçekleşen değişimlerin Osmanlı'daki yansımasının çok yönlü bir sonucudur.

Dolayısıyla Atatürk'ün kurmuş olduğu cumhuriyet, dünyanın her yerinde varlığını hissettiren bir değişim olgusunun bir izdüşümüdür. Bu noktadan bakarsak Cumhuriyet'in kurulması bir zorunluluktur. Osmanlı bilinen çalkantılar döneminde (meşrutiyetin ilanı vb.) söz konusu değişim dönüşüme ayak uydurmak istemiş fakat bunu başaramamıştır. Rus Çarlığı da bunu başaramamıştır, Çin imparatorluğu da bunu başaramamıştır. Bunu en iyi İngiliz imparatorluğu başarmıştır. İngiliz imparatorluğu değişim ve dönüşümü dışlamadan, kendi bünyesinde gerekli reformları yapabilmiştir. Bu durumda cumhuriyeti bir imparatorluğun çöküşünün değil zorunlu bir dönüşümün bir evresi olarak görmek gerekir.

Büyük teknolojik dönüşümün, sanayi devriminin, bilimsel gelişmelerin geleneksel siyasi yapıyı değiştirmemesi mümkün değildi. Çin ve Rusya gibi büyük ve köklü devletler, bu dönüşüm sayesinde bugünkü güçlü konumlarını elde edebilmişlerdir.

5. Yine, “Atatürkçü Düşünce Sisteminin Felsefi Temelleri” başlıklı konuşmanızda “...Dil ile düşünce arasında yakın bir ilişki olduğunu, daha yerinde bir ifadeyle düşüncemizin dil aracılığıyla oluştuğunu biliyoruz. Bunun sonuçlarından birisi de kavramlaştırma yoluyla varlık kazandırmaktır. Bir dil ne kadar zenginse, yani farkları ifade edebilecek kavramlara sahipse, düşüncenin gelişmesi, gerçekliği o oranda daha iyi yansıtması mümkün olur” demişsiniz. Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında dilde sadeleşme amacıyla Farsça ve Arapça kökenli kelimelerin dilden atılarak bunların Türkçe karşılıklarının bulunmaya çalışılıp toplumda yaygınlaştırılmaya çalışıldığını biliyoruz. Bugün gelinen noktada Arapça ve Farsça kelimelerin dilden atılmasında başarılı olduğumuz fakat bunlara Türkçe karşılık bulup dilimizi zenginleştirme noktasında aynı başarıyı gösteremediğimizi düşünüyorum. Yakın zamanlarda “...Şu anda Türkçe'nin mevcut kelime hazinesiyle Felsefe yapamazsınız. Ya Osmanlıca ya da İngilizce, Almanca, Fransızca kelime ve kavramlara başvuracaksınız...” iddialarının ardından bir tartışma yürütüldü. Türkçe'de sadeleşme çalışmaları ve yukarıda bahsedilen tartışmaya dair düşüncelerinizi açabilir misiniz?

Cevap: Cumhuriyetle birlikte dildeki dönüşüm üzerinde çok tartışılmış ve halen tartışılmaktadır. Arapça-Farsça karışımı bir dil hala daha kullanılıyor olabilir miydi? Evet, olabilirdi fakat yeni bir dilin kurulması için ileri sürülebilecek gerekçeler bence bir öncekine göre daima bir fazladır. Yani Arapça-Farsça karışımı bir dilin gerekliliğini ileri sürebilecek her haklı gerekçeye karşı yine haklı bir gerekçe bulunabilir ve fazladan bir gerekçe Türkçe için söylenebilir. Şunu demek istiyorum: Çok kabaca ifade etmek gerekirse, Batı dillerinin temelinde Latince vardır. Ama Türkçenin temelinde Arapça yoktur. Hiç şüphesiz Batı dillerinin belirlenmesinde, oluşumunda Latincenin önemi,

Türkçenin oluşumunda Arapçanın yeri ve öneminden farklıdır. Batı kültürü kendi kültürünü kendi milli dili aracılığıyla kurmuştur. Bu dil Almanca İngilizce, Fransızca, İspanyolca gibi dillerdir. Bu açıdan bakılınca Türkçe Arapça dilinin sentaktik ve gramatik yapısına bağlı gelişmiş değildir. Türkçenin bir bilim ve kültür dili olabilmesi için kendi kurgusuna (yani gramatik-sentaktik kurgusunu) dönmesi son derece anlaşılabilir bir dönüşümdür. Türkçenin günümüzdeki durumunu hem alfabe olarak hem de kavram olarak söz konusu dönüşümü gerçekleştirerek ilerlemesini doğal karşılamak lazım. Bu bakış açısı bence Türkçenin ve Türk kültürünün önünü açmak açısından olumlu bir özelliktir.

Alfabe değişiminin ve kavram sadeleştirmesinin (dönüşümü) Türkçeyi kısırlaştırdığı ileri sürülmektedir. Bu sebeple felsefi ve edebi eserlerin verilemediği söylenmektedir. Bence bu durumda şunu sormak gerekir: Arapça, Farsça konuşulan ülkelerde çok mu felsefi edebi eser üretilmektedir? Kültür tanımı gereği artmayı çoğalmayı içerir. Bunun için bir kültürün kendi dışındaki kültürlerle açık olması gerekir. Bu yapılmadığı takdirde steril bir ortam yani hiçbir şeyin üremediği bir ortam oluşacaktır. Tarih boyunca bu steril ortamın iki sonucu olmuştur; bireyler kendi kültürlerini küçümser, kendini o kültüre ait hissetmemeye başlar, ikincisi hakim kültürün baskısı ve etkisi altında kalır. O bakımdan bir toplumun en uygun koşulları oluşturması, kültürel yapıyı buna göre kurgulaması gerekir. Türkçeye dönüş bence bu olanağın elde edilmesi için iyi bir şanstır.

-F.Ö. : Şans bu anlamda kaçtı mı?

-Ş.U. :Bunu söylemek için daha erken.

Yeni bir şey söyleme kültürü, ve yenileme fırsatı bu koşullar altında elde edilebilir. Bir toplumun kültürü o toplumun bireylerinin günlük sıradan yaşamına cevap verebilmelidir. Bu yapılmadığı takdirde kültürel yozlaşma kaçınılmazdır. Hiçbir kültür aynı kalarak varlığını sürdüremez. Değişen dış koşullara o toplumun kültürü ayak uydurmak zorundadır. Bunun koşulu kendini yenilemesi, değiştirmesidir. Türkçe alfabenin kabulü ve kavramsal dönüşüm tek başına iyidir veya kötüdür değerlendirmesinin konusu olamaz. Böyle bir değişimin kendi tarihi kültürümüzün çağdaş gereksinimlere uyarlanabilmesi için gerekli olduğunu, bunun iyi bir fırsat olduğunu düşünüyorum.

Dünyada hiç bir toplum eskiye dönüş yaparak, eskiyi canlandırarak veya eskiyi tekrarlayarak sorunlarını aşabilmiş değildir; ama hiçbir toplum geçmişten tamamen kendini kopararak da başarılı olabilmiş değildir. Türk toplumu değerlerine son derece bağlıdır. Dolayısıyla bugün o değerlerin unutulması veya yok edilmesi söz konusu değildir. Sorun yeni yaşam biçiminin talep ettiği yeni formları üretebilmektir. Bu zaten eskinin yeni formlar kazanmasıyla elde edilebilir. Aksi takdirde yabancı kültürlerin etkisi kaçınılmaz hale gelir ve o toplumda kültürel çatışmalar, sosyal, siyasi, ekonomik çatışmalara dönüşür.

*Bu röportaj 19-20 Eylül 2015 tarihleri arasında İlim Dallarının Düşünce Temellerini Araştırma Enstitüsü tarafından Ankara'da düzenlenen Uluslararası "Karl Popper ve Değişim" Toplantısına bildiri sunmak üzere geldiği Gür-Kent otelde gerçekleştirilmiştir.

B. RÖPORTAJ-2*

1. Bugüne kadar toplam 5 toplantı yapan ve çeşitli ülkelerden ve disiplinlerden birçok öğretim üyesinin katıldığı “İstanbul-Viyana Çevresi Çalışma Grubu” fikri nasıl ortaya çıkmıştır ve bu çalışma grubunun temel amaçları nelerdir? Belirlenen amaçlara ulaşılabilmiş midir? Özgeçmişinizden 5. Toplantının konusunun “Zaman” olduğunu öğreniyoruz. Öteki dört toplantının konuları nelerdir? Çalışma grubu bugün faaliyet yürütmekte midir?

Cevap: Bu konudaki cevabım yarım kalmıştı! Bu çalışma gurubunu Viyana’da bulunduğum sürede tanıştığım. Profesör Erhand OESER ve Prof. Stephan HALTMAYER ile birlikte oluşturduk. Amacımız İstanbul Üniversitesi Felsefe Bölümü İle -Viyana Üniversitesi Felsefe Enstitüsü arasında bir işbirliği oluşturmak ve ortak çalışmalar yapmaktı. Belirttiğiniz gibi beş toplantı yapıldı ve bu beş toplantıya da çeşitli alanlarda Türkiye’den ve yurtdışından; Amerika’dan Almanya’dan Avusturya’dan çeşitli matematik, fizik ve biyoloji başta olmak üzere farklı alanlardan gelen bilim adamlarının katıldığı felsefe toplantıları yapıldı. Amaç Viyana Çevresi zihniyetiyle, bilimlere felsefeyle ilgi içinde ele almaktı. Bu toplantılar amaçlarına ulaştı mı? Doğrusunu istersen biraz ulaştı, biraz ulaşamadı demek lazım. Ulaşamadığı yer; toplantılar sürdürülebilseydi o zaman daha böyle kalıcı olurdu yani bir şeyler ortaya çıkardı. Amaçlarına birçok yönden ulaştı, çünkü çok uzun zamandan beri İstanbul Üniversitesi Felsefe Bölümüne yabancı öğretim üyesi pek gelmiyordu. Nerden baksanız toplantıya katılan yabancı konukların sayısı toplam olarak 25-30 kişi olmuştur.

F.Ö.: Her bir toplantıda mı hocam?

Ş.U.: Hayır toplam olarak. Çok tanınmış kişiler de geldi, yani bu bir hareket oluşturdu, bu bir başarıydı benim için amacına ulaşmıştır. Bu toplantıların Felsefe Bölümünde bir

geleneği başlattığını, bu gelenek içinde iki yıl kadar önce dünya mantık kongresinin bölümümüzde yapıldığının altını çizmek yerinde olacaktır. Fakat "Çevre" toplantıları devam ettirilemedi. Maddi imkansızlıklardan dolayı devam ettirilemedi. Katkısı olanlar ortalıktan çekildi, bu yüzden belki bazı yönleriyle de başarısız olduğu yerler oldu. Bu noktada, bu gibi toplantıların organizasyonu için üniversitelerin ayrı bir bütçesinin olması gerektiğini özellikle belirtmek yerinde olacaktır. Bu tür toplantıların düzenlenmesi, yurtdışına öğrenci ve öğretim üyesi göndermek kadar önemli bir adım olacaktır.

2. "Aydınlanma, Bilim, Bireyleşme" adlı makalenizde Aydınlanma dönemini biçimleyen ana nedeninin bilimsel çalışmalar olduğunu ve *bireyleşmenin* Aydınlanma dönemini karakterize ettiğini, Ortaçağ'dan kopuşu en iyi temsil eden kavram olduğunu ve Batı dünyasının sonraki gelişimini karakterize edebilecek bir özelliğe sahip olduğunu belirtmişsiniz. 18. yy'da Bilimsel çalışmalar, aklına güvenen ve bağımsızlık isteyen bir bireyleşme kavramını yaratırken, bugün dünya 18.yy'ın çok ilerisinde bir bilimsel çalışma birikimine ve teknolojiye sahip olmasına rağmen, bireyleşme neden *bireyselleşme* ve duyarsızlığa doğru güçlü bir şekilde yön değiştirdi? Bu durum sadece bireyleşmenin bireyselleşmeye evrilme potansiyeli ile açıklanabilir mi?

Cevap: Bugünkü toplantıda da akademik gelişim, bilimsel gelişim konusunda bu kavramdan bahsettim.

F.Ö.: Hocam bu son cümle içinde bireyselleşmeye yönelik bir potansiyel taşıyor olması sizin makalenizde geçen bir bölümdü

Ş.U.: Evet haklısınız; dışardan bakıldığında, bireyleşme olarak ortaya çıkan bir olgunun zamanla, tarihi bir süreç olarak bireyselleşmeye evrildiği söylenebilir. Fakat böyle bir dönüşümün, bireyleşmenin doğası gereği olduğu söylenemez. Çünkü bireyselleşmenin ortaya çıkmasında rol oynayan asıl etken, sanayi toplumunun ortaya çıkmasıdır. Öyle görünüyor ki, sanayi toplumunun sosyal özellikleri, bireyselleşme olgusunun ortaya çıkmasının en önemli etkenidir. Bireyselleşme denildiğinde sanırım "ben-merkezli

(egocentric) bir insan", .egoist bir insan" düşünülüyor. Evet bu tip bir insan, günümüzde sosyal bir olgu olarak karşımızda durmaktadır. Bu olgu sosyal bir hastalık, sorunlu bir durum olarak da algılanmak istenilebilir. Fakat benim "bireyleşme"den kastettiğim şeyi, özellikle hukuki ve bir ölçüde de ahlaki bir zemin üzerinde düşünmek gerekir. Bilindiği gibi Aydınlanma hareketini karakterize eden özelliklerin başında bireyin aklını kullanması, aklını kullanarak evreni anlama çabası gelmektedir. Aklını kullanmak, aynı zamanda, bireyin yetenekleri ölçüsünde toplum içinde bir yer edinmesini, çalışmaları, başarıları ve becerileriyle toplum içinde bir yere sahip olmasını da içermektedir. Diğer bir ifadeyle *aidiyet* yerine *liyakatin*, yani becerinin geçmesi söz konusu olmaktadır. Kolayca görülebileceği gibi, bu özelliklerin hukuki ve ahlaki bir zemine oturtulması kaçınılmazdır, Çünkü ait olduğu gurubun gücüne dayanarak çeşitli olanaklar elde eden bireylerin karşısında çalışan, üreten, bir şeyler ortaya koyan bireylerin hakkını ancak hukuk ve ahlak ilkeleri koruyabilir. İşte benim "bireyleşme" kavramıyla kastettiğim olgu budur. Bu olgu, açıkça görüldüğü gibi, Aydınlanma döneminin insanını karakterize etmektedir ve Ortaçağ insan anlayışının da karşısındadır. Dikkat edilirse bu durum, "bireyleşme zaman içinde bireyselleşmeye sebep olmuştur" şeklindeki bir yargıya ulaşılmasına da olanak tanımamaktadır. Çünkü bireysellik, sosyolojik ve sosyo-psikolojik bir olgu olup, Batı toplumlarının bünyesine uygun olmakla beraber Doğu toplumlarının geleneksel yardımseverlik, toplumsallık gibi özellikleriyle de bağdaşmamaktadır. Fakat sanırım asıl sorun, bireyleşme sürecini gerçekleştiremeyen toplumlarda, yani birey haklarını özellikle hukuki ve ahlaki bir zemin üzerinde inşa edemeyen toplumlarda, bireyin emeğinin değersizleştirilmesi, takdir edilmemesi, gaspedilmesi bir "kader" olarak algılanmaktadır. Yani kısaca, bireyselliği, bireyleşmenin doğal bir sonucu olarak da nitelendirmek için bir sebep ortada yoktur

3. Bugün "postmodern" (kavramın tam olarak neye işaret ettiği yer yer silikleşmiş olsa da) bir dönem yaşadığımızı dair ciddi iddialar ve çalışmalar var. Aydınlanma dönemine ait araştırmalarınız çerçevesinde Postmodernizmin, Rönesans - Aydınlanma-Modernite üçgeninde nasıl bir yeri var? Postmodern olarak tanımlanan bu dönem ile Aydınlanma dönemi arasında bir ilişki söz konusu mudur? Şayet varsa bunu nasıl bir ilişki olarak görüyorsunuz?

Cevap: Postmodernizm, tabii benim çok ilgilendiğim bir alan değil; bu konuda fazla bir bilgim de yok. Çok genel hatlarıyla bakıldığında postmodern hayat, bireyleşmeyi, bireyin gidebileceği son noktaya götürüyor. Çünkü birey, kendi yetenekleriyle ayakta durması toplum içerisinde kendi yetenekleriyle bir yere gelmesi sosyal organizasyonun iyi işlemesine bağlı ama mesela teknoloji ve sunulan imkanlar, şehirleşme, sonuçta bireyi "şey" haline getiriyor. Toplumsal sorumluluklardan kaçmasına, teknolojik olanaklara sahip olan bireyin kendi kendine vakit geçirmesine ve soyutlanmış bir hayat yaşamasına sebep oluyor. Birey artık toplumsal bir yaşamdan uzaklaşmış oluyor. Bu tarz bir yaşam, sanatta, yaşamda her yerde postmodern bir üslup olarak karşımıza çıkıyor. Bu sürecin tarihsel olarak öncesinde bireyleşme olgusunu görüyoruz. Newton sistemi içinde gök cisimleri bir x , y gibi sembollerle anılırlar. Halbuki bir ressam veya şair için örneğin Venüs gezegeni çok farklı özelliklere ve değere sahiptir. İşten toplumun içerisinde birey de bireyleşme olgusunun ileri gitmesiyle birer x y olarak bir değer alıyor. Nitekim artık nüfus kağıdında yazan vatandaşlık numarası, benim birey olarak sahip olduğum nitelikleri dışta bırakıyor. Eğer bir vatandaşlık numaram yoksa zaten toplum içerisinde bir yerim de yok. Ne evlenebilirim ne araba alabilirim ne bir şey edinebilirim. Vatandaşlık numaram yoksa benim birey olarak toplum içerisinde bir yerim de yok ve nitel özelliklerim de ister istemez sıfırlanmış oluyor

Teknoloji insana yek başına taşıyabilme olanağı sunuyor. Artık insan, elindeki fotoğraf makinesiyle, arabasıyla veya ona sunulan teknolojik imkanlarla tek başına yaşayabilir hale gelmiş durumda. Bu durum, insanı toplumsal bir varlık olarak gören geleneksel bakış açısının da değişmesi anlamına geliyor. Bu durumunun insanı postmodern bir yaşam biçimine ittiğini düşünüyorum.

F.Ö.: Yani postmodernizmden öte postmodern bir yaşam var bugün?

Ş.U.: Evet.

F.Ö.: Yani teknoloji ile geleneksel toplumsal ilişkilerden koparılmış bireyler var

Ş.U.: Evet, postmodern yaşam sanırım bu tür bir hayata işaret ediyor.

4. *Bilim Tarihi* adlı kitabınızın 2. baskısına yazdığınız önsözde 20. yy bilimi ve felsefesinin ele alınacağı 4. Cildin yayınlanmadığını belirtmişsiniz. Her ne kadar ilk 3 cilt tek bir kitap halinde yayınlanmışsa da bahsettiğiniz 20 yy. bilimini kapsayan çalışmayı yayınlamayı düşünüyor musunuz? Yine “Sonsuzun Kavranılması (I)” başlıklı bir makaleniz bulunmakta, bu başlıkla yayınlanacak başka çalışmalarınız olacak mı? Yine Karl Raimund Popper- *Tarihselciliğin Sefaleti* kitabına yazdığımız sunuşta “Doğrulama Kavramı” adlı bir makalenizin Edebiyat Fakültesi. Yayınları arasında çıkacağını yazmışsınız. Bu makaleye yayınlanmış makaleye listenizde rastlayamadım. Bu konuyu açıklığa kavuşturabilir misiniz?

Ş.U.: Doğrulama? Buna bir bakmak lazım

F.Ö.: Önsözünde dipnot olarak kullanmışsınız ben onu bulamadım, dipnotta yakında Edeb. Fak. Yayınında çıkacak diyor ama

Ş.U.: Hatırlamaya çalışıyorum. Hayır! Yok, böyle bir makale yayınlanmadı. Fakat, "Pozitivist Felsefe" isimli kitabımda bu kavram geniş bir şekilde ele alındı. Sözünü ettiğiniz makale ile ilgili hazırlıklarımı bu şekilde değerlendirdim.

5. “Bilim ve Özgür Düşünce” adlı makalenizde düşüncenin özgürleşmesinin temel koşulunun, bir otoriteye bağlı kalmamak olduğunu ve bunun için de öncelikle "nasıl?" sorusunu sormak ve bu soruya cevap aramak gerektiğini belirtmişsiniz. Sizce nihai hedef olarak konulabilse bile “düşüncenin özgürleşmesi” mümkün müdür? Böyle bir şey mümkünse, tarih boyunca bazı yönetimlerin, iktidarların, ideolojilerin, düşüncelerin veya akımların otoriter-totaliter eğilimlere sapma yönünde güçlü bir istek taşıdığını göz önünde bulundurursak, felsefe ve felsefeci-filozofların bu noktada üzerlerine düşen görev “nasıl?” sorusunu sorma bağlamında nedir?

Cevap: "Özgürlük" kavramı ile ilgili düşüncelerimi "Hangi Hürriyet?" isimli makalede, bilimin özgür düşünce ile ilgisini "Bilim ve Özgür Düşünce" isimli (her iki makaleme www.safakural.com isimli web sayfamdan ulaşılabilir) makalede bulunabilir.

Üç tür özgürlükten bahsedilebileceğini düşünüyorum: davranış özgürlüğü, ifade özgürlüğü ve düşünce özgürlüğü. Davranışlarımız özgür değil; çünkü toplumsal yaşam davranışlarımızı ister istemez kısıtlamak durumunda. Ahlaki, sosyal, kültürel değerler, davranışlarımızda ister istemez bir kısıtlama yapmak durumunda. Nitekim ben burada mesela tutup üstümü çıkaramam; dolayısıyla davranışlarda özgürlükten söz etmek gerekmiyor. İfade özgürlüğü derken istediklerimizi söylenilmeyi dikkate almıyorum. Düşüncelerimizi belirli kalıplar içerisinde anlatmak, duygularımızı belirli kalıplar içinde ifade etmek durumundayız. Nitekim bilimsel düşünceyi şiirle anlatmak söz konusu değildir. Dolayısıyla da ifade özgürlüğü bir takım araçlardan bağımsız değil. Buradaki özgürlük, düşüncemi ifade etmek için kullandığım aracı seçmemle ilişkili olabilir. Bir duygumu, müzik veya şiirle veya basit sözlerle anlatmak özgürlüğüne sahibim. Bu özgürlükte, görüldüğü gibi hem bir kısıtlama var hem de bir seçebilme, karar vermede kişinin tercihleri söz konusu olabiliyor. İnsan, bu örnekten anlaşılabilen gibi, başta eğitim ve yetenek olmak üzere, kullandığı araçlar ile kendini özgürleştirebiliyor. Özgür olabilmek, şüphesiz kendiliğinden elde edilebilecek bir özellik değil.

Özgürlük en geniş anlamda düşüncede söz konusu olabilir. Ve ancak düşünce kendisini özgürleştirebilir. Düşüncenin özgürleşmesi ise yine düşüncenin kendi içinde alternatif oluşturabilmesi ile sağlanabilir. Bu durum, bilgiyle, akılla, tefekkürle elde edilebilir. Yani düşünce özgürleşmesi, bireyin bilgi ve tefekkür sahibi olmasıyla mümkündür. Düşünebilmek, alternatif üretebilmek, yeni görüşlere ulaşabilmek hiç kolay değildir. Eğer önyargılardan kurtulmayı dikkate alırsanız, düşünmenin hiç de kolay olmadığını kolayca görürsünüz. Hani İsa'ya sormuşlar "ölüyü diriltmekten daha güç, daha zor ne olabilir?" O da şu cevabı vermiş; bilmeyene, anlamayana anlatmak. Yani bir kişi nasıl düşüncesini özgürleştirebilir, anlamayana anlatmak bu kadar zor iken! Hiçbir kısıtlama söz konusu olmadığı halde en zor elde edilen özgürlük, görüldüğü gibi, düşüncede karşımıza çıkmaktadır. Çünkü düşünce, önyargılar, birtakım kabuller, çıkarlar bizi hep düşünmemeye, birtakım kabuller üzerinden hareket etmeye itmektedir. Düşünce özgürleştirilmesi mümkün, ama hiç de kolay değil!

İktidarların özgürlükleri kısıtlaması elbette mümkün. İnsanlar her zaman bir takım toplumsal çıkar ilişkileri içerisinde olmuşlardır. Bu tür ilişkiler insanları doğru olanı ifade etmekten alıkoyabilmekte, düşüncenin bu yolla kısıtlanması sağlanabilmektedir.

F.Ö.: Yani bir tarafta tahakküm kurmaya çalışan tek tipleştirmeye çalışan bir güç, irade, örgütlenmiş bir irade var bir taraftan da bu özgürlük kavramı var. İşte bu konuda ne yapılabilir “nasıl” sorusuyla nasıl ilişki kurulabilir?

Ş.U.: Bunu belki nasıl sorusuyla ilişki kurmaktan ziyade ne tip bir özgürlükten , daha doğrusu ne tip bir özgürlük kısıtlamasından söz edildiğine bakmak gerekir. Özgürleşmenin en temel koşulu, insanın ön yargılarından kurtulmasıdır. Maddi çıkarlar da kişinin ifade ve düşünce özgürlüğünü sınırlayabilir, hatta ortadan kaldırabilir. Bu önlenir mi? Sanmıyorum! Çünkü bir kısıtlama varsa bu kısıtlamaya razı olan insanlar zaten var demektir. Bakın bugün dünyada birçok bölgede insanlar öldürülüyor. Hiçbir siyasi veya ideolojik kısıtlama olmasa da birçok ülkede insanlar bu durumu görmemezlikten geliyorlar. Yani şunu söylemek istiyorum: düşüncenin, çıkarlardan, önyargılardan, baskılardan bağımsız kılınıp özgürleştirilmesi hiç de kolay değildir.

6. “Kaos Yeni Bir Paradigma mı?” adlı makalenizde Kaos teorisinin bize, evrenin *mekanik* ve *determinist* tarzda işlemediğini, tabiatın determinist olmayan yorumu olduğunu belirtmişsiniz Yine aynı makalede, Kaos kuramının sahip olduğu nedensellik ile ilgili “... kaotik bir olay başlangıç şartlarına hassas biçimde bağlıdır. Burada, dikkat edilirse, bir nedensellik de söz konusudur. Ama bu nedensellik, klasik anlamda öngörülebilir sonuçları olan nedensellikten farklıdır. Sonuçta, çok hassas bir dengede duran bir olgudan, çok basit bir tetikleme sayesinde hiç öngörülemeyen sonuçların ortaya çıkması durumu...” denilmektedir. Sizce, Öngörülemeyen sonuçların ortaya çıkması, bir bakıma *mümkünler* içinden birinin gerçekleşmesi durumu ise burada gerçekleşen durum, bir *rastgelelik* ile mi gerçekleşir veya burada kavrayamadığımız, anlamlandıramadığımız bir başka nedensellik mi vardır?

Cevap: Şimdi kaos teorisi yeni bir paradigma diye cevaplandırabiliriz. Newton sistemi Aristoteles sistemi ile kıyaslandığında mekanist ve determinist bir dünya görüşü geliştirdi, oluşturdu. Bu köklü bir düşünce devrimiydi ve felsefi, sosyal, teknolojik sonuçları çok geniş ölçekte oldu. Dolayısıyla Newton sistemi Aristo sistemine göre çok farklı bir anlayışı temsil ediyor. Daha sonra kuantum fiziği, rölativist fizik de bize yeni bir takım kavramlar getirdi, ama bütün bunların ortak tarafı vardı; evrenin düzenlilik içerisinde olduğu kabulü. İnsan, en baştan beri, mitolojik anlatımlarda da görüldüğü gibi, çıkış noktasına bu evrenin düzenliliği fikrini koydu. Bütün felsefeler, bütün bilimler evrende bir düzenlilik olduğu görüşünü temele koyar. Başlangıçta bir düzensizlik (yani bir kaos) vardı, evren bu düzensizlikten yaratıldı: kozmos, yani düzenlilik bu düzensizliğin yerini aldı.

Düzenlilik, beraberinde nedenselliği ve dolayısıyla öngörülebilir olmayı getirir. Kabaca nedensellik, bir sebep sonuç ilişkisi içinde olayların kavranılması ve bu ilişki çerçevesinde gelecek olayların öngörülebilir olması demektir. Atılan bir taşın düşmesi, bir sebep sonuç ilişkisinin varlığı sayesinde gerçekleşir ve yine bu sayede her atılan taşın düşeceğini biliriz. İşte kaos teorisi burada köklü bir değişiklik içermektedir. Bir determinizm yine vardır, fakat artık bir öngörülebilirlik söz konusu değildir. Bu nasıl oluyor? Belki basit bir örnekle şöyle açıklayabiliriz mesela a, b'yi meydana getiriyorsa b, c'yi meydana getiriyorsa c, d'yi meydana getiriyorsa o zaman biz d'den sonra e'nin geleceğini umarız; ve burada determinizme bağlı bir öngörülebilirlik söz konusudur. . Fakat, olguların kaotik işleyişi diyor ki: d'den sonra k gelebilir. Dikkat edilirse d ile k arasında yine bir determinist ilişki var; fakat bu ilişki öngörülebilir bir özellik taşımamaktadır; çünkü d'den sonra neyin geleceği bilinmemektedir. Bu durumu sıradan bir örnekle şöyle anlatabiliriz: günümüzde ekonomik hayat, borsa, hisse senetleri, çekler, krediler gibi para veya altın yerine geçen birçok unsur aracılığıyla işlemektedir. Bütün bu işlemlerin başlangıcında Finikelilerin parayı değişim aracı olarak kullanması yatıyor. Yani paranın değişim aracı olarak kullanılması, sebep-sonuç ilişkisi çerçevesinde günümüz ekonomik yaşamını karmaşasını öngörmezdi. İşte kaos fiziğine göre evrenin işleyişi de buna benzetilebilir; başlangıç koşullarına bağlı olarak determinizm bize öngörülebilir bulunma olanağı vermemektedir. Mevcut fizik yasaları bir yaklaşık doğruluğu, belirli sınırlarda geçerliliği öngörmektedir.

F.Ö.: İdealize ediliyor bazı şeyler

Ş.U.: Evet bir bakıma öyle; fizik yasaları belirli sınırlarda geçerli. Öte yandan evrenin kendisinde bir kaotik yapı var dediğimizde bunun felsefi, ahlaki, teolojik sonuçları olabilir. Çünkü eğer kaotik bir yapı varsa öngörülemez bir yapı var demektir evrende. O zaman evrenin mekanik determinist yapısı değişecek, dolayısıyla da yeni bir takım felsefi yorumlara ihtiyaç duyulacaktır.

Kaos fiziğinin öngördüğü ve bizim için önemli olabilecek sonuçlardan birisi, hem Öklid hem de Öklid-dışı geometrilerin kullanılmasıdır. Kaotik olaylar, fraktal geometri aracılığıyla tasvir edilmektedir. Fraktal geometri ise bize çok farklı bir fizik dünya tasviri ve tasavvuru sunuyor. Pisagoras'tan, Platon'dan, Kepler'den Galileo'dan gelen bir matematik ve geometrinin iş gördüğü bir evren anlayışımız var. Şimdi o geometri, fraktal bir geometri olursa Platon'un idealar dünyası çok farklı bir özellik kazanacaktır. Kaos gerçekten bize felsefi olarak çok yeni sonuçları verebilecek bir teori gibi görünüyor.

7. “Pozitivizmin Mirası” adlı makalenizde ve “Pozitivist Felsefe” adlı kitabınızda 1910’lu yıllarda Viyana’da ortaya çıkmış olan ve Viyana Çevresi olarak adlandırılan felsefenin etkisinin bugüne kadar farklı birçok alanda sürdüğünü ve bu felsefenin antik çağdan beri süre gelen bir akımın son parçası olduğunu iddia ediyorsunuz. Farklı sayılabilecek birçok ekolden, birçok felsefi görüş ve okuldan çok ciddi eleştiriler almasına rağmen bu felsefenin bugüne bile etkisini sürdürüyor olmasını neye bağlıyorsunuz?

Cevap: Pozitivist felsefeyi ben aydınlanmacı düşüncenin daha doğrusu Newtoncu evren anlayışının bir uzantısı olarak görüyorum. Pozitivizmin çıkış noktası, metafiziğe karşı olmaktır. Biraz yakından bakarsanız pozitivistlerin karşı olduğu metafizik aslında Aristoteles’in metafizik anlayışıdır. Aristo fiziğine göre tek tek nesnelerin içinde bir erek vardır. Ereksellik, Aristotelesçi metafiziğin temelini teşkil eder. Şimdi pozitivistlerde demişlerdir ki, bu soruların cevabı yoktur, tüm filozoflar sormuş sormuş ama bugüne kadar cevap verememişlerdir. Nasıl verecekler? Yok, gerçekten yok! Çünkü telos kavramı zaten

“niçin?” sorusuna verilebilecek bir cevaptır ve bu sorunun Newton sistemi içinde yeri yoktur. Newton sistemi Aristotelesçi fizik anlayışını ve dolayısıyla bu fizik anlayışı üzerine kurulmuş olan metafiziği dışlamış oluyor. Evet, ama bugün hala Aristotelesçi fizik anlayışının üzerine kurulduğu metafizik varlığını sürdürmekte; bunun sonuçlarından birisi, ister istemez pozitivist anlayışın da varlığını sürdürmesi olacaktır. Fakat bu durum, mesela insan söz konusu olduğunda, Aristotelesçi metafizik anlayışının bir kenara bırakılmasını elbette gerektirmeyecektir.

F.Ö.: Başarısı olabilir mi hala bu kadar eleştiri olmasına rağmen etkisinin olması? Bir çok akımdan çok ciddi eleştiriler var, yani Marksistlerden, liberallerden, pragmatistlerden.. Herkes saldırıyor, ama siz diyorsunuz ki hayır, hala bugün hukuktan sanata felsefeden birçok alana kadar çok güçlü hala pozitivism. Bunda acaba pozitivismın pratik başarıları vesaire mi rol oynadı bu kadar ağır eleştiri almasına rağmen hala etkisini sürdürüyor olması?

Ş.U.: Etkinin sürmesinin bence en önemli sebebi, pozitivismın bilimlerle olan ilişkisidir. Nereden bakarsanız bakın, pozitivism bugün de bu ilişkisini sürdürmektedir. Bence asıl sebep de buradadır.

Öte yandan, yukarıda da işaret ettiğim gibi Newtoncu bilim anlayışı "niçin?" sorusunun cevabını aramaktadır. Fakat insan sadece “niçin?” leri değil, “nasıl?”ları da soran bir canlı. Yani ben laboratuvara girdiğim zaman “nasıl?” larla hareket ederim ama laboratuvardan çıktığım zaman “niçin?” lere de yer veririm yani bir kozmolog olarak, bir astronom olarak evrenin işleyişini sorgulayabilirim ama "niçin evren var?", "niçin ben varım?" diye sormama, etrafıma bakmama engel yok. Pozitivism bize evreni anlamada, insanı anlamada kullanılan dilin yapısına ilişkin bir şeyler söylüyor... Dolayısıyla pozitivist bakış açısının bize sağladığı olanakları bir kenara atamayız o çünkü sadece bilimsel verileri kullanmakla kalmayıp örneğin dilin yapısına ilişkin bir şeyler de söylüyor.

8. Çalışmalarınızdan edindiğim bilgilerden yola çıkarak, tamamı felsefeci olmayan bir gruptan oluşan Viyana Çevresi'nin en karakteristik özelliklerinden birisi felsefeyi bilim örneğine göre kurmak istemeleri ve metafizik karşıtlığıdır. Yine sizin ifadenizle "...cevabı verilemeyen soruların ve hesabı verilmeyen cevapların çevre düşünürleri gözündeki adı metafiziktir..." Sizin çerçevelediğiniz metafizik tanımı Viyana Çevresinin konumunu anlatmaya yeterli midir?

Cevap: Viyana çevresini kuran mesela Moritz Schlick, Philipp Frank gibi isimler hep birer bilim adamı; ve bu kişiler Newton fiziğinin farklı bir ontoloji içerdiğini, farklı sorudan hareket ettiğini, farklı ön kabullerden hareket ettiğinin farkındalar. Dolayısıyla, Viyana Çevresi düşünürlerinin metafiziğe karşı olmasından da daha doğal bir şey yok. Fakat tekrar ısrarla vurgulamak istiyorum, Viyana çevresi düşünürleri Aristocu metafiziğe, yani niçin sorusunun cevabının araştırılmasına karşıydılar. Fakat Newton sistemi bize nasıl sorusuna cevap arar. Elbette "nasıl?" sorusunu sorarsan Aristotelesçi metafizik soruları araştırmak ve dolayısıyla bir telos aramak söz konusu değil! Ne var ki Newtoncu bakışın getirdiği bir metafizik var. "Nasıl?" sorusuna bağlı ortaya çıkan bu metafizikten kaçmak mümkün değil.

9. "Felsefe ve Teoloji" adlı makalenizde ve diğer bazı yazılarınızda insanın metafizik bir varlık olduğunu, canlı olarak fizik dünyada fakat bir insan olarak metafizik dünyada yaşadığını, insanın içinde yaşadığı bu metafizik dünyanın ahlak ve değerler dünyası olduğunu ve bunların bireysel tercihlerimizi belirlediğini söylüyorsunuz. İnsan metafizik bir varlıksa, bir insan etkinliği olan ve kendi ifadenizle teorik ve spekülasyon olan felsefenin, Viyana Çevresi görüşleri bağlamında, sizce metafizikten arındırılması gerekli midir ve mümkün müdür? Böyle bir arındırma insana temel olarak ne kazandıracaktır?

Cevap: Viyana Çevresi bağlamında metafizikten arındırılması felsefenin; Evet mümkündür! Mümkündür ve aynı zamanda zorunludur. Çünkü artık evreni biz "niçin?" sorusu üzerine inşa etmiyoruz. Evreni biz "nasıl?" sorusuna cevap verecek şekilde kurguluyoruz. Dolayısıyla artık, bunun getirdiği yeni bir yapı, yeni bir teorik yapı var.

Doğal olarak da burada eski tarz metafiziğe yer kalmıyor. Ne var ki, bu bakış açısı, sadece fizik bilimleri dikkate alındığında geçerli olabilir. Fakat örneğin tıpta veya istatistiksel bilimlerde niçin ve nasıl sorusu beraber zaman zaman kaçınılmaz olarak sorulur. Göz doktoruna gittiğinizde, nasıl bir hastalık olduğunu bilmek ve bu çerçevede hastalığı tedavi etmek gerekir. Aynı şekilde gözün nasıl olup da hasta olduğunu da sorgulamak ve cevap vermek söz konusudur. Böyle bir sorgulama elbette "göz niçin var?" sorusuna bir cevap veremez; ama insan böyle bir soru sormaktan da geri kalmaz. Kanser ile sigara içmek arasında, eğer sebep sonuç ilişkisi bilinmiyorsa, "niçin sorusu son derece anlamlı olacaktır. "Niçin hasta oldu, çünkü çok sigara içiyordu" diyebiliriz. Şunu anlatmak istiyorum: geleneksel metafizik, geleneksel fiziğin "niçin" sorusunu cevaplandırmak istemesiyle ilgilidir. Pozitivist anlayış, bu tarz bir metafiziğe karşıdır; ve gerçekten de günümüz fiziğinde bu tarz bir metafizik gereksizdir. Fakat biz günlük yaşamda "niçinler" ile birlikte yaşarız. Başımıza gelen iyi ve kötü şeylerin "niçinler"ini sorgularız. İşte bu anlamda biz metafizik bir dünyada yaşamaktayız. Ayrıca yaşam alanımızdaki nesnelere "iyi", "kötü", "güzel", "çirkin" gibi değerlerle yaklaşıyoruz; diğer bir ifadeyle biz bir değerler dünyasında, yani metafizik bir dünyada yaşarız. Şüphesiz bilimle uğraşırken "niçin" sorusuna gerek duymayabiliriz, ama gerek bilimsel verilerin gerek teknolojinin kullanılmasında "niçinler"den kaçamayız. Nitekim "niçin çevremizi kirletmemek gerekir?" sorusu karşısında ahlaki, toplumsal veya estetik tercihleri öne sürebiliriz. Bu gibi durumlarda metafizik kabullerin en önemli dayanağı kültür dünyasıdır.

Aslında bilim-metafizik-felsefe ilişkisinde sorunu iki yönlü olarak okumak gerekir: bilimden geleneksel metafiziği atmanın kötü olduğu bence söylenemez. Bu durum, felsefenin ve metafiziğin bütünüyle bilimden koparılması anlamına gelmemektedir. Esasen buna zaten imkan da yoktur. Fakat sorun, geleneksel metafiziğin, yani içine Ortaçağ teolojisi karışmış metafiziğin bilime müdahale etmek istemesi durumunda karşımıza çıkacaktır. Birisi çıkıp pekala "bilime ne gerek var!" da diyebilir. Böyle bir sorunun arkasından hukuki, ahlaki, siyasi dayatmaların gelebileceğini de unutmamak gerekir.

F.Ö.: Hocam birkaç yazınızda var sanırım,, "felsefe , spekülasyona dayalı bir etkinlik" diyorsunuz. Ama şimdi metafiziksiz bir felsefe peşindeyiz ve bir yanıyla da felsefe spekülasyona dayanıyor, yani bir bilim diyebilir miyiz felsefeye?

Ş.U.: Hayır

F.Ö.: Diyemeyiz, ben sizin ifadenizi, yazdıklarınızdan öğrendiğimi söylüyorum

Ş.U.: Hayır diyemeyiz.

F.Ö.: Ama metafiziksiz bir etkinlik yapma uğraşısı içindeyiz. Nasıl bir yol bulacağız ya da doğrusu nedir bu durumda, ne yapılabilir böyle bir durumda? Yani felsefe bir yanıla spekülasyona dayanıyor, bilim değil ama bir yanıla da metafiziksiz bir iş-işlem yapma gayretimiz var. Nasıl bir durum çıkıyor ortaya hocam?

Ş.U.: Yukarıdaki soruda da açıklamaya çalıştım: felsefe ile bilimi karıştırmak ve felsefeyi bir bilim olarak görmek doğru değildir. Bunun bir ucunda ideolojiye bulaşmış felsefi tercihlerin bilime yön verme, yol gösterme çabası diğer ucunda bilimi inkar etme anlayışı ile karşılaşılabilir. Bilim ve felsefe arasındaki en önemli ayırım bence "nasıl" ve "niçin" sorularında yatmaktadır.

Şöyle bir söylem ile karşılaşabiliriz: Batı dünyası "niçin?" sorusunu bir kenara bırakarak, çok rasyonel bir toplum düzeni kurdu ve bugün kültürüyle teknolojisi ile hatta medeniyeti ile bütün dünyayı domine ediyor. Yaptığı şeyin temelde nasıl sorusu üzerine inşa etmiş olduğu düşünce yapısı ve felsefesi olduğu söylenebilir. Böyle bir felsefenin onları sorumluluklarını kendi dışında taşımaya ve her istediğini gücü vasıtasıyla elde edebilen bir konuma getirmiş olduğu ileri sürülebilir. Dünyanın ve özellikle içinde bulunduğumuz coğrafyanın durumu dikkate alınırca bu sonucun sorgulanması kaçınılmaz olacaktır.

Dolayısıyla Batı toplumu "niçin böyle yapıyorum?" sorusunu özellikle ahlaki ve hukuki açıdan sormaya ihtiyacı var; ama bizim de toplumumuzu "nasıl" sorusu üzerine inşa etmeye ihtiyacımız var. Hep niçin sorusu üzerinde kendi toplumsal düzenini, sosyal düzenini, bireysel yapılaşmayı sağladı. Dolayısıyla şimdi Batı toplumu niçin sorusunu sormasını ihtiyacı var ama bizim de nasıl sorusundan hareket etmeye ihtiyacımız var. Gerek var, zorunluluk var. Dolayısıyla şimdi metafiziği Batı dünyası ahlaki anlamda kendi yaptıkları hesaplaşmada kullanması lazım ama biz de ("metafizikten uzak") bir şeyler

yapmak ihtiyacı içindeyiz. Çünkü metafiziği çok fazla başa koyarsan topluma karşı rasyonel bir şey sağlayamıyorsun, topluma rasyonel bir yapı sağlayamıyorsun her şey kolayca keyfe göre gelişebiliyor. En basitinden eleştirel bir düşünceye yer veremiyorsun, rasyonel/eleştirel bir işleyişi kuramıyorsun.

Batı'nın bu katı rasyonel tutumu haklı olarak eleştirilir; ama sonra dönüp "Ortaçağ'da Batı, bilimi ve felsefeyi İslam dünyasından öğrendi" denilir. Doğrudur, fakat bu durumda eleştirilen Batı'yı nasıl okumamız gerekecektir?

Çok rasyonel olmak iyi mi? Bence yerine ve kullanılan doza göre değişir. Bütünüyle toplumu nasıl sorusu üzerine inşa edersen bu sefer insan makine haline gelebilir ve insan metafizik temelini yitirip insan olmaktan çıkabilir. Fakat bizim için böyle bir tehlikenin olduğunu söylemek bence oldukça zor! Çünkü biz zaten yoğun bir metafizik dünya içinde yaşıyoruz. Bu özellik adeta toplumsal genlerimize işlemiş. Dolayısıyla bizim için metafizik temelimizi kaybetmek bence imkansız.

Aslında her toplum olaylara kaçınılmaz olarak hem "niçin" hem de "nasıl" sorusuyla yaklaşır. Fakat önemli olan, yerine göre her iki soruyu da çözümün bir parçası olarak kullanabilmektir. Çok fazla dikkati çekmiyor ama içinde yaşadığımız şehirler, toplumun rasyonel olarak inşa edilebilmesinin ve insanın aynı zamanda manevi değerlerine bağlı kalabilmesinin temel koşuludur. Şehirler o toplumun tarihini, kültürünü, manevi değerlerini korurlar. Bunun koşulu, şehirlerin rasyonel olarak inşası ve korunmasıdır.

F.Ö.: Şu an önceliğimiz, yani asıl olması gereken, ihtiyacımız, ihtiyaç duyduğumuz şey nasıl sorusu mu?

Ş.U.: Evet nasıl sorusunu öne almak! Bu bakış, niçin sorusunu bir kenara bırakmak anlamına gelmiyor. Yani tek başına bir soru çözüm getirmiyor. Ne var ki metafiziğe olan ihtiyaç bizde Batı toplumundan farklı.

F.Ö.: Durumumuz bugün onlardan farklı.

Ş.U.: Evet.

10. “Pozitivizmin Mirası” adlı makalenizde “...sosyal bilimler, insan bilimleri ve tarih bilimleri hatta canlı bilim yani biyoloji de dahil olmak üzere bütün bu bilimler hep fiziği örnek almışlardır. Halen de fiziğin nicel, içeriksiz dilini kullanmak ve aynı mantıksal yapıya ulaşmak amacındadırlar. Bu amaç da Viyana Çevresi pozitivizmi ile tam bir uygunluk içindedir. Pozitivizmin buradaki büyük etkisini görmemezlikten gelmek mümkün değildir. Sosyal bilimleri “bilimselleştirebilmek” için pozitivizmin ilkelerini benimsemek gerekir. Pozitivizmin ilkelerinin benimsenmesi, yani içeriksiz/nicel bir dilin kullanılmasının bedeli, insanı dışta bırakmaktır. Ama yine de -ne pahasına olursa olsun- pozitivizmin ilkelerini benimsemeden sosyal bilimlerden, insan ve toplum bilimlerinden söz etmek mümkün görünmemektedir. Pozitivizmin bu bakımdan hala daha etkisi son derece önemlidir ve mutlaka dikkate alınması gerekir.” iddiası yer almaktadır. Sosyal bilimler –kendi ifadenizle- metafizik bir varlık olan insana ve onun etkinliklerine yönelik disiplinlerden oluşuyorsa ve bu disiplinlere yönelen, onları inceleme konusu yapan insan metafizik bir varlıksa, bu bilimlerde pozitivist ilkelerin benimsenmesinin zorunluluk olarak görülmesi, sosyal bilimlerin ulaştıkları sonuçları tartışmalı hale getirmeyecek midir? Ayrıca, “Sosyal bilimleri “Bilimselleştirebilmek”” ten kastettiğiniz tam olarak nedir ve bu noktada yapılacak açıklamanın “bilimsel” bir nitelik taşıyıp taşımayacağına kıstası ne olacaktır?

Cevap: Şimdi şöyle; sosyal bilimlerin ilerleyebilmesi için olup biteni "nasıl" sorusu üzerinden kurması lazım. Ama sosyal bilimler tabii doğa bilimlerine göre nasıl sorusunu tek başına sorarak da hareket edemiyor. Yani sosyolojiyi düşünün, "insanlar niçin göç ediyor?" Bunu sormak zorunda. Şimdi niçin göç ediyor? "Niçin seyahat ediyor?" Burada da yine niçin sorusunu sormanız gerekiyor. Fakat niçin sorusu toplum bilimlerinde karşılığı genellikle istatistiksel oluyor, yani çok nesnel bir tanımını veremiyorsunuz. Ortalama yani şimdi bir göç olayı var Suriye’den insanlar kaçıyor niçin kaçıyor? Belli savaştan kaçıyorlar ama sizin şu anda yapmanız gereken şey yani niçin kaçtığı sorusunu sormak değil ki, o zaten belli.

Dolayısıyla sosyal disiplinler bilimsel bir şey yapabilmesi için nicel ve nesnel değerleri kullanmak zorunda. Bu nicel ve nesnel değerler psikoloji, sosyoloji gibi niçin sorusunu bir kenara bırakamayan bilimler için çok önemli. Bakın dikkat ederseniz psikoloji hep nasıl üzerinden hareket ediyor ve insan davranışlarının “nasıl” üzerine inşa ediyor. Mesela "şuuraltı nasıl davranıyor?" sorusunu sormak durumunda. "Şuuraltı niçin var?" gibi metafizik bir soruyu psikolojinin dışına atmak zorundasınız. Bir olguyu, davranışı veya hareketi anlamak için, sebep-sonuç ilişkisi kurmak zorundasınız. Bu da yeterli değil, sebep-sonuç ilişkisini bir yasa ile ilişkilendirmeniz gerekir. Bu yasa, öncelikle olgunun nesnel ve nicel olarak ifade edilebilmesine bağlı. Ancak bu sayede sebep-sonuç ilişkisini bir yasayla açıklamak, a'nın b'ye dönüşmesini, a'dan b'ye gitmeyi, a'nın b noktasındaki durumunu hep yasa aracılığıyla anlamak mümkün olmakta. Nasıl sorusu bunu talep ediyor çünkü yasaya ulaşmaya çalışıyor. Bunu, tekilin içinde taşıdığını varsayacağınız telos aracılığıyla yapamazsınız; çünkü "niçin" sorusu sizi denetlenebilir, nesnel ve öngörülebilir bir sonuç almanıza olanak vermez, çünkü bir yasaya ulaşmak söz konusu olamayacaktır. Toplum bilimleri de yasaya ulaşmaya çalışır. Burada da yasaya ulaşmak, tekilin içinde yaşadığı telosu keşfederek yapılamamaktadır. Gerçi toplum bilimlerinde ve insanda bir telos hep öngörülür. Nitekim, mesela kültür, toplumsal davranışların telosunu oluşturur ama kültürün tanımını nesnel bir şekilde vermek ve onu nesnel bir şekilde yasasını bulmak isterseniz, "nasıl" üzerine inşa etmeniz lazım.

F.Ö.: Sosyal bilimleri “bilimselleştirmeden” bahsediyorsunuz, bir “bilimsel” tanımı verebilir misiniz? Mesela ne bizim için bilimseldir?

Ş.U.: Nasıl sorusu yasayla anlaşılmaya çalışıldığı zaman yasa çerçevesinde cevaplandırılmaya çalışıldığı zaman

F.Ö.: Yani ölçülebildiği zaman denetlenebildiği zaman mı?

Ş.U.: Evet

F.Ö.: O zaman mı “bilimsel” addedebiliriz?

Ş.U.: Evet. Yani bir yasa varsa, bu yasa ölçülebilir nicel değerlerin birbiriyle olan sebep-sonuç ilişkisini ortaya koyuyorsa ve öndeyide (prediction) bulunma olanağı veriyorsa bilimseldir. Yani bilimsel olmanın en temel koşulunu sağlar.

F.Ö.: Bir yasa var ve bu yasa ile ölçülebilir değerlere ulaşabiliyoruz öyle mi hocam?

Ş.U.: Şöyle söylemek gerekir: ölçülebilir değerler ile iş görüyoruz. Yasa bizi ölçülebilir değerlerle öngörüde bulunma olanağı veriyor. Bir taşı attığınızda kaç metre öteye ve ne kadar zamanda gidebileceğini hesaplayabiliyorsunuz. Yasa hem ölçülebilir değerlerle iş görüyor hem de yasa ölçülebilir değerlerle bize öngörüde bulunma imkanı veriyor. Dolayısıyla öncelikle inceleme konusu nesnenin nicel bir ifadesinin olması gerekiyor. Mesela bir toplumun milli geliri, bir insanın IQ'su ölçülebilir değerleri ifade eder ve bu değerlerle iş görebilme olanağı elde edilir. Bu bakış açısının arkasında, dikkat ederseniz, bize hep "nasıllar"ın cevabını aranması söz konusudur.

“Niçin?” ve “nasıl?” sorusunun birbirine karıştığı nokta istatistiksel verilerle yapılan açıklamalar. Mesela diyorsunuz ki sigara içenlerin yüzde doksanı kansere yakalanıyor. "Niçin yakalanıyor?" sigara içtiği için yakalanıyor. Eğer bir konuda istatistiksel bir veri varsa orada “niçin?” ve “nasıl?” beraber işliyor. Yağlı yersen, hareketsiz yaşam seni kalp krizine sevk eder. Niçin kalp krizi geçiriyorsun? Yağlı yediğin için, hareket etmediğin için! Fakat dikkat edilirse burada bir ereksellik yok ve “nasıl?” la karışan istatistiksel veriler var. Sonuçta “niçin?” ve “nasıl?”ın karıştığı bir tablo karşımıza çıkıyor. Kesinlik daima nasılın cevaplandırıldığı hallerde söz konusudur; çünkü “niçin?” in zaten birçok cevabı vardır. Dolayısıyla da sosyal bilimlerin bilimselleştirmenin yolu, “nasıl?” sorusunun cevabının verilmesiyle sağlanabilir.

11. Kimi düşünürler pozitivismi ve pragmatizmi ilişkilendirerek ikisi arasında bazı noktalarda benzerlikler olduğunu iddia ediyor. Siz bu noktada pozitivism ve pragmatizm arasında bir ilişki/benzerlik görüyor musunuz?

Cevap: Pozitivism ile pragmatizm arasında bir ilişki var

F.Ö.: Bazı düşünürler böyle bir ilişki kuruyorlar hocam

Ş.U.: Var var. Ama tabi burada nasıl bir ilişki kurdukları üzerinde ayrıntılı olarak inceleme yapmak lazım; ama bence ikisi arasında bir ilişki bulmak mümkün.

12. Bazı yazılarınızda teknolojinin toplum, birey, değerler, kültür üzerine olan etkisine vurgu yaptığınız görülüyor. Teknolojinin sağladığı olanakların, insanın farklı yönlerden incelenmesini, farklı özelliklerinin ortaya konmasını dolayısıyla da insanın parçalanmasını, bütünlüğünü yitirmesini teorik düzeyden pratik düzeye taşıdığını belirtiyorsunuz. Buna göre insana yönelik teorik yaklaşımın parçalı, bütünlüksüz oluşu pratik olarak da tamamlanmış oluyor. Bütün üzerine, tek tek parçaların birbirleriyle ilişkileri üzerine derinlemesine düşünme eyleminden teorik-pratik olarak uzaklaşmamızda sizce pozitivismin bir etkisi var mıdır?

Cevap: Burada pozitivismin etkisinden değil de analitik bakıştan söz etmek daha uygun olur sanıyorum. İnsan çağlara göre değişen özelliklere sahip olmuş, ama öte yandan hiç değişmeyen özelliklere de sahip. Söz konusu yazımda insanın değişen özelliklerini değerler, kültür ve toplumun teknoloji ile olan ilgisi açısından ele almaya çalıştım. Bana öyle geliyor ki teknoloji insanı yeniden tanımlıyor; bu yeniden tanımlamada temelde bazı şeyler değişmiyor olabilir. Çünkü insan yine seviyor, insan yine nefret ediyor. Bu gibi değişmeyen özelliklere karşılık teknolojinin insan üzerine çok büyük ve geniş boyutlu bir etkisi var. Söz konusu yazıda bu açıdan insanı ele almaya çalıştım. Bunu yaparken felsefenin geleneksel özelliklerini, yani çözümleyen ve sorunları teşhise yönelik özelliğinden yararlanmayı amaçladım.

13. Eğitim hayatınız ve İstanbul Üniversitesindeki günlerinizde sizi etkileyen ve önünüze ufuklar açan, örnek aldığınız hoca/hocalar var mıdır? Varsa kimlerdir ve hangi alanlarda sizi etkilemişlerdir? Almanya'dan çeşitli nedenlerle İstanbul Üniversitesine gelen felsefe hocalarıyla çalışmalarınız oldu mu? Bu konudaki deneyimlerinizi ve gözlemlerinizi paylaşabilir misiniz?

Cevap: Üniversite eğitimimde felsefe bölümündeki hocaların büyük çoğunluğunun bana büyük bir katkısı olmuştur. Bunların arasında mesela rahmetli Nusret Hızır, rahmetli Necati Akder, Aydın Sayılı. Bu üçü de rahmetli oldu. Bunun dışında halen yaşayan hocalar arasında Teo Grünberg ve Mübahat Türker Küyel'i sayabilirim. Bu hocalardan aldığım dersler benim akademik eğitimim açısından çok büyük bir önem taşıyor. Bu yıllarda fen fakültesinden, siyasal bilgiler fakültesinden dersler aldım. Fen fakültesinden matematik ve fizik dersi aldım, siyasal bilgiler fakültesinden de doktrinler tarihi dersleri aldım Ankara'da.

İstanbul'a geldiğim ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesine profesör İsmail Tunalı'nın asistanı olarak girdim. Oraya girişimde, o hocanın büyük bir emeği, katkısı veya bana karşı göstermiş olduğu değerlendirmelerin çok büyük bir yeri var. İstanbul Üniversitesindeki hayatımda, yani hem öğrenim hem eğitim hayatımda ve aslında bütün eğitim hayatım içerisinde Ahmet Yüksel Özemre'nin çok büyük ve ayrı bir yeri var. Prof. Özemre aslında fizikçidir fakat ben doktoramı onunla yaptım. Benim üzerimde hem değerler açısından hem bilimsellik açısından, yani çok yönlü olarak büyük bir katkı yapmıştır. Prof. Nihat Keklik hocanın da gelişimimde çok büyük bir yeri olmuştur. Bu hocalarımı şükranla minnetle, vefat etmiş olanları ayrıca rahmetle anıyorum.

F.Ö.: Yüksek lisansta ne çalıştınız hocam?

Ş.U.: Basitlik ilkesi

F.Ö.: O doktora değil mi?

Ş.U.: Bizim zamanımızda yüksek lisans yoktu, doktora geçiliyordu ama doktora yüksek lisans hemen hemen aynı süreyi alıyordu ve hemen hemen 4 yıl gibi bir süre gerekiyordu. İstanbul Üniversitesinde felsefe hocalarıyla çalışmalarım yani Almanya'dan gelen hocalarla çalışmalarım olmadı. Çünkü o dönem kapanmıştı ve hiçbir Alman hoca yoktu. Almanya'dan daha önce gelmiş olan hocaların öyle çok elle tutulur bir etkisi o zaman yoktu. Fakat mesela İsmail Tunalı, Viyana'da tahsil görmüştü, estetik alanında çalışıyordu, Türkiye'de estetik alanında çalışan ilk hocalardan biridir, Vehbi Eralp, Fransa'da eğitim görmüştü, Macit Gökberk Almanya'da eğitim görmüştü. Sanırım sadece Macit Gökberk Almanya'dan gelen hocalarla çalışmıştı. Onun dışında mesela Takiyettin Mengüşoğlu vardı o da Almanya'da eğitim görmüştü ama Almanya'dan gelen hocalarla doğrudan bir ilişkisi sanırım olmadı.

F.Ö.: Ben Türk felsefe tarihini anlatan birçok yerde okudum; İstanbul Üniversitesine Alman hocalar getirilmiş, bunlar birçok şeye etki etmiş, birçok şeyi değiştirmiş diye ve genellikle bu bir eleştiri konusu yapılmış

Ş.U.: Hayır hayır, onlar geldikleri zaman bir etki yapmış olabilirler; fakat bu etkinin kalıcı olduğunu söylemek doğru olmayacaktır. Hatta benim görebildiğim kadarıyla yapmak istedikleri bazı değişiklikler reaksiyon da görmüş.

F.Ö.: Bilimsel çalışma metodolojisi ile ilgili bir etkilenme mi oldu?

Ş.U.: Evet, öyle görünüyor; çünkü Almanya'da ciddi bir bilimsel araştırma ortamına sahipler, bilim metodolojisine de sahipler. O konuda bir katkı mutlaka olmuştur.

14. Mantık, mimari, teknoloji, bilim tarihi, bilim felsefesi, pozitivizm ve daha birçok konuda yayınlanmış kitaplarınız ve makaleleriniz var. Bu anlamda üretken ve ilgisini değişik alanlara yöneltebilen bir felsefecisiniz. Bu gıpta edilecek ve takdire şayan bir husus olmasının yanında, ilgi alanlarınızın bu kadar çeşitli olması ve bu alanlarda çok sayıda üretiminizin olması büyük bir emek, çaba ve zaman gerektiriyor, uzunca bir dönem rektör yardımcılığı görevinde de bulunmanızı göz önünde bulundurursak, ailenizin bu kadar uzun zaman ve emek isteyen çalışmalarınıza yaklaşımı nasıl oldu?

Cevap: Doğru dediğiniz, doğru, çok farklı alanlar ve felsefe gibi ihtisas isteyen konuları kapsayan alanlarda çalışma yapmanın iyi bir şey olmadığı düşünülebilir. Ama bütün bu alanlarda çalışma yaparken iki temel ilkeyi dikkate aldım; birincisi belli bir yaklaşım açısından bu alanlara eğilmeye çalıştım. İkincisi, mimarlık, müzik, bilim gibi alanlarda çalışan meslektaşarımla birlikte felsefenin bu alanlarla olan ilgisini onların katkısıyla ortaya koymayı hedefledim. Yani bir bakıma bir proje çalışması gerçekleştirmek istedim. Amacım, felsefe ile diğer alanlar arasındaki ilginin gösterilmesi olmuştur.

Böylece felsefenin yayılmasını bir misyon olarak düşünüp, müzikle uğraşan bir kişiyi felsefe ile tanıştırmak, mimarlıkla uğraşan bir kişiyi felsefe ile tanıştırmak, edebiyatla uğraşan bir kişiyi felsefe ile tanıştırmak istedim. Çünkü inanıyorum ki felsefe olmadan bir felsefi arka plan oluşturmadan müzikte, sanatta, edebiyatta çok fazla bir atılım yapmak, ileri gitmek söz konusu değildir. Böyle bir ilişki felsefenin gelişimi açısından da elbette önemlidir.

15. Yurtdışında Viyana, Budapeşte ve ABD’de misafir öğretim üyesi olarak çalıştınız. Yurtdışında hangi yıllarda hangi üniversitelerde ne kadar bulundunuz? Bu üniversitelerde hangi çalışmaları, araştırmaları yaptınız? Yurtdışı çalışmalarınızı ve deneyimlerinizi bizimle paylaşır mısınız?

Cevap: Benim tarihi hafızam biraz zayıftır. Viyana’da 1977-78-80’li yıllarda aralıklı olarak bulundum. Önce bir yıl kaldım, sonrasında ara ara gittim, Budapeşte’de bir yaz okuluna ders verdim. ABD’de bildiri sundum ve üç dört kere bulundum. Edindiğim kanaat, felsefenin ülkemizde de gelişebilmesi için, elbette öncelikle çok çalışmak gerekir ve eğitim programlarının yeniden ve yeni bir bakışla düzenlenmesi yerinde olacaktır. Mezun öğrencilerin sorunları çözülmeli, bir meslek tanımı yapılarak hakları korunmalıdır. Böylece felsefeye olan ilginin artması ve daha iyi eğitim almış meraklı öğrencilerin gelmesi sağlanmalıdır. Felsefe bölümlerinden mezun öğrencilerin başta ilahiyat fakülteleri olmak üzere ilgili dallarda araştırma görevlisi olarak çalışmaları sağlanmalı, bunun için felsefe öğrencilerinin eğitiminde bu hedefler de gözetilmelidir. Önemle vurgulamak istediğim bir nokta, bir felsefe ekolü oluşturmak için gerekli düşünsel devrim gerçekleştirilmelidir. Bunlar yapılmadığı takdirde felsefenin sıradanlaşması ve kendisinden beklenen görevleri yerine getirmesi mümkün olmayacaktır.

F.Ö.: Budapeşte’de hangi dersi verdiniz yaz okulunda?

Ş.U.: Mantık.

F.Ö.: Bunların tarihlerine ulaşamayacağız her halde .

Ş.U.: Bulunabilir valla çıkar bir yerlerden ama hatırlamıyorum. web adresimde olabilir

F.Ö.: Baktım yok hocam.

Ş.U.: Bir de ben bakayım. Tabi mantık ve bilim felsefesi, Amerika’da biraz dil felsefesi de işin içine girdi, yurtdışında hep bir nokta dikkatimi çekti özellikle Amerika’da. Yurtdışındaki olanaklarla, maddi olanaklarla Türkiye’deki maddi olanakları

karşılaştırdığımızda bir takım fiziksel koşullara daha az sahip olduğumuzu, maddi imkanlara daha az sahip olduğumuzu söyleyebiliriz. Bu belki hiçbir zaman kapatılamayacak, belki de bir zaman sonra kapatılacak bir fark. Ama bazı öyle farklar var ki kolayca ortadan kaldırılabilir. Değişik branşlardan gelen öğretim üyeleri veya değişik üniversitelerden, ülkelerden gelen filozofların davetli olarak çağrıldığı konuşmalar, benim hep gıpta ettiğim yani hep burada olmasını arzu ettiğim özellikler; çünkü öğretim üyelerini çağırmak, onlarla ortak çalışma yapmak, olmayacak şey değil. Yani bir laboratuvarımız olmayabilir, çok ileri teknolojik aletlere sahip olmayabilirsiniz ama buna sahip olamamak için bir sebep yok.

Büyük şehirler, küçük şehirler dahil olmak üzere birçok felsefe bölümü var. Bu bölümlerden öğretim üyesi çağırıp onlarla fikir alışverişinde bulunmak, öğrencilerle onları tanıştırmak, oradaki meslektaşlarla bunların tanışmasını sağlamak felsefenin, felsefi eğitiminin ayrılmaz bir parçasıdır. Bunu çok gıpta ile karşıladım. Bu, bence çok büyük bir eksiklik. Bu olmadan ben felsefi eğitiminin yapılabileceğini zannetmiyorum. Aslında çok da ümitsiz olmamak gerekir. Geçtiğimiz yıl Artvin'de Mantık Derneği'nin gerçekleştirdiği Mantık Çalıştayında katılımcı sayısı 100'e yaklaştı. İlk toplantıyı 5-10 kişiyle yapmıştık.

16. Bazıları sıklıkla felsefi metinleri anlaşılmaz, sıkıcı, anlamı belirsiz ve aşırı kavram yüklü bulur. Bu kişisel bir yorum olmasının ötesinde felsefeye yönelmiş kişiler dışında yaygın bir kanaattir. Bu fikri bir felsefeci olarak nasıl değerlendirirsiniz? Makale ve kitaplarınızda -birçok konu dışında- dikkati çeken diğer bir husus sahip olduğunuz akıcı/açıklayıcı üslup ve kelime seçişinizdeki günceli, yani hayatın içinde olan, yaşayan kelimeyi seçişinizdir. Üslubunuzu oluştururken özellikle dikkat ettiğiniz noktalar nelerdir?

Cevap: Bu üslup meselesi gerçekten çok önemli.

F.Ö.: Felsefenin kendi kavramları, terimleri var bunlar önemli, bu kavramlar sizin yazılarınızda yine var fakat siz sanki hiç felsefe ile tanışmamış birinin bile çok rahatlıkla anlayabileceği bir tarzda yazıyorsunuz.

Ş.U.: Bunun dikkati çekmiş olmasından dolayı çok mutluyum, gururluyum. Çünkü bu gerçekten çok önemli, yani felsefe yapabilmenin koşulu; akıcı ve sade bir üslupta yazabilmektir. Ben bunu tamamen ve büyük ölçüde Profesör Ahmet Yüksel Özemre'ye borçluyum. Çünkü bu hoca, doktora tezimi satır satır, kelime kelime okuyup düzeltmiştir ve ondan aldığım en önemli miraslardan bir tanesi sade, açık, anlaşılabilir bir üslupta yazmaktır. Bunun Türkçenin yapısına da uygun olduğunu düşünüyorum. Bu konuda hep bunu vermeye çalıştım, yüksek lisans ve doktora seminerleri yaptım, uzun yıllar hep bunu vermeye çalıştım; basit yazmak. Bence bunun sebebi; Türkçe, uzun ifade etmeye çok müsait olmaması. Eğer dili özellikle Türkçe'yi, her dilde böyle de, özellikle Türkçe'yi karmaşık bir biçimde kullanırsanız, yan ifadeleriniz karmaşık olursa bu düşüncenin de karmaşıklaşmasına ve bir fikri anlatamamaya sebep olur. Dolayısıyla, felsefe gibi spekülâtif bir alanda, üslup son derece önemli. Sağlıklı, sade, basit bir üslup yoksa düşünceniz de karmaşıklaşıyor, fikir ortaya çıkamıyor.

Türkçe felsefe yapabilmenin temel koşulu üsluptur bence. Kullanılan dil, yani eski dil-yeni dil tartışmalarına çok fazla itibar etmiyorum. Çünkü ne eski dili kullanarak bir şeye varabilirsiniz ne yeni dili kullanarak bir şeye varabilirsiniz, önemli olan düşüncenizi ifade edebilmektir. Bunun koşulu, uygun kelimeyi bulmaktır. Yeni veya eski olmasının hiç önemi yok bence ama daha önemlisi açık, net, sade, yalın, basit bunların hepsini içeren bir dil kullanabilmektir; önemli olan bence budur. O bakımdan sorunuzun önemi bence çok büyük, yani sizlerde İnşallah ileride eğitici olarak atıldığınızda bilim hayatına, felsefe camiasına bu konuda çok titiz davranmanızı yani bu vesile ile bu yazıyı okuyan herkese de iletmiş olayım. Çok titiz davranmanızı kendi yazılarınızda açık, sade, net bir üslupla yazmanızı öneririm. Bunun koşulu basit cümle kurmaktır. Yani adeta “hava güzel”, “Ali felsefe oku” gibi sade cümleler kullanmaktan geçer. Kelimelerin seçilmesi zaten bundan sonra geliyor, yani düşüncenizi net ifade edemiyorsanız, hangi kelimeyi kullanırsanız kullanın, hiç önemi yok. Sade anlatım bu noktadan sonra düşüncenin de ilerlemesine, karmaşıklaşıp önünün tıkanmamasına yol açıyor.

17. Bugünden önceki çalışmalarınıza bir bütün olarak baktığınızda kendi düşünce tarihinizde bir farklılaşma veya çatışma görüyor musunuz? Düşünsel seyahatinizin başlangıç noktasıyla bugününü karşılaştırabilir misiniz?

Cevap: Şimdi şöyle, evet başlangıç noktasına hiçbir zaman sırtımı dönmedim. Fakat okumalarım ve düşünce hayatım yani entelektüel hayatım beni sürekli bir gelişim içerisinde olmaya itti. Bugün ben emekli olmuş bir insanım neticede, fakat hala daha çalışmalarımı sürdürüyorum. Bununla şunu anlatmak istiyorum; entelektüel hayatı belli bir noktada bitmiş bir kişi olarak kendimi görmüyorum ve bir akademisyenin de böyle olmaması gerektiğini düşünüyorum. Dolayısıyla entelektüel gelişim ve dönüşüm mutlaka gerekli. Bu entelektüel gelişim içerisinde mantık ve bilim felsefesi okumalarım ve çalışmalarım beni hep farklı yerlere taşımıştır. Entellektüel süreç içerisinde en büyük dönüşüm solipsizm ile ilgili.

F.Ö.: En büyük dönüşüm olarak mı?

Ş.U.: Solipsizm, evet en büyük. Çünkü yaklaşık bir 15 sene evvel Mimar Sinan Üniversitesi'nde bir toplantıda solipsizm ile ilgili bir kafamda mevcut bir soruyu orada konuşma sırasında dile getirdim ve solipsizm benim o günden beri üzerinde durduğum bir konu oldu. Yani 15 seneden beri hemen hemen sürekli üzerinde çalışıyorum ve nihayet bir kitap haline geldi. Hemen hemen hiçbir taraftarı olmamakla beraber, solipsizmin hem felsefe tarihini hem de günümüz felsefesini anlamada temel çıkış noktası olduğunu düşünüyorum. Bu konuda İnşallah bir kitabım çıkacak.

F.Ö.: Sizin çok temel ilgi alanlarınız var: mantık gibi, bilim felsefesi gibi. Düşüncelerinizde bir kırılma görüyor musunuz? Mesela 10 yıl önce ben şu konuda yanlış düşünmüşüm, bugün bunu fark ettim, dediğiniz bir kırılma var mı?

Ş.U.: Şimdi yanlış düşünüyorum demek felsefede çok kullanılacak bir deyim değil ama ben mesela eskiden daha katı bir pozitivist idim, daha katı bir pozitivist anlayışla hareket ediyordum ama bugün pozitivism eskiye nazaran çok daha farklı. Kırılma noktalarından bir tanesi mantık çalışmaları olmuştur. Mantıktaki gelişmeleri takip edebildiğim kadarıyla fark etmiş olmak, yakalamış olmak bu kırılma noktalarından bir tanesidir. Çünkü mantık bizim için çok önemli bir enstrümandır, bir araçtır mantıktaki çalışmaların gelmiş olduğu nokta bir entellektüel kırılma, yani eskiden daha katı bir mantıkçı olarak bakarken şimdi mantıktaki değişim, yani okumalarım sırasında ortaya çıkan mantıktaki değişim bunu

getirmiştir. Yani bu dönüşümü getirmiştir. Akademik hayatta, entelektüel anlamda söylüyorum; bilim felsefesinde en önemli kırılma noktalarından bir tanesi kaos fiziği olmuştur. Kaos fiziği ile karşılaşmış olmak bende mantık olarak, dünya görüşü olarak çok köklü bir dönüşüm sağlamıştır, ama en köklü dönüşüm herhalde bu solipsizmle ilgili. Bir de solipsizmle dolaylı bir şekilde ilgi de olsa, "soru nedir?" diye kısaca ifade edebileceğim çalışmalarım, entellektüel yaşamımın önemli bir dönüm noktası durumunda. Bu konuda çeşitli yazılarım ve gerek ulusal gerek uluslararası toplantılarda sunmuş olduğum bildiriler mevcut.

F.Ö.: En köklüsü solipsizm?

Ş.U.: Evet. Çünkü birçok şeyi çok farklı bir açıdan görmeme olanak verdi.

F.Ö.: Pozitivizm karşıtları “Şafak Ural bile artık eskisi kadar katı pozitivist değil” diye sevinecekler.

Ş.U.: (Şafak hoca gülüyor) ya aslına bakarsanız burada hani yazılır yazılmaz, şimdi şöyle; pozitivizmle ilgili olarak, ben pozitivist anıldığım kadar hiçbir zaman pozitivist olmadım.

F.Ö.: Ama öyle tanınıyorsunuz.

Ş.U.: Evet öyle tanınıyorum ama pozitivist anılmam, pozitivist olmamla ilgili olarak hiçbir şey ortada yok da değil, bunlardan bir tanesi de şöyle; Prof. Mehmet Aydın ile bir gün ikimiz de doçenttik herhalde epey bir zaman evvel Bursa’da bir jüri vardı, doktora jürisi vardı, oraya giderken tesadüfen otobüsten aynı anda indik, ikimizin de karnı açtı, lokantaya girdik, vakit de dar çorba istedik. Çorba geldi fakat çorba çok sıcak, ben su döktüm soğusun diye (Şafak bey burada gülüyor) Aydın hoca dedi ki; işte dedi, bu her şeyi nesnel olarak ele almak, pozitivizm işte böyle bir şey dedi. Bu gibi olaylar sonucunda pozitivizm bana yamandı kaldı.

F.Ö.: O mu suçlusuz?

Ş.U.: (Gülüyor) Değil, bir takım başka olaylar da (gülüyor), benim pozitivist olarak "damgalanmama" sebep oldu. Başka mesela, çok tartışmalı, ateşli bir toplantıydı. Dediler ki; yani her şeyi pozitivist açıdan görüyorsunuz. Ben de dedim ki keşke biraz pozitivist olsak. Dediler ki biz pozitivistizme karşıyız. Tamam pozitivistizme karşı olunabilir, bu da makul bir şey; ne var ki biz pozitivistizme o kadar muhtacız ki, her şeyi o kadar duygusal, o kadar sübjektif ele alıyoruz ki, biraz keşke pozitivist olsak. Yani pozitivistizm ne kadar kötü (!) olsa da, keşke biraz pozitivist olsak. Yani bu gibi hadiseler şimdi hatırlamadığım bu gibi olaylar benim pozitivist ilan edilmeme sebep oldu, şimdi ben dediğim gibi yani bunu da yazabilirsin, hiçbir zaman beni tanıdıkları ve tanıttıkları kadar pozitivist olmadım. Kaldı ki pozitivistizm denilince bizde anlaşılan, bu akımın ortaya çıktıktan sonra ilk on yıl içinde sahip olduğu özelliklerdir. Viyana çevresi pozitivistizmi, çok ilginç, ortaya çıktıktan çok kısa bir süre sonra bizde tanınmış. Ne var ki, bu ilgi pozitivistizmin sonraki kendi içinde gerçekleşen değişimi kapsamamış. Dolayısıyla bugün bile pozitivistizm denilince bu ilk dönem ve O. Comte, S. Simon gibi düşünürlerin savunduğu, güçlü ateist görüşler içeren pozitivistizm anlaşılakta, halbuki ilgisi alakası yok tabii.

F.Ö.: Ama hepimizin biraz pozitivist bakmaya ihtiyacı var öyle mi?

Ş.U.: Toplumda hiçbir zaman ifade etmekten çekinmedim yani pozitivist açıdan yaklaşıma çok ihtiyacımız var.

Dinleyici: Bir ayırımınız var mı hocam pozitivist olmamız gereken yerler diye?

Ş.U.: Yani şimdi var tabii yani bilime bakışımızda, felsefi bir alternatif olarak pozitivistizmi ele alışımda ve günlük yaşayışımızda. Yani şimdi mesela trafik İstanbul'da, Ankara'da, İzmir'de muhtemelen bütün büyük şehirlerde müthiş bir karmaşa var. Bunu çözsük ne olur yani kötü mü olur? Yani akılcı bir çözüm, yani olgusal bir çözüm. Yani işte ne yapıyorsun metafizik bir takım kavramlara sığınıp olayı çözmemeye, görmezden gelmeye başlıyorsun. Halbuki burada bir tane çözüm lazım, yani pozitivist bir yaklaşım lazım, çözüm lazım, yani kuralcı. Ondan sonra kuralların kesin uygulanması önleyen mistik metafizik bir yaklaşımdan uzaklaşmak lazım. Ha bir insan mistik olabilir, metafizik tercihleri olabilir, ama burada pozitivist, yani olgusal, yani kelimenin felsefi anlamda değil de daha sulandırılmış anlamıyla olgucu olmak lazım. Yani işte trafiği çözemiyoruz niye

çözemiyorsun? Çünkü kimsenin olaya çözüm getirebilecek ve onu uygulayabilecek zihin yapısı yok, yani bir sürü kurallar var ama kimse uymuyor. Adama diyorsun kardeşim ters yola girmişsin. O da cevap olarak "sen hiç ters yola girmedin mi?" diyor mesela. Şüphesiz böyle bir insanla tartışmak ve çözüm aramak mümkün değildir.. Ben spor yapıyorum, spor yaparken bir spor alanı var bisiklet yolu var, bisiklet yolundan niye gidiyorsun diyorsun? Babanın malı mı diyor? Ya da ne bileyim sana mı verdiler diyor? Sana mı soracağım diyor? Bu gibi olayların çözümünde felsefi anlamda pozitivism değil, ama bir olgusal bakış gerekiyor. Bu kadar kural tanımaz bir ortamda sanırım bir ölçüde pozitivist olmak gerekmektedir.

18. Editörlüğünü Doç. Dr. Yücel Yüksel'in yaptığı "Şafak Ural'a Armağan" adlı kitabın önsözünü yazan Prof. Dr. Mesut Parlak sizin "*iştahsızlığınızdan (!)*" bahseder. Ben buradan hareketle sizin biraz da hayatınızda yapmaktan keyif aldığınız ve sizi kaygılandıran şeyleri anlatmanızı isteyebilir miyim?

Cevap: Şimdi Mesut Parlak burada ironi yapıyor (Gülüyor)

F.Ö.: Evet hocam, biz bu çalışmada şunu yapmak istemedik; işte şu tarihte doğdu şurada okudu şunu çalıştı diye sormak istemedik. Biyografik bir çalışma ile sınırlandırmak istemedik.

Ş.U.: Bence de yerinde olmuş.

F.Ö.: Yine de cevap verip vermemek size kalmış hocam.

Ş.U.: Şimdi ben aslında tabii mantıkçı olan, pozitivist olan bir insanın hayatını çok mantık ve kurallara uygun olmasını bekler ama insanın ben daima bir duygusal hayatı olduğunu, duygularını yaşayarak eğitebileceğini inanıyorum. Dolayısıyla duygusal yaşam hayatının hiçbir zaman ihmal edilmemesi gerekir ama yani duyguları terbiye etmek lazım, duyguları terbiye etmek biraz duyguları yaşayarak, duyguları fark ederek, onlarla yüzleşerek ve onları bir takım enstrümanlarla müzik gibi sanat gibi spor gibi enstrümanlarla onun seviyesine yükseltmek lazım. Yani herkesin duygusu var ama eğitilmiş insanın duygusal

standartları daha farklı olur, yani şimdi ben kimseyi küçümsemiyorum ama cebimden para verip müzik dinliyorsam, yani mesela cd alıyorsam, konsere gidiyorsam benim duygularımın eğitilmiş olması gerekiyor. Yani herhangi bir insan gitmiyorsa benim burada o parayı verebilmem veya kitap alıyorsam veya spor yapmak için vaktimi, enerjimi, paramı harcıyorsam duyguların da eğitilmiş olması gerekir.

Dolayısıyla bu nokta benim için son derece önemli; yani hayata yalnızca akıl ve mantık insanı olarak gelmiyoruz. Duygu, bütün canlılarda ortak bir özellik, kedi de yavrusunu seviyor, timsah da. Ama insanın özelliği, duygularını eğitebilmesidir. Katı, kaskatı duyguları kapatan hapseden bir yaşantı hiç bir zaman benim gözümde makul, makbul ve kabul edilebilir değildir. Önemli olan duygularını eğitmektir, onlarla yüzleşebilmektir, onları geliştirebilmektir.

F.Ö.: İştahınız çok mu gelişkin hocam, çok mu düşkünsünüz yemek yemeye (Şafak hoca burada gülüyor)

Ş.U.: Evet, bu konuda beni tanıyanlar bilirler. Mesela hala anlatırlar ortak yani sempozyumlarda vesaire şeyde, ben herkes bir tane tatlı yerken ben 10 tane yerim abartmadan yani ufak tatlılardan veya mesela börek herkes bir iki tane yerken ben 10-15 tane yerim, herkes bir tabak yerken ben 3-4 tabak yerim. O yüzden Mesut hoca bana iştahsız(!) demekte.

F.Ö.: Evet, ben de bunu düşündüm, ama herhalde düzenli spor yapıyorsunuz?

Ş.U.: Evet.

F.Ö.: Yürüyüş mü yapıyorsunuz hocam?

Ş.U.: Hayır yani şu anda Triatlon yapıyorum, yarışmalara da fırsat buldukça katılıyorum. Şimdi hazırlanıyorum inşallah katılacağım.

F.Ö.: Uzun bir geçmişiniz var mı sporla ilgili? Ben internette de gördüm, sözlüklere yazmış öğrencileriniz, her zaman eşofmanınızla kulaklığınızla yürüyüşten dönmenizi.

Ş.U.: Onlar abartıyorlar (Gülüyor)

F.Ö.: Sporun hayatınızda uzun bir geçmişi var mı?

Ş.U.: Yani benim üniversiteye girdiğimden itibaren hemen hemen spora başladım. İlk spor hayatım ODTÜ’de. İlk spora başladığımda bir arkadaşım, okuldan bir arkadaşım o zaman judoydu, o zaman daha judo Türkiye’de tanınmıyordu, ilk karate gösterilerini yaptık.

F.Ö.: Yakın dövüşte de bir geçmişiniz var?

Ş.U.: (Gülüyor) Karatede ilk kuşak alanlardım. Sonra küreğe başladım ODTÜ’de 4-5 sene kürek çektim. Türkiye şampiyonluğumuz falan var. İstanbul’a geldikten sonra yüzmeye başladım, uzun mesafe yüzebiliyorum, iki kere mesela Fenerbahçe’den adalara yüzdüm (gülüyor)

F.Ö.: Bunlar çok ilginç hocam (gülüyor)

Ş.U.: Bunları yazma ayıp (gülüyor)

Dinleyici: Niye ayıp olsun hocam bunlar, sizin yaşamınızın da renkliliğini gösteriyor.

Ş.U.: Ben hala fiili olarak profesyonel sporcu kadar hemen hemen bir antrenman programım var, son antrenman programımda 30 km koşabiliyorum, 10 km zaten standart koşu parkuru, şimdi onu 40-50 km ye çıkarmak istiyorum. Buradan Keçiören en fazla 10-15 km yani Keçiören 4 kere. İşte yani triatlon biliyorsunuz triatlon yüzmeye, koşu, bisiklet.

Dinleyici: Bence Fırat bunları kesin yazsın hocam bunu okuyan ve bilmeyenler gençlere örnek olur.

Ş.U.: Evet öyle bir motivasyon olacaksa ama çok fazla abartma yani çok fazla şey yapma bu sefer reklamcılık olmasın (Gülüyor)

F.Ö.: Tamam hocam zaten son hali, onaylanmadan önce son hali size gelir hocam.

Ş.U.: Tamam. Yani benim spor hayatım yani benim akademik hayatım kadar günlük yaşamımın bir parçası.

F.Ö.: Hocam sitenizde dalyan ile ilgili fotoğraflar var orada mı yaşıyorsunuz?

Ş.U.: Evet, şimdi karşıda Kadıköy de yaşıyorum dalyan ta Kartal, Pendik'e kadar bir alan, upuzun bir sahil yolu. Orada spor yapmak mümkün. Yazın yürüyorum orada. İşte koşu parkuru var 30-40 km koşabilirsiniz, bisiklet parkuru var. Dalyan'da muhtarlık seçimi olsa kesin beni seçerler. Ben çünkü o sahilin en sadık müdavimlerinden bir tanesiyim. Orada herkes birbirini tanır, gide gele tanıyor. Hatta işte birkaç ay evvel koşarken yanıma birisi geldi, ben de koşuyorum, onunla çok ilgilenmedim, neyse biraz daha koştum bir baktım (Şafak Hoca gülüyor). Merhaba falan dedim, ya dedi sizinle fotoğraf çektirebilir miyim? Sizi çok görüyorum, hayranınızım dedi (gülüyor). Genç bir çocuk, tamam dedim durduk fotoğraf çektik.

F.Ö.: Trekking yapıyor musunuz?

Ş.U.: Hayır henüz değil! Trekkingi artık 90 yaşımda falan yapacağım (Şafak Hoca gülüyor) Şimdi daha "yeni" emekli olmuş bir kişi olarak bisiklete biniyorum, koşuyorum ve yüzüyorum.

Şaka bir yana sporun günlük yaşamın bir parçası olması gerektiğini düşünüyorum. Bu, insanın sosyalleşmesinden, sağlıklı düşünebilmesine kadar çok farklı alanlarda mutlaka dikkate alınması gereken bir etkinlik. Onun için size kesinlikle spor yapmanızı öneriyorum. Keşke yok, mazeret yok. Yani bizde, şimdi mesela bak pozitivist yaklaşımın gerekli olduğu yerlerden birisi de günlük yaşamda bu gibi yerlerde karşımıza çıkmakta; yanlış yaptığın bir yerde kendini açındırmak ve bir gerekçe bulmak. Adam kaza yapıyor, bir gerekçesi var. Bu gerekçe aslında hatasını içeriyor. Abi diyor, sarhoştum, yorgundum,

uykusuzdum vs. Ben gerekçe istemiyorum, ben kendini acındırıp ihmallerini bana kabul ettirmeni istemiyorum. Bir futbolcu hasta oluyor; , bu adam milyonlarca dolar alıyor, senin hasta olmaya hakkın yok, kendine bakmak zorundasın. Ben hasta olmuyorum yahu! Sen neden oluyorsun? Kendine bakmadığın için hasta oluyorsun yani ayağı kırıldı sakatlandı, dizi burkuldu falan, o da bakımla ilgili bir tarafı var ama esas grip oluyor, bilmem ne oluyor, her şeyi yiyor, ishal oluyor, ondan sonra maça çıkamıyor. İşte bu gibi olaylarda pozitivist bakış açısı, olayları, nesnel- bir şekilde ve sebep-sonuç ilişkilerini belirli bir takım objektif veriler üzerine kurmayı talep etmekte.

F.Ö.: Neden sonuç ilişkisi mi?

Ş.U.: Evet, neden sonuç ilişkisi kurabilmek temel bir koşul. Yani akılcı davranış da denetlenebilir kurallar/yasalar aracılığıyla nesnel sebep-sonuç ilişkisi kurmayı gerektiriyor. Burada “nasıl?” sorusu üzerine inşa edilmiş bir yapıya ihtiyaç bulunmakta. Nesnellik budur, akılcı bakış açısı budur.

Dinleyici: Bilimden “niçin?” sorusu alındı, pozitivismle gayecilik görmezden gelindi, “nasıl?” sorulu bir bilim ortaya çıktı eleştirileri var. Burada bir karşıtlık var. Bizden beklenen böyle bir dil kullanmamız.

Ş.U.: İyi de bilim böyle ilerliyor. Kişisel tercihlerimiz, toplumsal ve bireysel sorumluluklar dışında kaldığı sürece, keyfimize bırakılabilir, Ama işte o zaman birey ödevini ihmal edebilir ve sorumsuz davranıp "ne yapayım kader" diyebilir. Hiçbir toplum bireylerine böyle bir lüks tanıyamaz bence.

Dinleyici: İslami bakış açısı, pozitivist bakış açısı birbiriyle savaşıyor mı?

Ş.U.: Kesinlikle değil, yani bu İslamiyetin, bu pozitivist bakış açısından uzak durmasının sebebi tamamen tarihsel ve kültürel arka plandır. Başka bir şey değil, kültürel bir şey. Bu İslamiyetin özünde olan bir şey değil. Ben de Müslümanım, ben de Kuran'ı okudum ve biliyorum; bir ilahiyatçı değilim ama benim de kendime göre felsefi yorumlarım olabilir.

Bence hiçbir din İslamiyet kadar pozitivist bir anlayışa sahip değildir. Çünkü bireylerin görev ve sorumlulukları son derece dikkatli bir şekilde tanımlanmıştır. Sorumsuzluğa, ihmalkarlığa, ödevden kaçmaya İslamiyette olanak yoktur.

19. Şu an üzerinde çalıştığınız ve ileride çalışmayı tasarladığınız konular nelerdir?

Cevap: Birincisi bu “Solipsizim” ile ilgili olarak çalışıyorum. İkincisi bu “Bilim Tarihi”ni onu genişlettim, yani onun birçok malzemesi hazır. Üçüncüsü yani kalıcı olarak makaleler var ama kalıcı olarak bir mantık el kitabı yazmak istiyorum. İnşallah mantığın tarihini ve günümüzdeki durumunu ele alan çok fazla teknik olmayan ama teknik tarafı burada yok farz edilmeden bir kitap.

20. Çeşitli zamanlarda yurtiçi ve yurtdışında değişik üniversitelerde misafir öğretim üyeliği yaptınız fakat 1977’den beri İstanbul Üniversitesinde görevli bulunuyordunuz ve 1977’den beri mensubu bulunduğunuz İstanbul Üniversitesinden yakın bir tarihte emekliye ayrıldınız. Bu sizin için kendinize ve ailenize ayıracak daha fazla zaman anlamına mı geliyor? Emekliye ayrılmış olmak hayatınızda neler değiştirdi?

Cevap: Yani emekliye ayrılmak, kendini yeni bir hayata adapte edebiliyorsan iyi bir şey. Yani kendini adapte edemiyorsan kötü bir şey, doğrusunu istersen. Ben şimdi spor yapma günümü daha fazlaya çıkarmak istiyorum, daha fazla spor yapmak istiyorum. Dolayısıyla hayatta ben hiçbir şeye mutlak olarak kendi başına iyi, ya da yaşantı olarak kötü diye bakmıyorum. Ondan nasıl istifade edebileceğime bakıyorum. Emekliye ayrılmak bana daha çok vakit, daha çok spor yapmak, daha çok kendimi dinlenme olanağı verebiliyorsa bu iyi bir şey ama bu beni kötümserliğe itiyorsa, karamsarlığa itiyorsa yani ya da paralize ediyorsa kötü bir şey. Dolayısıyla emeklilik tek başına ne iyi ne kötü. İnsanın kendisinin nasıl baktığıyla ilgili.

*Bu röportaj 13-15 Kasım 2015 tarihleri arasında Ankara’da düzenlenen "Düşünce Geleneğimiz ve Günümüz Bilim Disiplinleri" konulu Felsefe Şurası esnasında yapılmıştır.

TEZ FOTOKOPİSİ İZİN FORMU

ENSTİTÜ

Fen Bilimleri Enstitüsü

Sosyal Bilimler

Enstitüsü

YAZARIN

Soyadı: Özarpaç

Adı: Fırat

Bölümü: Felsefe

TEZİN ADI: Şafak Ural ve Pozitivizm

TEZİN TÜRÜ: Yüksek Lisans Doktora

1. Tezimin tamamından kaynak gösterilmek şartıyla fotokopi alınabilir.
2. Tezimin içindekiler sayfası, özet, indeks sayfalarından ve/veya bir Bölümünden kaynak gösterilmek şartıyla fotokopi alınabilir.
3. Tezimden bir (1) yıl süreyle fotokopi alınmaz.

TEZİN KÜTÜPHANEYE TESLİM TARİHİ:

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Açar, Halil Rahman (2011), *Karl Popper ve Metafizik*, Ankara: Eskiyei yayınları

Açar, Halil Rahman (2014), *Bilim Felsefesinde Yeni Yönelimler, Yayınlanmamış Ders Notları*, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara

Akdeniz, K. Gediz (2000), “Simülasyon Dünyasında Felsefi Düşüncenin Karmaşık Yazgısı ve Nietzsche’nin Yaşam Felsefesi Üzerine Bir Deneme”, *Cogito*, 2010, s.62, ss.85-99

Altuğ, Taylan (1989), *Modern Felsefede Metafiziğin Elenmesi ve Yol Açtığı Bilgikuramsal Sorunlar*, İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi yayınları No.50

Bulut, Yücel (2009), “Osmanlı’dan Cumhuriyete Pozitivizm, Terakki ve Batılılaşma Meselelerine Dair”, *Sosyoloji Dergisi*, 2009/2, ss.151-166

Bravo, Işıl Bayar (2007), “Viyana Çevresinin Bilim Tasarımı”, *Kaygı, Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, 8/2007, ss. 41-50.

Capra, Fritjof (2012), *Batı Düşüncesinde Dönüm Noktası*, (Çev. Mustafa Armağan), İstanbul: İnsan yayınları

Erzan, Ayşe (2005), “Bilimden Kaçış mı?” Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) yayınları, Günce Dergisi, Mayıs 2005 Erişim: web.itu.edu.tr/~erzan/Erzan-bilimdenkacisSON.doc [07/04/2016]

Frank, Philipp (1995), *Doğa Bilimlerinde Pozitivizm*, (Çev. Yılmaz Öner), İstanbul: Spartaküs yayınları

Hayles, N. Katherine (2000), “Düzenli Düzenlilik Olarak Kaos”, (çev. Erkan Ünal), Cogito, 2010, s.62, ss.64-84

Hızır, Nusret (2007), *Felsefe Yazıları*, İstanbul: Kırmızı Yayınları

Horkheimer, Max (2013), *Akı Tutulması*, (Çev. Orhan Koçak), İstanbul:Metis yayım

Karaca, Nuray (2008), *Pozitivizmin Erken Cumhuriyet Dönemine Etkisi*, Ankara: Anı Yayıncılık

Karaçay, Timur (2005), "Determinizm ve Kaos", *Kaos, Mantık, Matematik ve Felsefe II. Ulusal Sempozyumu 21-24 Eylül 2004 Assos-Çanakkale* içinde, Yay. Hazırlayanlar: Ş. Ural, Y. Yüksel, A. Koç, A. Şen, G. Hacıbekiroğlu, M.Özer, İstanbul: İKÜ Yayınları Erişim:

http://www.baskent.edu.tr/~tkaracay/etudio/agora/mmf/mmf2_caos.htm [5 Mayıs2016]

Kocabaş, Şakir (2013), *Fizik ve Gerçeklik, Bilim Felsefesine Kavramsal Bir Yaklaşım*, İstanbul: Küre Yayınları

Korlaelçi, Murtaza (2002), *Pozitivizmin Türkiye'ye Girişi ve İlk Etkileri*, Ankara: Hece yayınları

Popper, Karl R. (2010), *Daha İyi Bir Dünya Arayışı*, (Çev. İlknur Aka), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

Prigogine, İlya (2004), *Kesinliklerin Sonu*, (Çeviren ve Yayına Hazırlayan. İbrahim Şener), İstanbul: İzdüşüm Yayınları

Rossi, Jean Gérard (2001), *Analitik Felsefe*, (Çev. Atakan Altınörs), İstanbul: Paradigma

Röportaj, Ek 1 (2015), Şafak Ural'a Yöneltilen Sorular ve Cevapları, Ankara

Röportaj, Ek 2 (2015), Şafak Ural'a Yöneltilen Sorular ve Cevapları, Ankara

Ruelle, David (2014), *Rastlantı ve Kaos*, (Çev. Deniz Yurtören), İstanbul: Say yayınları

Oeser, Erhard (1981), "Bilim Teorisi Çıkış, Gelişme, Şimdiki Durum" (çev. Teoman Duralı), *İÜ Felsefe Arkivi Dergisi*, 1981, s.22-23, ss.119-141

Öner, Necati (2013), *Klasik Mantık*, Ankara: Divan Kitap

Ural, Şafak (1998a), "Sunuş" , *Tarihselciliğin Sefaleti* içinde İstanbul: İnsan Yay., 1985.ss.7-14

Ural, Şafak (1998b), "Epistemolojik Açından Değerler ve Ahlâk", *Doğu Batı Dergisi*, 1998, s. 4, ss. 41-49

Ural, Ş. (14 Ekim 2000). Teknik, Teknoloji ve Değerler. Cumhuriyet Bilim ve Teknik.

Erişim:<http://www.safakural.com/sites/safakural.com/files/teknik-teknoloji-ve-degerler.pdf>
[25 Aralık 2014]

Ural, Şafak (2001), Teknoloji ve Felsefe. Kalite Kongresi II' de yapılan kapanış konuşmasının metni. ss. 1-7

Erişim:<http://www.safakural.com/sites/safakural.com/files/teknoloji-ve-felsefe.pdf> [17 Ağustos 2015]

Ural, Şafak (2003), “Teoloji ve Felsefe”, *SDÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2003/1, ss.73-81

Ural, Şafak (2004), “Puslu (Fuzzy) Mantık”, *Mantık, Matematik ve Felsefe, I. Ulusal Sempozyumu 26-28 Eylül 2003 Assos-Çanakkale* içinde, Ed: Ural, Ş., Özer, M., Koç, A., Şen, A., Hacibekiroğlu, G., İstanbul: İKÜ yayınları, ss.43-60 Erişim:

[http://www.safakural.com/sites/safakural.com/files/puslu-\(fuzzy\)-mant%C4%B1k.pdf](http://www.safakural.com/sites/safakural.com/files/puslu-(fuzzy)-mant%C4%B1k.pdf)
[15 Ocak 2014]

Ural, Şafak (2005a), “Newtoncu Bilim Anlayışı”, *Kilikya Felsefe Dergisi*, 2005/1, ss.11-22

Ural, Ş. (2005b). Pozitivizmin Mirası. Vehbi Hacıkadiroğlu Fahri Doktora Töreni ve Çalıştayı'nda yapılan konuşma. 1-11 Erişim:

<http://www.safakural.com/sites/safakural.com/files/pozitivizmin-mirasi.pdf> [21Nisan 2016]

Ural, Şafak (2005c), "Kozmozdan Kaosa", *Kaos, Mantık, Matematik ve Felsefe II. Ulusal Sempozyumu 21-24 Eylül 2004 Assos-Çanakkale* içinde, Yay. Hazırlayanlar: Ş. Ural, Y. Yüksel, A. Koç, A. Şen, G. Hacibekiroğlu, M.Özer, İstanbul: İKÜ Yayınları Erişim:

<http://www.safakural.com/sites/safakural.com/files/kozmozdan-kaosa.pdf> [17 Aralık 2015]

Ural, Şafak & Akarsu, Özgür (2007), “Kant’ın Newtoncu Kozmolojisi ve Modern Yıldız Kuramının Temellerinin Atılışı”, XV. Ulusal Astronomi Kongresi Bildiri Kitabı içinde, İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları, No 60, Cilt 1, s. 55-60.

Ural, Şafak (2008), "Kaos: Yeni Bir Paradigma mı?", FLSF Süleyman Demirel Üniversitesi Felsefe Bölümü Dergisi, 2008 Bahar, ss. 101-115

Ural, Şafak (2011a), *Bilim Tarihi*, İstanbul: Çantay Kitabevi

Ural, Şafak (2011b), "Bireysel Algı Uzayı ve Fiziksel Nesnelere", *Felsefe Açısından Kültür, Sanat ve Diliçinde*, Ömer Naci Soykan (Ed.), İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Yayınları, ss. 198-209.

Ural, Şafak (2012a), *Pozitivist Felsefe*, İstanbul: Alfa Yayınları

Ural, Şafak (2012b). "Aydınlanma, Bilim ve Bireyleşme", *Aydınlanma Din demokrasiiçinde*, Ömer Bozkurt (ed), Ankara: Eskiye yayınları, ss. 19-36

Ural, Ş. (2013a). Bilim ve Özgür Düşünce. Türk Anesteziyoloji ve Reanimasyon Derneği 47. Ulusal Kongresi'nde yapılan konuşma. s.1-9 Erişim:

<http://www.safakural.com/sites/safakural.com/files/bilim-ve-ozgur-dusunce.pdf> [16 Şubat 2015]

Ural, Şafak (2013b), "Platon, Kaos Teorisi ve Varlık Tasarımı", *Diriliş Yolunda Türk Düşüncesi Necati Öner'e Armağan* içinde, Bahaeddin Yediyıldız (Ed), Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, ss. 447-469

Ural, Şafak (2014a), Pozitivizm ve Metafizik. İstanbul Üniversitesi Felsefe Bölümü'nde düzenlenen Salı Seminerleri kapsamında yaptığı konuşma. Erişim:

https://archive.org/download/SafakUralPozitivizmVeMetafizik/SafakUral_Pozitivizm-ve-Metafizik.mp3 [14 ağustos 2015]

Ural, Şafak (2014b) "Bireyleşme ve Bireyin Eğitimi", *Çağın Sorunları Karşısında Eğitim Sempozyumu* içinde, Ed: Necmettin Tozlu, Vefa Taşdelen, Mehmet Önal, Bayburt: Bayburt Üniversitesi Yayınları, ss. 89-101.

Walsh, William Henry ve Wilshire, Bruce Withington (2001), *Metafiziğe Giriş* içinde, (Der. ve çev.: Ahmet Cevizci), İstanbul: Paradigma yayınları, ss. 1-120

